

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ξ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
931

Δημ. Εὐθυμιάδου
ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

82

9 69 ΠΔΒ
Ευθυμιάδης (Συμ)

ΔΗΜ. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Πρὸς
χρήσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξ. τῶν Δημ. Σχολείων

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ Σου ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΑ ΤΗΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 150494)19-12-59 ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

BIBLIΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΕΦΗΣΑΤΟ
Μω. Ρεα
105. Αριθ. βιβλ. 2513 του έτους 1962

ΡΕΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΑΘΗΝΑΙ

002
Κ1Σ
Σ12Α
931

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Δις Διδακτικῶν Βιβλίων

Ἄριθ. Πρωτ. 86875

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21-7-1960

Π ρ ὸ ς

τὸν κ. Δημήτριον Εὐθυμιάδην

Καραϊσκάκη—Γρίβα 46

Χ α λ ἄ ν δ ρ ε ι

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπ' ἀριθμ. 62/12-8-59 πράξιν τοῦ Α. Ε. Σ. καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 150494/19-12-59 ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργείου, γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι τὸ βιβλίον σας ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις καὶ Λειτουργικὴ» ἐνεκρίθη ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου διὰ μίαν τριετίαν.

Διὸ καλοῦμεν, ὅπως προβῆτε εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου σας, συμφώνως πρὸς τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεως βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ἀναγράφοντες εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐξώφυλλον τὴν παρούσαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεωρήσαντος τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια Ἐπόπτου.

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ
Ὁ Διευθυντῆς
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

Θεωρήσας τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια Ἐπόπτης

Ἄ ν α σ ι. Σ ω τ η ρ ὄ π ο υ λ ο ι

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Τί είναι θρησκεία

Τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δημιουργημάτων ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς πίστιν ὅτι μία ἄνωτέρα δύναμις ἐδημιούργησε καὶ διευθύνει τὸν Σύμπαν. Ἡ ἄνωτέρα αὐτῆ δύναμις εἶναι ἐν πάνσοφον, παντοδύναμον καὶ πανάγαθον Ὄν. Πρὸς αὐτὸ τὸ Ὄν στρέφεται ὁ ἄνθρωπος μὲ ἐμπιστοσύνην ἀντιλαμβανόμενος τὴν ἐξάρτησίν του ἀπὸ αὐτό.

Ἡ ἀφοσίωσις του αὐτῆ διαπυρῶνει τὸ ἔμφυτον εἰς πάντα ἄνθρωπον θρησκευτικὸν αἴσθημα. Ἐπιθυμεῖ μάλιστα νὰ ἐνωθῆ μὲ αὐτό, διότι πιστεύει ὅτι εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς καὶ πάσης εὐδαιμονίας. Πιστεύει πᾶς ἄνθρωπος, ὅτι χωρὶς τὸ Ὄν αὐτὸ ἡ ζωὴ του δὲν ἔχει κανὲν νόημα καὶ καμμίαν ἀξίαν. Πιστεύει, ὅπως διακηρύττει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι «ἐν αὐτῷ ζῶμεν, κινούμεθα καὶ ἐσμέν» (Πρ. ΙΖ 28).

Ὅλοι οἱ λαοὶ ἐπίστευον εἰς μίαν ἢ πολλὰς ἄνωτέρας δυνάμεις. Ἴδου τί λέγει ὁ ἱστορικὸς Πλούταρχος: «Ἡμπορεῖς νὰ συναντήσης πόλεις χωρὶς τείχη, χωρὶς διοικήσιν, χωρὶς νομίσματα, θέατρα καὶ σχολεῖα. Κανεὶς ὅμως δὲν συνήντησε πόλεις χωρὶς πίστιν εἰς ἄνωτέρας δυνάμεις, ποῦ οἱ κάτοικοί των νὰ μὴ προσεύχωνται καὶ νὰ μὴ θυσιάζων»! Ἐνας ἄλλος μεγάλος ἄνθρωπος, ὁ Ρωμαῖος ρήτωρ

Κικέρων, γράφει: «'Από κανένα ἔθνος δὲν ἔλειψε ποτὲ ἡ πίστις εἰς ἓνα ἢ πολλοὺς Θεοὺς, ὅσον βάρβαρον καὶ ἂν ἦτο». "Ὅλοι οἱ λαοὶ καὶ τῆς πλέον χαμηλῆς βαθμίδος μορφώσεως, πιστεύουν εἰς μίαν ἢ πολλὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι κυβερνοῦν τὸν κόσμον.

Ἡ πίστις αὐτῆ τοῦ ἀνθρώπου εἰς μίαν ἀνωτέραν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὸν Κόσμον καὶ προνοεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν φέρεται ἐκ φύσεως ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἐπιθυμοῦσα τὴν ἔνωσιν μετ' αὐτῆς ὀνομάζεται θρησκεία. Θρησκεία δη-
λαδὴ εἶναι ἡ σχέσηις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ
Θεοῦ.

Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι ὑπῆρξαν καὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι ἐπροπαγάνδι-
σαν τὴν ἀθεΐαν· καὶ ἡ προπαγάνδα των ὅμως αὐτῆ δὲν εἶχε θετικὰ
καὶ μόνιμα ἀποτελέσματα. Γενικῶς εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ ὅλους
τοὺς ἀνθρώπους ἡ θρησκεία ἦτο καὶ θὰ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς παρη-
γορίας καὶ τὸ κίνητρον τοῦ ἐξευγενισμοῦ καὶ τῆς προόδου.

Εἶδη τῶν θρησκειῶν

Τὰς διαφόρους θρησκείας τὰς διαιροῦμεν εἰς δύο μεγάλας κατη-
γορίας: τὰς πολυθεϊστικὰς ἢ φυσικὰς καὶ τὰς μονοθεϊστικὰς ἢ ἐξ
ἀποκαλύψεως. Αἱ πρῶται ἀναφέρονται εἰς τὴν λατρείαν πολλῶν
θεῶν, αἱ δεύτεραι διδάσκουν τὴν λατρείαν ἑνὸς Θεοῦ.

Πολυθεϊστικαὶ ἢ εἰδωλολατρικαὶ θρησκείαι

α'. *Νεκραὶ πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι*

Αἱ πολυθεϊστικαὶ ὀνομάζονται καὶ εἰδωλολατρικαὶ ἢ
φυσικαί.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληες, οἱ Πέρσαι οἱ Ρω-
μαῖοι καὶ ἄλλοι λαοὶ ἦσαν πολυθεῖσται, δηλαδὴ εἰδω-
λολάτραι. Οἱ πρῶτοι εἶχαν θεοποιήσει τὸν ποταμὸν Νεῖλον, τὰ
ἄστρα, τὸν ἥλιον κλπ. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐταρίχευσαν τὰ σώματα τῶν
νεκρῶν (μομίας). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληες ἐπίστευαν εἰς τὰ φυσικὰ καὶ
οὐράνια φαινόμενα. Ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, οἱ ποταμοί, τὰ δάση κ.λ.π.
ἦσαν αἱ μεγάλαὶ ἢ αἱ μικραὶ θεότητες των. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν θεο-
ποιήσει τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ εἶχον δανεισθῆ τὰ ὀνόματα τῶν
Ἑλληνικῶν θεοτήτων. Εἶχον μάλιστα θεοποιήσει καὶ μερικοὺς ἀπὸ

τους αυτοκράτοράς των. Όλοι αυτοί οι θρησκείαι των Αιγυπτίων, των αρχαίων Έλλήνων, των Ρωμαίων και άλλων καλούνται νεκράι θρησκείαι, επειδή δεν υπάρχουν πλέον.

β'. Ζώσαι πολυθεσταίαι θρησκείαι.

Φετιχισμός. Οι όπαδοί του Φετιχισμού πιστεύουν ότι εις μερικά έμψυχα αντικείμενα υπάρχουν μαγικά δυνάμεις (πνεύματα) με υπερφυσικός ιδιότητας. Θεοποιούν δηλ. τα αντικείμενα αυτά (λίθους, οδόντος, τρήχαι κλπ.). Η πίστις αυτή εις δαίμονες, πνεύματα και μαγικά δυνάμεις είναι πίστις λαών με χαμηλήν διανοητικήν ανάπτυξιν.

Βεδδισμός. Λέγεται τοιοιτοτρόπως από τους Βέδς (ιερά βιβλία). Οι όπαδοί του Βεδδισμού πιστεύουν εις γίγαντας, υπερφυσικά όντα και πνεύματα). Ακόμη πιστεύουν εις τα ούρανια σώματα και εις τα φυσικά φαινόμενα. Οι θεοί των πιστεύουν ότι είναι παντοδύναμοι και άθάνατοι. Θυσιάζουν εις αυτούς ρύζι, γάλα και ζώα. Ο Βεδδισμός είναι Ίνδική θρησκεία.

Βραχμανισμός. Ανομάσθη τοιοιτοτρόπως, από τοίς Ιερείς Βραχμάνς και διεδέχθη τον Βεδδισμόν.

Την σωτηρίαν του ο άνθρωπος κατά την διδασκαλίαν του Βραχμανισμού επιτυγχάνει με την γνώσιν. Ο Βραχμανισμός πιστεύει και διδάσκει την μετεμύχωσιν.

Ίνδουϊσμός. Είναι ένα κράμα λοιπείας και φιλοσοφίας. Διά να σωθή ο άνθρωπος, διδάσκει, χρειάζεται και ή γνώσις και τά έργα.

Βουδδισμός. Έχει πάρει τό όνομα αυτό από τον ιδρυτήν του Σιδάρτα Γοτάμα Βούδα, ό οποίος εγεννήθη τό 560 π. Χ. Ήτο βασιλόπουλο και έφυγεν εις την έρημον, όπου έζούσεν ως άσκητής. Όταν έγύρισεν εις τον κόσμον έδίδαξεν ότι αι άγαθαί πράξεις οδηγούν τον άνθρωπον εις την τελείαν μοκαριότητα. (Νιρβάνα). Αι κακαί πράξεις τον ξαναγυρίζουν εις την ζωήν με κατωτέρας μορφάς ζώων και φυτών. Ο φόνος, τό ψεύμα, ή κλοπή και ή μέθη απαγορεύονται. Η Ίαπωνία, Κίνα, Κορέα, Κεϋλάνη και τό Θιβέτ πιστεύουν κατά μεγάλο μέρος εις την θρησκείαν αυτήν.

Κομφουκισμός. Έχει ιδρυτήν τον μεγάλο Κινέζον φιλόσοφον Κομφούκιον (551 π. Χ.). Να αγαπάτε τους γονείς σας, διδά-

σκε. Νὰ ὑπακούεται εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ νὰ λατρεύετε τοὺς προγόνους σας. Ὁ Κομφούκιος θεοποιήθη ἀπὸ τοὺς ὄπαδους του.

Σιντοϊσμός. Ὅσοι Ἰάπωνες δὲν εἶναι Βουδισταὶ πιστεύουν εἰς τὸν Σιντοϊσμόν. Εἶναι ἡ θρησκεία τῆς προγονολατρείας. Ἀγάπη, προσφορὰ δώρων καὶ τιμὴ εἰς τοὺς νεκρούς, ἰδοὺ τὸ μέγαλο καθήκον παντὸς Ἰάπωνος. Ὁ Ἰαπωνικὸς λαὸς εἶναι ὁ περιούσιος λαὸς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπόγονος τῆς θεότητος τοῦ Ἡλίου. Ὁ σημερινὸς ὅμως αὐτοκράτωρ ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος χωρὶς θεϊκὰ προσόντα.

Παρσισμός. Δύο ἑκατομμύρια ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Περσῶν πιστεύουν σήμερον εἰς τὸν Παρσισμόν. Τὴν θρησκείαν αὐτὴν ἱδρυσεν ὁ Ζωροάστρης, ὁ ὅποιος ἐξῆσε τὸν βον αἰῶνα π. Χ. Αὐτὸς ἔγραψε τὴν Ἱερὰν Βίβλον τῶν Περσῶν, τὴν Ἀβέσταν. Εἰς τοὺς ναοὺς των οἱ Παρσισταὶ καίουν ἄσβεστον πῦρ.

Μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι ἢ ἐξ ἀποκαλύψεως

Μονοθεϊστικαὶ εἶναι αἱ θρησκείαι τῶν ὁποίων οἱ ὄπαδοι πιστεύουν εἰς ἕνα καὶ μόνον θεόν. Αὗται εἶναι τρεῖς: Ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἡ Χριστιανικὴ καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ. Ἀπὸ αὐτὰς ἡ Ἰουδαϊκὴ καὶ ἡ Χριστιανικὴ εἶναι θρησκείαι ἐξ ἀποκαλύψεως. Ἡ Χριστιανικὴ μάλιστα εἶναι τῆς πλήρους ἀποκαλύψεως.

α'. Ἰουδαϊσμός: Οἱ Ἰουδαῖοι (ἢ Ἰσραηλίται) ἐθεωροῦντο ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ καὶ εἶχον γενάρχην τὸν Ἀβραάμ. Ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τοὺς ἀπεκάλυψεν τὴν ἀληθῆ θρησκείαν. Πηγὴ τῆς εἶναι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ παρέλαβεν ὁ Μωϋσῆς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον, δηλ. τὰς 10 ἐντολάς. Ἡ θρησκεία τῶν Ἰουδαίων διδάσκει ὅτι ἕνας εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός. Τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐλάτρευαν δουλικά οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τοῦ προσέφεραν θυσίας ὑλικάς. Τὸ κέντρον λατρείας των ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος εἰς Ἱεροσόλυμα. Τόπος προσευχῆς ἦσαν αἱ συναγωγαί. Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐορτὰς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ εἶναι καὶ τὸ Σάββατον. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐργασία. Ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία εἶναι ἡ πρώτη ἀποκάλυψις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ προπαρασκεύασε τὰς ψυχὰς διὰ νὰ δεχθοῦν τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ἐγίνε με δύο λέξεις ὁ παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν.

β'. Χριστιανισμός: Είναι ή μόνη ἀληθινή και τελεία θρησκεία με ιδρυτήν της τόν 'Ιησοῦν Χριστόν, υἱόν τοῦ Θεοῦ. Ἐσκόρπισε τόν φόβον και διέλυσε τήν πλάνην. Ἐδίδαξεν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι και ἀδελφοί. Ὅτι ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα και δέν ἔχει ἀνάγκην ἀπό ὑλικὰς θυσίας. Ὅτι οἱ ἄνθρωποι με τήν πίστην και τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς θά κληρονομήσουν τήν αἰώνιαν Βασιλείαν. Ὅτι πρέπει νά ἀγαπῶμεν και αὐτούς τούς ἐχθρούς μας. Πηγαί της εἶναι ή Ἁγία Γραφή και ή Ἱερὰ Παράδοσις. Δυστυχῶς ή Χριστιανική Ἐκκλησία διηρέθη. Μόνον ή ιδιική μας Ὁρθόδοξος ἐκράτησε γνησίαν και ἀνόθευτον τήν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος και τήν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ἀπό τήν ἀληθῆ ὁμως Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀπεχωρίσθησαν ή Δυτική και ή Προτεσταντική (ή διαμαρτυρομένων). 280 ἑκατομύρια εἶναι οἱ Δυτικοί (ή Καθολικοί) και 190 οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Τό Σχίσμα μεταξύ Ἀνατολικῆς και Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἔγινε τό 867. Τό ὀριστικόν ἔγινε τό 1054 μ. Χ. Οἱ Προτεστάνται ἀπεσπάσθησαν ἀπό τήν Δυτικήν ἐξ αἰτίας τῶν αὐθαιρεσιῶν και τῆς ἀλαζονείας τῶν Παπῶν. Μικρότεροι Ἐκκλησίες, πού ἀπεχωρίσθησαν, εἶναι ή Ἐκκλησία τῶν Νεστοριανῶν και ή Ἐκκλησία τῶν Μονοφυσιτῶν.

γ'. Μωαμεθανισμός: Εἶναι μίγμα ἀπό τόν Ἰουδαϊσμόν, τόν Χριστιανισμόν και τὰ εἰδωλολατρικά ἔθιμα τῶν Ἀράβων. Τήν ἴδρυσεν ὁ Μωάμεθ (ἐγεννήθη εἰς Μέκκαν τό 570 μ. Χ.) ὁ ὁποῖος ἀπό βοσκός προβάτων ἔγινε ἔμπορος. Με τό ξίφος ἐπέβαλε τήν θρησκείαν του, ή ὁποία ὠνομάσθη και Ἰσλαμισμός (Ἰσλάμ=ἀφοσίωσις εἰς τόν Θεόν) και Μουσουλμανισμός (Μουσλίμ=ἀφωσιωμένος). Ὁ Μωάμεθ ἐδίδαξεν ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἕνας και εἶναι πάνσοφος και παντοδύναμος. Προφητῆται του εἶναι ὁ Ἀδάμ, Νῶε, Ἀβραάμ, Μωϋσῆς, Ἰησοῦς και ὁ μεγαλύτερος ἀπό ὅλους ὁ Μωάμεθ.

Ἡ ἀληθινή Βίβλος εἶναι τό Κοράνιον, ή πηγῆ τῆς Θείας ἀληθείας, πού τό ὑπηγόρευσε εἰς τόν Μωάμεθ ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ. Τό Κισμέτ (πεπρωμένον) κανονίζει τὰς τύχας τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχει ἀθάνατος ψυχῆ και ὑλικός παράδεισος. Κάθε Μουσουλμάνος πρέπει νά προσεύχεται 5 φοράς τήν ἡμέραν, νά νηστεύη, νά κάμνηλεη-μοσύνας και νά ἐπισκέπτεται τήν Μέκκαν και Μέδιναν. Οἱ Μωαμεθανοί εἶναι περισσότεροι ἀπό 250 ἑκατομύρια. Οἱ ὁπαδοί τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας εὐρίσκονται κυρίως εἰς τήν Ἀραβίαν, Αἴγυπτον, Μικράν Ἀσίαν, Παλαιστίνην και Ἰνδίας.

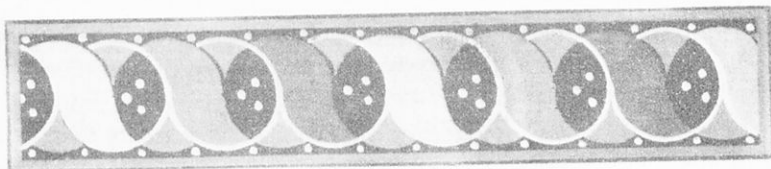
Καμία σύγκρισις δέν ἡμπορεῖ νά γίνη μεταξύ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καί τῶν ἄλλων θρησκειῶν. Ἡ διαφορὰ εἶναι τεραστία. Ἡ Χριστιανική θρησκεία διδάσκει ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ φιλόστοργος Πατήρ, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πλάσματά του καί φροντίζει καί προνοεῖ δι' αὐτά. Εἶναι γεμάτος ἀπό ἐπιείκειαν, εὐσπλαγχνίαν καί ἀγάπην διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τοὺς πονεμένους καί τοὺς δυστυχισμένους.

Οἱ πρωτόπλαστοι παρέβησαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καί ἐβυθίσθησαν εἰς τὸν βούρκον τῆς ἁμαρτίας. Ὁ πολυεὐσπλαχνος ὁμως ἐπουράνιος Πατήρ ηὐδόκησε νά στείλῃ τὸν μονογενῆ υἱόν του, τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς σταυρικῆς του θυσίας ἐκαθάρισε τοὺς ἀνθρώπους καί ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καί ἀπὸ τὰς ἄλλας τῶν ἁμαρτίας.

Ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπῆρξεν ἀναμάρτητος. Δέν εὔρεθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Καμία ἄλλη θρησκεία δέν παρουσιάζει τὸν Θεὸν τόσο πλησίον εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὅσον ἡ Χριστιανική. «Ἐλᾶτε ὅλοι οἱ κοπιῶντες πρὸς ἐμέ» ἐδίδαξεν ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. «Ἀγασπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καί προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καί διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. κεφαλ. Ε'. 44, 45). Ποία ἄλλη θρησκεία ἐκήρυξε τόσο ὑψηλὰς, τόσο ἁγίας ἀληθείας ;

Αἱ Γραφαὶ τῶν Ἰνδῶν διδάσκουν τὴν ἀπάθειαν, ὁ Μωάμεθ παραδέχεται τὰς ὑλικὰς ἀμοιβάς, ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία εἶχε καθιερώσει τὰς ὑλικὰς θυσίας καί τὴν φανατικὴν προσκόλλησιν εἰς τὸ γράμμα τοῦ Νόμου καί μόνον ὁ Χριστὸς ἐκήρυξε ὅτι ὁ Θεός εἶναι Πνεῦμα καί πρέπει νά τὸν προσκυνῶμεν ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ.

Ὁ Θεάνθρωπος ἀπαιτεῖ τὴν φιλαλληλίαν, τὴν ἰσότητα, τὴν ἀδελφοσύνην, τὴν θυσίαν χάριν τοῦ πλησίου καί τὴν διαρκῆ τελειοποίησιν. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ἡ παγκόσμιος πνευματικὴ θρησκεία, ὁ μόνος λιμὴν ἐξευγενισμοῦ καί ψυχικῆς σωτηρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἄξια καὶ χρησιμότης τῆς κατηχήσεως. Κατηχητικαὶ σχολαὶ — Κατηχητικὰ σχολεῖα

Ἡ ἀξία τῆς κατηχήσεως εἶναι πολὺ μεγάλη. Εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τὸ κύριον ὄπλον τῆς ἦτο ἡ κατήχησις. Ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἰδρύθησαν κατηχητικαὶ σχολαί. Ὀνομαστὴ ἦτο ἡ κατηχητικὴ σχολὴ Ἀλεξανδρείας, τὴν ὁποίαν ἐδόξασαν ὁ Κλήμης καὶ ὁ Ὠριγένης

Ποτὲ δὲν ἐσταμάτησαν οἱ κατηχηταὶ τὸ λαμπρὸν ἔργον των. Ἐδῶ καὶ ἄρκετόν διάστημα καὶ ἡ μήτηρ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας σημειώνει ἐξαιρετικὴν κατηχητικὴν δρᾶσιν μὲ τὸν ὄργανισμόν, πού λέγεται Ἀποστολικὴ Διακονία. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἀπομεμακρυσμένα χωρία, ὑπάρχουν κατηχητικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα φοιτοῦν καὶ μορφώνονται Χριστιανικὰ χιλιάδες Ἑλληνόπαιδες. Τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα διακρίνονται εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) Τὰ ἀνώτερα κατηχητικά, 2) τὰ μέσα κατηχητικά καὶ 3) τὰ κατώτερα κατηχητικά. Εἰς τὰ τρία αὐτὰ εἶδη κατηχητικῶν σχολείων φοιτοῦν χιλιάδες Ἑλληνόπουλα ἡλικίας 8—18 χρόνων. Ἡ ὠφέλεια εἶναι μεγάλη. Εἶναι τὰ πλέον φρόνιμα, σεμνὰ, μελετηρὰ καὶ ἠθικὰ παιδιὰ.

Ὅπως βλέπομεν λοιπὸν ἡ κατήχησις εἶναι σπουδαιότατον μάθημα καὶ διαπλάσσει Χριστιανικοὺς χαρακτήρας. Εἶναι ἡ καλύτερα πνευματικὴ τροφή, πού μᾶς μαθαίνει τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγιότητα.

Κατήχησις είναι ἡ διδασκαλία τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν (τοῦ Χριστιαν. δόγματος). Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς γράφει τὸ Εὐαγγέλιόν του εἰς τὸν Θεόφιλον, διὰ νὰ γνωρίσῃ οὗτος «περὶ ὧν κατηχήθη λόγων τὴν ἀσφάλειαν» (Α', 4), Κατηχεῖ κανεὶς μὲ γραπτὸν ἢ προφορικὸν λόγον. Μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους μετέδωσαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ κήρυκες τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οὗτοι ἐκαλοῦντο κατηχηταὶ καὶ οἱ διδασκόμενοι κατηχούμενοι. Ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ γίνουν Χριστιανοὶ ἔπρεπε νὰ διδασκῶν τὴν ὀρθὴν πίστιν δηλαδὴ τί πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ τί πρέπει νὰ πράττουν. Ἡ διδασκαλία αὕτη ὠνομάσθη κατήχησις.

Διαιρέσεις τῆς κατηχήσεως

Ἡ κατήχησις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: Τὸ δογματικὸν μέρος καὶ τὸ ἠθικὸν μέρος. Εἰς τὸ δογματικὸν διδασκόμεθα τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς τὸ ἠθικὸν τί πρέπει νὰ πράττωμεν. Δηλαδὴ τί κατῆκοντα ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πλησίον μας καὶ τὸν ἑαυτὸν μας. Ἡ θεότης τοῦ Ἰησοῦ, ἡ θεότης τοῦ ἁγίου πνεύματος εἶναι δόγματα. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεόν, ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς διδασκάλους μας, ἡ ὑπακοὴ πρὸς τοὺς γονεῖς μας εἶναι κατῆκοντα ἠθικά. Τὰ πρῶτα ἀποτελοῦν τὴν θεωρίαν τῆς κατηχήσεως. Τὰ δευτέρα τὴν πράξιν.

Πηγαὶ τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς κατηχήσεως

Ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ θρησκεία κλείει ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Δι' αὐτὸ ἓνας καλὸς Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ μανθάνῃ τὰς σπουδαιότερας ἀληθείας τῆς, πρῶτον διὰ νὰ τὰς ὑπερασπίξῃ ἐναντίον τῶν κατηγόρων τῆς καὶ δεύτερον διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τὰς πλάνας. Τὸ μάθημα, ποῦ θὰ μᾶς μάθῃ τὰς ἀληθείας αὐτάς, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν, εἶναι ἡ κατήχησις. Αἱ πηγαὶ τῆς κατηχήσεως εἶναι δύο: Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. Αὐταὶ περιλαμβάνουν τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ μάθωμεν. Χωρὶς αὐτάς θὰ στερηθῶμεν τῆς θείας πνευματικῆς τροφῆς μας καὶ θὰ θολωθῇ ἡ γνησία πίστις μας.

Ἡ Ἀγία Γραφή

Ἡ Ἀγία Γραφή ὀνομάζεται τὸ σύνολον τῶν Ἱερῶν Βιβλίων, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν τὰς δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἶναι ἡ ἔγγραφος ὑπερφυσικῆ ἀποκάλυψις. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι θεόπνευστα, διότι ἐγράφησαν κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησιν καὶ ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Υπὸ Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἄγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι», λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (Β' Πέτρου Α' 21). «Πᾶσα γραφή θεόπνευστος» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (ἐπιστολὴ πρὸς Τιμόθεον Β' κεφ. Γ', 16). Ἡ Ἀγία Γραφή ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης.

α'. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Αὕτη μᾶς φανερώνει ὅσα ὁ Θεὸς ἔκαμε γνωστὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μαζὶ μετὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὡς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν Προφητῶν καὶ ἄλλων Ἱερῶν προσώπων. Τὰ βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης εἶναι 49 καὶ διαιροῦνται εἰς Ἱστορικά, Διδακτικά καὶ Προφητικά.

Ἱστορικά εἶναι ἡ Πεντάτευχος (Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικόν, Ἀριθμοὶ καὶ Δευτερονόμιον). Ὁμοίως ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταί, ἡ Ρούθ, τὰ 4 βιβλία τῶν Βασιλειῶν, τὰ 2 βιβλία τῶν παραλειπομένων, ὁ Ἔσδρας, ὁ Νεεμίας, ἡ Ἔσθῆρ καὶ αἱ ἱστορίαι τῆς Ἰουδήθ, τοῦ Τωβίτ καὶ τὰ 3 τῶν Μακκαβαίων.

Διδακτικά εἶναι ὅσα περιέχουν ἠθικὰ διδάγματα, δηλαδὴ φρονημασιτικὰς ἱστορίας. Αὐτὰ εἶναι ὁ Ἰώβ, οἱ Ψαλμοί, αἱ Παροιμίαι, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ Ἄσμα ἀσμάτων, ἡ Σοφία τοῦ Σολομῶντος καὶ ἡ Σοφία Σειράχ.

Προφητικά τέλος εἶναι ὅσα περιέχουν προφητείας τῶν Προφητῶν. Οἱ προφηῆται αὐτοὶ εἶναι οἱ τέσσαρες μεγαλύτεροι (Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ) καὶ οἱ 12 μικρότεροι (Ὡσηέ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας).

Ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ 72 Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ μετάφρασις λέγεται τῶν ἑβδομήκοντα (γράφεται με 0)

διὰ τὴν καλυτέραν ἀποκριθῆναι. Τὰ βιβλία τῶν Μακκαβαίων ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ ἄλλα εἰς τὴν Ἀραμαϊκὴν.

β'. *Ἡ Καινὴ Διαθήκη.*

Καινὴ Διαθήκη εἶναι ἡ νέα συμφωνία, ποῦ ἐκλείσεν ὁ Πανάγαθος Θεὸς μεῖς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ποῦ ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρος ἐσφράγισε τὴν συμφωνίαν αὐτῆν.

Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι 27 καὶ διαμορφῶνται εἰς Ἱστορικά, Διδακτικά καὶ Προφητικά.

Ἱστορικά εἶναι: α') Τὰ 4 Εὐαγγέλια, τὸ κατὰ Μάρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην. Ὅλα αὐτὰ ὁμιλοῦν διὰ τὸν βίον, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ. β') Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ) ποῦ κάμνουν λόγον διὰ τὰ ἔργα τῶν Ἀποστόλων καὶ ἰδιαίτερα τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου.

Διδακτικά εἶναι 21 ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων, ἀπὸ τὰς ὁποῖας τὰς 14 ἔγραψεν ὁ κορυφαῖος Παῦλος. Εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς: 1 πρὸς Ῥωμαίους, 2 πρὸς Κορινθίους, 1 πρὸς Γαλάτας, 1 πρὸς Ἐφεσίους, 1 πρὸς Φιλιππησίους, 1 πρὸς Κολοσσαεῖς, 2 πρὸς Θεσσαλονικεῖς, 2 πρὸς Τιμόθεον, 1 πρὸς Τίτον, 1 πρὸς Φιλήμονα καὶ 1 πρὸς Ἑβραίους. Ἔχομεν ἔπειτα 1 ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου, δύο τοῦ κορυφαίου Ἀποστόλου Πέτρου, τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ 1 τοῦ Ἰούδα. Αὐταὶ αἱ τελευταῖαι 7 λέγονται καθολικαί, ἐπεὶ ἀπευθύνονται εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς.

Προφητικὸν τέλος βιβλίον εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, ἡ ὁποία προφητεύει τὴν πάλιν καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ γλῶσσα τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης ἦτο ἐξ ἀρχῆς ἡ Ἑλληνικὴ. Ἴσως νὰ ἐπρωτόγραφεν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν ὁ Ματθαῖος καὶ νὰ ἔγινεν ἡ μετάφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη μαζί ἀποτελοῦν τὴν Βίβλον ἢ Ἁγίαν Γραφήν.

γ'. *Ἐρὰ Παράδοσις*

Ἐρὰ Παράδοσις καλεῖται ὁ ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύει καὶ συμπληρῶνει τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Εἶναι δηλαδὴ ἡ Ψηφιοποίηθη ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

διαφύλαξις ὧσων δὲν ἐσημείωσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ διεσώθησαν καὶ μετεδόθησαν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μὲ τὸ κήρυγμα. εἶναι αἱ ἐξ ἀποκαλύψεως ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας οἱ Ἀπόστολοι ἐδίδαξαν μὲν, δὲν ἔγραψαν δέ. Αἱ νηστεῖαι, αἱ εἰκόνες, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὰ κανδήλια, τὰ ἄμφια, αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι καὶ λειτουργίαι μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες, οἱ συνοδικοὶ κανόνες, τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων καὶ ἀπολογητῶν κλπ., (ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν), εἶναι Ἱερὰ Παράδοσις.

Ἔως τὸ 54 μ. Χ. ἡ Ἐκκλησία μας ἐκυβερνᾶτο μὲ ὁδηγίας καὶ ἐντολὰς προφορικῶς. Δηλαδή ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. «... Στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, τὰς ὁποίας ἐδιδάχθητε εἴτε προφορικῶς εἴτε μὲ γράμματα μας (Β' Θεσσαλ. β' 15) λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ ἴδιος γράφει ἄλλοῦ: «Σᾶς ἐπαινῶ, γιατί θυμᾶσθε καὶ διαφυλάττετε τὰς παραδόσεις, ὅπως σᾶς τὰς παρέδωσα» (Α' πρὸς Κοριν. ΙΑ' 2).

Τὰ δόγματα καὶ τὰ κηρύγματα τὰ ἔχομεν ἢ ἀπὸ τὴν ἔγγραφον διδασκαλίαν ἢ ἀπὸ τὴν Παράδοσιν, λέγει ὁ Μεγ. Βασίλειος. Καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει: «πολλὰ εἶχα νὰ σοῦ γράψω, ἀλλὰ ἐλπίζω νὰ σοῦ τὰ εἰπῶ προφορικᾶ» (Καθολ. ἐπιστολὴ Γ' 13-14). Ὅπως λοιπὸν βλέπομεν ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι ἡ δευτέρα ἰσότημος πηγὴ τῆς θρησκείας μας, ἡ ὁποία συμπληρῶνει τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Γραπτὰ μνημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα κατεγράφη καὶ διευτυπώθη ἡ Ἱερὰ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες, αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁμολογίαι πίστεως: Πέτρου τοῦ Μογίλα, Δοσιθέου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων καὶ Μητροφάνους Κρητικοπούλου κλπ.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐνόθευσε τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἡ Προτεσταντικὴ ἐξ ἄλλου ἀπὸ ἀντίδρασιν πρὸς τὴν Παπικὴν ἀπέριψε τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ

Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως

Αἰτία τῆς συντάξεως τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.
Ὅνομασία καὶ ἄρθρα του

Τὰ 12 ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως εἶναι τὰ ἑξῆς :

Ἄρθρον 1ον. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, δρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

Ἄρθρον 2ον. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον, Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν Μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸς πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

Ἄρθρον 3ον. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπίσαντα.

Ἄρθρον 4ον. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντιοῦ Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

Ἄρθρον 5ον. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

Ἄρθρον 6ον. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

*Άρθρον 7ον. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

*Άρθρον 8ον. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

*Άρθρον 9ον. Εἰς μίαν Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

*Άρθρον 10ον. Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

*Άρθρον 11ον. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

*Άρθρον 12ον. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ συνετελέσθη τὸ θαῦμα νὰ διαδοθῆ μετὰ ἀπροσδόκητον ταχύτητα ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία.

Οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Εἰδωολάτραι, οἱ Ἱερεῖς, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λεγομένους σοφοὺς τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ αἰρετικοί, ποὺ διεστρέβλωναν καὶ ἐνόθευαν τὰς Χριστιανικὰς ἀληθείας, ἦσαν οἱ ἐσωτερικοὶ ἐχθροί.

Διὰ νὰ διευκολυνθοῦν ὅσοι ἀπὸ τοὺς εἰδωολάτραις ἠσπάζοντο τὸν Χριστιανισμὸν καὶ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὰς ἀκάνθας τῶν αἰρετικῶν δοξασιῶν οἱ γνήσιοι ὄπαδοι τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας περιέλαβε περιληπτικὰ ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὰς δογματικὰς ἀληθείας εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Αἱ ἀλήθειαι αὐταί, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται δόγματα, συνωψίσθησαν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Ὑπονόμασθη Σύμβολον, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ. Λέγεται ἐπίσης καὶ κανὼν τῆς πίστεως καὶ ὁμολογία τῆς πίστεως καὶ «πιστεύω».

Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα. Τὰ πρῶτα 7 ἔγιναν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας (325 μ. Χ.) ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ποὺ συνῆλθε ἐναντίον τοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος δὲν παρεδέχετο τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ. Τὰ ἄλλα 5 ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 μ. Χ. Ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνῆλθεν ἐναντίον τοῦ αἰρετικοῦ Μακεδονίου, ὁ ὁποῖος δὲν παρεδέχετο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἑρμηνεία τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τοῦ Θεοῦ

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα, παντοκράτορα».

Εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Ὁ Θεὸς εἶναι εἷς. «Ἐγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεὸς σου, οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ (Ἔξ. Κεφ. 20). Ὁ ἓνας καὶ ἀληθινὸς Θεὸς ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Χριστιανούς μόνον. Οἱ ἄλλοι λαοί, παρ' ὄλην τὴν σοφίαν των ἐλάτρευσαν τὰ εἰδωλα.

Τὸ μέγα μυστήριον τῆς οὐσίας καὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ φωτισθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Χρειάζεται πίστις. Εἰς τὴν πραγματικὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ μᾶς ὁδηγεῖ ὁ ὑπερφυσικὸς δρόμος. Ἡ λογικὴ ἀπλῶς μᾶς ὑποβοηθεῖ. Ἡ Μωσαϊκὴ διδασκαλία καὶ πρὸ παντὸς ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία μᾶς πλησιάζουν εἰς τὸν ἓνα ἀληθινὸν Θεόν. Ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ μᾶς δείχνουν τὸν δρόμον πρὸς τὸν ἓνα καὶ ἀληθινὸν Θεόν. Ἐφωτισθῆκαμεν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ γνωρίσωμεν ὅσα μᾶς ἐχάρισε, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ἡ' Κορινθ. Β' 10—12). Ὡστε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως Ἁγία Γραφή καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ λογικόν μας, μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας ἀποδείξεις περὶ ὑπάρξεως τοῦ ἑνὸς καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς :

α'. Κοσμολογικὴ ἀπόδειξις.

Δὲν ὑπάρχει ἀποτέλεσμα χωρὶς αἰτίαν. Ὁ κόσμος εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιας αἰτίας καὶ ἡ αἰτία αὕτη εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν Κόσμον. «Κάθε οἰκία κατασκευάζεται ἀπὸ κάποιον, ἐκεῖνος δὲ ποῦ κατασκεύασε τὰ πάντα εἶναι ὁ Θεὸς» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Ἐβρ. Γ' 4). Ὅλα τὰ θαυμαστά εἰς τὸν Κόσμον ἐνέπνευσαν τὸν Δαβὶδ νὰ ψάλλῃ «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα» (Ψαλμ. 18, 1). Αἰτία λοιπὸν τοῦ Κόσμου εἶναι αὐτὸς ὁ δημιουργὸς του, ὁ Θεός.

β'. Τελολογικὴ ἀπόδειξις.

Εἰς τὰς κινήσεις ὄλων τῶν κόσμων—τῶν οὐρανίων σωμάτων—ὑπάρχει τάξις καὶ ἁρμονία. Ὅλα τὰ διέπει μίᾳ ἐξοχος σκοπιμότης καὶ ὅλα μαρτυροῦν πανσοφίαν καὶ παντοδυναμίαν. Ὁ πάνσοφος

δημιουργός τα κατευθύνει σὲ κάποιον ὑπέρτατον σκοπὸν (τέλος). Ὑπαισιότητα ψάλλει ὁ Δαβὶδ, «ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». Αὐτὴ λοιπὸν ἡ τάξις, ἡ ἁρμονία, ἡ ὁμορφιά καὶ ἡ σκοπιμότης, μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ παντοδυνάμου δημιουργοῦ.

γ'. Ἠθικὴ ἀπόδειξις.

Τάξις καὶ ἁρμονία δὲν παρατηρεῖται μόνον εἰς τὸν ἐξωτερικὸν φυσικὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ μέσα εἰς τὸν ψυχικὸν κόσμον. Ὑπάρχει κάποιος ὑπέρτατος νόμος γραπτὸς εἰς τὰς καρδίας μας. Ὅταν ἀμαρτάνωμεν, μία ἐσωτερικὴ φωνὴ μᾶς ἐλέγχει καὶ ὅταν κάμνωμεν τὸ καλὸν μᾶς ἐπαινεῖ. Ἄρα θὰ ἀνταμειφθῶμεν ἀγαθοποιούντες καὶ θὰ τιμωρηθῶμεν, ὅταν κάμνωμεν ἀμαρτίας. Ἐπειδὴ ὁμως ἐδῶ εἰς τὸν προσωρινὸν αὐτὸν κόσμον δὲν γίνεται πάντοτε αὐτό, θὰ πρέπη ὥρισμένως εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν νὰ γίνῃ. Ἐκεῖ ὁ Θεὸς θὰ βραβεύσῃ τὴν ἀρετὴν καὶ θὰ πατάξῃ τὴν κακίαν. Αὐτὸ μᾶς διδάσκει ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεώς μας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ Θεοῦ Κριτοῦ.

δ'. Ἱστορικὴ ἀπόδειξις.

Πάντα ὁ ἄνθρωπος ἀναζητοῦσε καὶ ἀναζητεῖ μίαν ἀνωτέραν δύναμιν. Κάτι τὸν σπρώχνει ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς ψυχῆς του εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ εἰς ἓν ἀνώτερον ὄν. Ἄλλὰ ἂν δὲν ὑπῆρχε Θεὸς ἀπὸ ποῦ θὰ ἐπήγαζεν αὐτὴ ἡ παρακίνησις; Ἡ Ἱστορία διδάσκει ὅτι κανεὶς λαὸς πολιτισμένος ἢ βάρβαρος δὲν ὑπῆρξεν ἄθρησκος. Μέσα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν μόνον ἡ πίστις εἰς ἓν ἀνώτερον ὄν ἔφερε τὸ φῶς τῆς ἐλπίδος, τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν παρηγορίαν.

Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ

Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι περιορισμένος. Ὡς τοιοῦτος δὲν ἐμπορεῖ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ μυστήριον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. «(Ὁ Θεὸς εἶναι ἀόρατος ἐν τῷ ἀπροσίτῳ οἰκῶν φωτὶ» (Α' Τιμοθ. ΣΤ' 16). Ἡ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ αἱ σχέσεις δημιουργοῦ καὶ δημιουργημάτων μόνον μᾶς διαφωτίζουν καὶ μᾶς πλησιάζουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίσης καὶ ἡ Ἱερὰ παράδοσις. Ἐλπίζομεν ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν θὰ βλέπωμεν μὲ τὰ μάτια τῶν ψυχῶν μας

τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μᾶς ὠμίλησεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν συνομιλίαν του μὲ τὴν Σαμαρείτιδα εἰς τὴν κώμην Σιχάρ. Ὁ Θεός, εἶπεν εἶναι πνεῦμα καὶ μὲ πνεῦμα καὶ ἀλήθειαν πρέπει νὰ τὸν προσκυνῶμεν (Ἰάν. Δ'—24).

Μελετῶντες τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ ἐξετάζοντες τὰς ἀνθρωπίνους ιδιότητας, αἱ ὅποια εἶναι ἀτελεῖς καὶ περιορισμέναι, διακρίνομεν καὶ διαιροῦμεν τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ εἰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς φυσικὰς, λογικὰς καὶ ἠθικὰς.

Φυσικαὶ ιδιότητες

α'. Ἡ πανταχοῦ παρουσία. Ὁ Θεὸς εἶναι ἄυλον, ἀπόλυτον καὶ τέλειον πνεῦμα. Εἶναι πανταχοῦ παρῶν καὶ γεμίζει τὸ Σύμπαν.

β'. Ἡ αἰωνιότης. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀναρχος, αἰώνιος, ἀσώματος καὶ ἀθάνατος. Χωρὶς ἀρχὴν καὶ χωρὶς τέλος. «Ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἀρχόμενος» (Ἀποκαλ. Α' 3). Εἶναι ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν (Α' Τιμοθ. ΣΤ' 16).

γ'. Ἡ πανταδυναμία. Ὁ Θεὸς δύναται τὰ πάντα. Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε διὰ τῆς παντοδυναμίας του τὸν κόσμον. Ὡς τοιοῦτος εἶναι Παντοκράτωρ. Ἡ Ἀγία Γραφή τὸν ὀνομάζει Κύριον, Βασιλέα τῶν ὄλων καὶ ἰσχυρόν. «Οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα» (Λουκ. Α' 37).

Λογικαὶ ιδιότητες

α'. Ἡ παγγνωσία. Ὁ Θεὸς ἔχει τὰ πάντα πρὸ αὐτοῦ παρόντα. Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀγνωστον διὰ τὸν Θεόν. Γνωρίζει τὰ πάντα καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τοὺς κρυφίους καὶ μυστικούς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. «Ὁ Θεός . . . γινώσκει τὰ πάντα» λέγει ὁ Ἰωάννης (Α' Ἰωάν. Γ' 120). Ὁ Θεὸς προγινώσκει καὶ ἔχει ἐνώπιόν του ὅσα θὰ συμβοῦν. Αὐτὴ ὁμως ἡ πρόγνωσις δὲν δεσμεύει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου.

β'. Ἡ πανσοφία. Τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καθὼς καὶ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἔργον τῆς Θείας σοφίας. Τὸ ἴδιον ἡ ἀρμονία, ἡ τάξις καὶ ἡ σκοπιμότης εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Δικαίως ἀναφωνεῖ ὁ Προφητὰναξ Δαβίδ: «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» (Ψαλμ. 103, 24).

Ἠθικαὶ ἰδιότητες

α'. Ἡ ἀγιότης. Ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος καὶ ἀναμάρτητος διὰ τοῦτο θέλει καὶ τὸν ἄνθρωπον ἄγνον καὶ ἅγιον. «*Ἄγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος εἰμί*» (Λευϊτικὸν (10' 2, 1).

β'. Ἡ δικαιοσύνη. Ἀπὸ τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ πηγάζει καὶ ἡ δικαιοσύνη του. Ὡς δίκαιος ὁ Θεὸς ἀμείβει τοὺς καλοὺς καὶ τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς. Εἶναι πιστὸς καὶ δίκαιος πατὴρ καὶ «ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα του» (Ρωμ. Β' 6). «Δίκαιος ὁ Κύριος καὶ δικαιοσύνην ἠγάπησε» (Ψαλμ. 74). Κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν θὰ κρίνη ὁ Θεὸς καὶ θὰ χωρίσῃ τοὺς δικαίους ἀπὸ τοὺς ἀδίκους.

Ἡ Ἀγάπη. Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν ἀπὸ ἀγάπην τὸν κόσμον καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη» λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (Ἰωάν. Δ' 8). «Κανένας ἀγαθός, παρὰ μόνον ὁ Θεός» (Λουκ. 11' 19). Ὁ Θεὸς ὡς Πανάγαθος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ προνοεῖ δι' αὐτόν.

Ἡ Ἁγία Τριάς

Ὁ εἷς κατ' οὐσίαν Θεὸς διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἢ τρία πρόσωπα.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ ὑποστάσεις δὲν ἀποτελοῦν τρεῖς Θεούς, ἀλλὰ ἓνα Θεὸν Τριαδικόν. Τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα εἶναι ὁ Θεὸς Πατὴρ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ δημιουργός, ὁ Θεὸς Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Σωτὴρ καὶ ὁ Θεὸς Ἅγιον Πνεῦμα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ὀδηγός. Καὶ τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας (ὁμοούσια). Διακρίνονται δὲ κατὰ τὸ ὅτι ὁ πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ υἱὸς γεννητὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ πατρός.

Εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὴν Γένεσιν, προκειμένου νὰ πλάσῃ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον λέγει: «*Προήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν*» (Γεν. Α' 26). Κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ—Υἱοῦ—ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ πατρός «*Ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε*» (Ματθ. 12' ε. Γ. 17) καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατῆλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν του ὡς περιστέρα. Ὁ Ἰωάννης λέγει: «*Τρεῖς εἶναι οἱ μαρτυροῦντες εἰς τὸν Οὐρανόν, ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς εἶναι ἓνας, δηλαδὴ ἓνος Θεός*» (Α' Ἰωάν. Ε' 7).

Ειδικήν παραγγελίαν ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζουσι ὅσους πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ματθ. ΚΗ' 19). Τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ ἠρνεῖτο ὁ Ἄρειος καὶ τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν παρεδέχετο ὁ Μακεδόσιος.

Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου

«Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν».

Εἰς πολλὰ μέρη ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἀναφέρει ἡ Βίβλος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου τόσον τοῦ ὑλικοῦ ὅσον καὶ τοῦ πνευματικοῦ.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ὄχι διότι τὸν ἐχρειάζετο, διότι εἶναι «ἀνευδεής», δηλ. δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, ἀλλὰ διότι ἡ ἀγάπη αὐτοῦ ἐξεχείλιζε καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ καταστήσῃ καὶ ἄλλα ὄντα μέτοχα τῆς μακαριότητός του.

Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενὸς διὰ μόνου τοῦ λόγου του. Ἀπὸ τὸ μηδὲν «ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα» (Β' Ματθ, Β', 28). *Αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκινήθησαν»* (Ψαλμ. 32 ΣΤ' 9). Μᾶς διδάσκει ἐπίσης ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας καὶ καθορίζει τὴν σειρὰν δημιουργίας διδάσκουσα, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε πρῶτον τὰ κατώτερα ὄντα τοῦ κόσμου καὶ ἔπειτα τὰ ἀνώτερα.

Διότι τὰ κατώτερα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ὑπάρξουν καὶ νὰ συντηρηθοῦν τὰ ἀνώτερα, τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγαλύτεραν σπουδαιότητα. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιούργησε πρῶτον τὰ ἀνόργανα, ἔπειτα τὰ φυτὰ, ἔπειτα τὰ ζῶα καὶ τελευταῖα τὸν ἄνθρωπον (Γεν. Κεφαλ. Αου). Ὅλοι οἱ μεγάλοι σοφοὶ καὶ φυσιοδίφαι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ κοσμογονία τοῦ Μωϋσέως ἔχει ἀποκαλυπτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀσφαλῶς μόνον ἡ Θεία ἀποκάλυψις θὰ ὠδηγοῦσε τὸ πνεῦμα τοῦ Μωϋσέως εἰς μίαν διήγησιν θαυμαστήν.

Οἱ ἄγγελοι

Πρὶν ἀπὸ τὸν ὑλικὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τοὺς ἄγγέλους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀγαθὰ πνεύματα. «Ὅταν ἐποιήθησαν τὰ ἄστρα, με ἐξύμνησαν μεγαλοφώνως ὅλοι οἱ ἄγγελοί μου» λέγει ἡ Ἁγία Γραφή (Ίωβ.

Α' 38, 7). ΟΙ ἄγγελοι εἶναι πνεύματα ἀσώματα, ὑπηρετικά τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ. Εἶναι «λειτουργικά πνεύματα», πού ἀποστέλλονται διὰ νὰ ὑπηρετήσουν (Ἑβρ. Α' 18). Τὰ πνευματικά αὐτὰ δημιουργήματα ἀφ' ἑνὸς μὲν δοξολογοῦν τὸν Θεὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου μεταφέρουν τὰς βουλὰς του εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι οἱ φύλακες τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ ἀχώριστοι σύντροφοὶ του, ἀπὸ τὴν στιγμήν πού θὰ βαπτισθοῦν ὡς τὴν στιγμήν τοῦ θανάτου των. Μόνον ὁ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ μὲ τὰς κακὰς του πράξεις καὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν ἀπιστίαν.

Πολλὰ παραδείγματα ἔχομεν, τὰ ὁποῖα μᾶς πείθουν ὅτι οἱ ἄγγελοι προστατεύουν, συντροφεύουν καὶ σώζουν τοὺς ἀνθρώπους. Ἄγγελος ἐπεφάνη εἰς τὸν Ἀβραάμ, Ἄγγελος ἐπάλαισε μὲ τὸν Ἰακώβ, Ἄγγελος ἔσωσε τὸν Λώτ, τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἀβραάμ, ἀπὸ τὴν καταστροφὴν διὰ πυρὸς τῶν Σοδόμων, Ἄγγελοι ἐπίσης εἶδον οἱ προφῆται ὡς «λειτουργοὺς καὶ πνεύματα» περιοδεύοντας εἰς τὴν Γῆν καὶ προστατεύοντας τὰ ἔθνη καὶ τὰς πόλεις, Ἄγγελος ἐπίσης ἐπληροφόρησε τὸν Ζαχαρίαν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ. Ἄγγελος εὐηγγελίσθη εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν τὴν γέννησιν τοῦ λυτρωτοῦ Θεανθρώπου, Ἄγγελος εἰδοποίησε τὸν Ἰωσήφ νὰ φυγαδεύσῃ τὸ Θεῖον βρέφος εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅταν ἐκινδύνευεν ἀπὸ τὸν Ἡρώδη.

Οἱ ἄγγελοι ὡς φύλακες ἄγρυπνοι μᾶς σώζουν, ὅταν κινδυνεύομεν καὶ ἐφ' ὅσον πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐκκλησία μᾶς ἱκετεύει τὸν Δημιουργὸν καθημερινῶς λέγουσα: «*Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγὸν καὶ φύλακα τῆς ψυχῆς καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα*». Ὁ Μέγας Βασιλεὺς γράφει: «*Δέδωκε γὰρ τοῖς πιστοῖς πρὸς φυλακὴν καὶ φρουρὰν τοὺς ἁγίους ἄγγελους*» (Εἰς Ἡσαΐαν 8). Ὁ Γρηγόριος τονίζει ἐπίσης: «*Αἱ γὰρ ἀγγελικαὶ δυνάμεις συνεργοῦσιν ἡμῖν πρὸς τὰ κρείττονα*». Οἱ ἄγγελοι ὅλοι ἦσαν ἀγαθὰ πνεύματα.

Ἀπὸ αὐτὰ ὅμως ἐξέπεσεν ὁ Ἐωσφόρος, δηλαδὴ ὁ Διάβολος. Ὁ Ἐωσφόρος καταληφθεὶς ἀπὸ ἀλαζονείαν ἀπεστάτησε καὶ εἰς τὸ μέγα αὐτὸ ἀμάρτημά του παρέσυρε καὶ ἄλλα οὐράνια πνεύματα, τὰ ὁποῖα τὸν ἠκολούθησαν. Ὁ ἀρχηγὸς λοιπὸν αὐτὸς τῆς κακίας μὲ τοὺς συντρόφους του ἐκρημίσθησαν καὶ ἀπὸ ἄγγελοι φωτὸς ἔγιναν ἄγγελοι σκότους, ἤτοι Σατανάδες. Διὰ τὸν Ἐωσφόρον αὐτὸν εἶπεν

ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός : « *Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἄστρα-
πην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα* » (Λουκ. 10, 18).

Μετὰ τὴν πτώσιν των οἱ Διάβολοι αὐτοὶ κάμνουν τὸ πᾶν διὰ
νὰ παρασύρουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀπωλείας
τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ παρεμβάλλουν ἐμπόδια εἰς τὸ κοσμοσωτή-
ριον ἔργον τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλως τε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα Ἐωσφό-
ρος (=σατάν), σημαίνει τὸν ἀντίπαλον τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀντιπολι-
τευόμενον τὸ ἀγαθόν. Σύμφωνα μετὰ τὴν Χριστιανικὴν ἀντίληψιν ἀπὸ
τὴν στιγμήν τοῦ ἐκπεσμοῦ τῶν πονηρῶν αὐτῶν πνευμάτων χρονο-
λογοῦνται καὶ τὰ κακὰ τῶν ἀνθρώπων.

Δύο μεγάλοι Πατέρες ὁ Διούσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ ὁ Ἰωάν-
νης ὁ Δαμασκηνὸς παραδέχονται ἑννέα τάγματα οὐρανίων πνευμά-
των, δηλαδή τὰ Σεραφεῖμ, τὰ Χερουβίμ, τοὺς Θρόνους, τὰς Κυριό-
τητας, τὰς Δυνάμεις, τὰς Ἐξουσίας, τὰς Ἀρχάς, τοὺς Ἀρχαγγέλους
(Μιχαήλ, Γαβριήλ καὶ Ραφαήλ) καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Ἀφοῦ λοιπὸν
γνωρίζομεν ὅτι οἱ διάβολοι ἔχουν ὡς ἔργον των νὰ ἀντιδροῦν εἰς τὸ
θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ πειράζουσιν καὶ νὰ παρασύρουν τοὺς ἀν-
θρώπους εἰς τὴν ἁμαρτίαν (Ἰώβ Α' 6—Ματθ. ΔΙ' 3—10—Ἰωάν. Η'
44—2) ὀφείλομεν νὰ μὴ τοὺς ἀνοίγωμεν τὸν δρόμον, ἀλλὰ νὰ τοὺς
τὸν κλείνωμεν μετὰ ἔργα ἀρετῆς, μετὰ προσευχὰς καὶ μετὰ νηστείας.

Ὁ ἄνθρωπος

Ὁ κόσμος, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, εἶναι « ὁ ρ α τ ὸ ς
καὶ ἄ ὄ ρ α τ ὸ ς ». Ὁ ρ α τ ὸ ς εἶναι ὁ κόσμος, ὁ ὅποιος ἀποτελεῖ-
ται ἀπὸ τὰ ὑλικά ὄντα, τὰ ὅποια ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις
μας, ὅπως εἶναι τὰ ἄστρα, ὁ ἥλιος, ἡ Σελήνη, ἡ Γῆ, τὰ ζῶα, τὰ
δένδρα, τὰ πτηνὰ κλπ. Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὄρατὰ ὄντα
εἶναι ὁ ἄ ν θ ρ ω π ο ς .

Ἄόρατος κόσμος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ δη-
μιουργήματα τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις
μας, διότι εἶναι αὔλα καὶ ἀσώματα. Τοιαῦτα δημιουργήματα εἶναι οἱ
Ἄγγελοι. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀόρατος καὶ δι' αὐτὸ ὁ ἄν-
θρωπος ὑπάγεται κατὰ τὸ σῶμα εἰς τὸν ὄρατον καὶ κατὰ τὴν ψυ-
χὴν εἰς τὸν ἀόρατον κόσμον.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ τελειότατον δημιούργημα τοῦ Θεοῦ
ἐπάνω εἰς τὴν Γῆν καὶ μετέχει εἰς τοὺς δύο κόσμους, ὅπως εἴπομεν.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μᾶς διαφωτίζει πλήρως διὰ μὴν ἀπέλυτον αὐτὴν ἀξίαν καὶ ὑπεροχὴν τοῦ ἀνθρώπου, διότι τὸν διακρίνει ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα κατὰ τὸ ἐξῆς :

Ὁ ἄνθρωπος, τονίζει, ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ διὰ τοῦ λόγου του μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ ἰδιαίτεράν δημιουργικὴν ἐνέργειαν : *«Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς Γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν»* (Γεν. Β' 7). Καθαρὰ ἐπίσης φαίνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος μετέχει καὶ τῶν δύο κόσμων, τοῦ ὄρατου καὶ τοῦ ἀόρατου, δηλ. τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ ἀπὸ τὴν ρητὴν ρῆσιν καὶ διαβεβαίωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ἐπλάσθη «κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν» (Γεν. Α' 26).

Δηλαδὴ δηλώνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἀφ' ἐνὸς μὲν φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τὰς πνευματικὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι ὁ νοῦς, ἡ θέλησις, ἡ ἐλευθερία καὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συνδέονται μὲ ὅλα αὐτά, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔτυχε τῆς Θεῖας χάριτος νὰ τείνῃ νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν Θεόν, μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν πνευματικῶν του δυνάμεων. Γίνεται λοιπὸν φανερόν ὅτι τὸ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ», ἀναφέρεται εἰς τὴν πνευματικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὡστε τὸ μὲν σῶμα εἶναι γῆινον, πλασθὲν ἀπὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν Γῆν, ἡ δὲ ψυχὴ ἀθάνατος καὶ ἀόρατος πλασθεῖσα μὲ τὴν ἐμφύσησιν εἰς τὸ σῶμα πνοῆς ζωῆς (Γεν. Β', 7).

Ἐπῆρξαν μερικοί, οἱ ὁποῖοι κατηγόρησαν τὸ σῶμα ὡς φυλακὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἐμείωσαν τὴν ἀξίαν. Τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει τὸ σῶμα «ναὸν τοῦ ἐντὸς μας Ἁγίου Πνεύματος (Κορινθ. Σ4, 19). Τὸ σῶμα λοιπὸν ὡς ναὸς τῆς ψυχῆς ἔχει μεγάλην ἀξίαν καὶ δι' αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ τὸ προσέχωμεν καὶ νὰ τὸ φροντίζωμεν μὲ ὅλως ἰδιαίτερας φροντίδας. Ἡ ἀξία πάλιν τῆς ψυχῆς εἶναι ἀνυπολόγιστος. Ἴδου τί εἶπεν ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τὴν ἀσώματον καὶ ἀθάνατον αὐτὴν οὐσίαν : *«...Τί ἔχει νὰ ὠφελῆθῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδίσῃ ὅλον τὸν κόσμον, χάσῃ δὲ τὴν ψυχὴν του ; ἢ «τί ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς του ;»* (Ματθ. 13Τ' 26).

Ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς λοιπὸν ὀφείλει νὰ προφυλάξῃ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ τὴν διαφθορὰν καὶ νὰ γεμίξῃ τὴν ψυχὴν του

ἀπό τὴν χαρὰν καὶ τὸ ἄρωμα τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. «Ἄνθρωπος μὲ ἀγνὸν σῶμα καὶ καθαρὰν ψυχὴν εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν Θεὸν καὶ δικαίως φέρει τὸν τίτλον του ὡς ἀνθρώπου «κορωνίδος τῆς κτίσεως», ὁ ὁποῖος ἐπλάσθη μὲ ἰδιαίτεραν ἐνέργειαν τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἡ Θεία Πρόνοια

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἐπροίκισε μὲ νόμους. Τὸν μὲν πνευματικὸν κόσμον μὲ πνευματικὰς ἱκανότητας καὶ δυνάμεις, τὸν δὲ ὑλικὸν κόσμον μὲ φυσικὰς δυνάμεις καὶ φυσικοὺς νόμους. Διὰ τῶν νόμων τούτων τοῦ κόσμου ὁ Θεὸς συντηρεῖ καὶ κυβερνᾷ αὐτόν. Ἡ συντήρησις καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ κόσμου λέγεται **Θεία Πρόνοια**.

Σύμφωνα μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν ὁ Θεὸς ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον δὲν τὸν ἐγκατέλειπεν, ἀλλὰ τὸν συντηρεῖ καὶ τὸν κυβερνᾷ.

Διὰ τῆς προνοίας του ὁ Θεὸς διευθύνει κάθε δημιουργημά του, ἀπὸ τὸ σπουδαιότατον ὡς τὸ κατώτατον, εἰς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ὠρίσθη νὰ ἐκτελέσῃ, δηλαδὴ εἰς τὸν προορισμὸν του. Ἄν μίαν στιγμὴν καὶ μόνον ὁ Θεὸς ἔπαυε νὰ συντηρῇ τὸν κόσμον, τότε ὅλα τὰ δημιουργήματά του θὰ καταστρέφοντο (ψαλμ. 103, 29). Ἴδου τί λέγει ὁ φυλμωδὸς Δαυὶδ: «*Ἄν ἀφαιρέσης ἀπὸ τὰ δημιουργήματά σου τὴν ζωὴν των, ἀποθνήσκουν καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὸ χῶμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπλάσθησαν. Ἄν στείλῃς εἰς αὐτὰ πάλιν τὴν πνοήν σου, δημιουργοῦνται ἐκ νέου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κάμνεις νέαν πάντοτε τὴν μορφήν τῆς Γῆς*».

Ἄλλος ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ ὁμιλεῖ διὰ τὴν τάξιν, τὴν κίνησιν, τὴν ἁρμονίαν, τὸ κάλλος, τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν δημιουργημάτων. Ὁ ἴδιος διακρίνει τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐμφανίζεται καὶ νὰ φωνάζῃ μὲσφ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Βλέπετε, λέγει—ὁ Θεοδώρητος—τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τοὺς ἀστέρας, εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὰ σύννεφα, εἰς τὴν Γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ εἰς ὅλα ὅσα περιβάλλουν τὴν Γῆν. «Γιατί, τινίζει, ὁ ἴδιος κυβερνᾷ τὴν κτίσιν, ὁ δημιουργὸς καὶ δὲν ἀφῆκεν ἀκυβέρνητον τὸ σκάφος ποῦ ἐποίησε. Αὐτὸς εἶναι ὁ ναῦπηγὸς καὶ ὁ φυτουργὸς τῆς ὕλης καὶ διευθύνει τὸ πλοῖον καὶ τὰ πηδάλιά του».

Ἡ πίστις μας εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν εἶναι φυτευμένη καὶ ἔχει ἀνθίσει μέσα μας μὲ βαθυτάτας ρίζας. Δι' αὐτὸ ὅταν μᾶς πλημμυρίζη ἢ χαρὰ καὶ μᾶς ἐνθουσιάζη ἢ εὐτυχία εὐχαριστοῦμεν ἀπὸ τὰ βᾶθη μας τὸν Θεὸν καὶ ὅταν κινδυνεύωμεν ἢ μᾶς περιζώνῃ ἢ θλίψις καὶ ἡ ἀπογοήτευσις, ζητοῦμεν ἐπείγοντως τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν καὶ παραμυθίαν του. "Ὅταν εὐτυχοῦμεν μάλιστα καὶ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν, ἀφοσιωνόμεθα εἰς αὐτὸν καὶ ἀποφεύγομεν τὰ ἠθικὰ ὀλισθήματα. "Ὅταν δυστυχοῦμεν δὲ καὶ ζητοῦμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὀπλιζόμεθα μὲ θάρρος καὶ ὑπομονή".

Ὁ Θεός, ὅπως εἶπομεν, προνοεῖ δι' ὅλα τὰ δημιουργήματά του. Διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁμως προνοεῖ ἰδιαιτέρως καὶ ἀπόδειξιν δι' αὐτὸ ἔχομεν τὸ ὅτι ἔστειλε τὸν μονογενῆ του υἱὸν νὰ διδάξῃ, νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ σηκώσῃ μὲ τὸν σταυρόν του τὰς ἁμαρτίας μας διὰ νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτηρα καὶ τὸν θάνατον. Καὶ ἦτο ἐπόμενον αὐτό: Ἄφοῦ, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν, οὔτε ἓν πτηνὸν δὲν ἤμπορεῖ νὰ πέσῃ εἰς τὴν Γῆν, χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν (Ματθ. Ι' 29) καὶ ἀφοῦ τρέφει τὰ πετεινά, τὰ ὁποῖα δὲν σπέρνουν καὶ δὲν θερίζουν καὶ ἐνδύει ἐξαίσια τὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα δὲν ὑφαίνουσιν καὶ δὲν γνέθουν, πῶς δὲν θὰ ἐφρόντιζε διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσίν του καὶ ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα τῆς κτίσεως;

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κυβερνήτης τοῦ κόσμου καὶ ἰδιαίτερα ὁ προστάτης καὶ ὁ ἐξουσιαστής τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς προφυλάττει μάλιστα ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ Θεῖα Πρόνοια εἶναι τὸ μεγαλύπερον ἀγαθὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ γίνεται πηγὴ ἐλπίδος, παρηγορίας καὶ θάρρους διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Πτώσις τοῦ ἀνθρώπου

Ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ ἠμποροῦσε νὰ τείνῃ πρὸς τὸν Θεόν, ἐφ' ὅσον θὰ ἔκαμε καλὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας του. Ἦτο δηλαδὴ φυσικῶς ἀγαθὸς καὶ εἶχεν ὡς προορισμὸν νὰ γίνῃ ἄγνός, δίκαιος καὶ ἅγιος. Τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ἀνθρώπων ἦτο μακάριον, διότι ὁ σκοπὸς

τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἦτο, ὅπως εἶπομεν, νὰ καταστοῦν καὶ ἄλλα ὄντα μέτοχα τῆς Θείας μακαριότητος. Τὰ προσόντα τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα ἐκαθιστοῦσαν αὐτὸν μακάριον, ἦσαν ἡ ἀθωότης καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ καὶ ἡ ἄρμονία μεταξὺ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ μακαριότης αὕτη τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἀποτέλεσμα ἀφ' ἑνὸς τῶν δυνάμεων καὶ ἰκανοτήτων, ποὺ ἐδόθησαν εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐδημιουργήθη «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ», ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία καλεῖται Θεία χάρις καὶ ἡ ὁποία, ὅπως θὰ μάθωμεν, μεταδίδεται διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Θεία χάρις λοιπὸν καὶ τὰ χαρίσματα, τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεὸν διακρίνουν τὴν ἀρχέγονον κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὴν τὴν μακαρίαν κατάστασιν, ἦσαν ἐλεύθεροι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι νὰ διατηρήσουν ἢ νὰ χάσουν, πρᾶγμα ποὺ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν των εἰς τὴν Θεῖαν θέλησιν. Ἡ Θεία θέλησις δὲν ἦτο δυνατὸν τὰ ἐπιβληθῆ διὰ τῆς βίας, διότι τότε καμμίαν ἀξίαν δὲν θὰ εἶχεν ἡ ὑποταγὴ του εἰς αὐτήν. Ἐδόθη λοιπὸν καὶ εἰς τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον ζεῦγος ἐλευθερία ἐκλογῆς μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, διὰ νὰ ἔχουν αἱ πράξεις του ἠθικὴν ἀξίαν.

Μὲ τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν ἀπέκτα εὐθύνην. Ἄν ἔπραττε μὲ τὴν θέλησίν του τὸ ἀγαθὸν συνεχῶς καὶ ἤσκει τὴν ἀρετὴν θὰ ὑψώνετο ἕως κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Μὲ αὐτὰ τὰ μεγάλα προσόντα ἐποπέθησεν ὁ Θεὸς τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον ζεῦγος, τὸν Ἀδὰμ δηλαδὴ καὶ τὴν Εὐάν, εἰς τὸν παράδεισον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀποφύγουν νὰ φάγουν καρπούς ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐχαίροντο τὴν εὐτυχίαν των. Δυστυχῶς ὅμως πολὺ γρήγορα ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ φιλοδοξία τοὺς ἐσκότισαν τὸν νοῦν. Ἐπίστευσαν εἰς τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος τοὺς εἶπεν ὅτι ἂν θέλουν νὰ ὁμοιάσουν πρὸς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ παραβοῦν τὸ θέλημά του. Ὁ Σατανᾶς μεταμορφωμένος εἰς φίδι ἔπεισε τὴν Εὐάν νὰ φάγη ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν. Ἡ Εὐὰ παρέσυρε τὸν Ἀδὰμ καὶ ἔφαγε καὶ αὐτός.

Ἡ παρακοὴ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κακὴ χρῆσις τῆς ἐλευθερίας των ἀπεξένωσε τοὺς πρωτοπλάστους ἀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπροκάλεσεν ὡς ποινὴν τὴν ἐξορίαν των ἀπὸ τὸν Παράδεισον. Τὰ ἐπακόλουθα ἦταν τύψεις, πόνου, ροπή πρὸς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀμαρτίαν καὶ θάνατος. Ἡ πρώτη αὐτὴ παράβασις ὠνομάσθη π ρ ο π α τ ο ρ ι κ ὸ ν ἄ μ ἄ ρ τ η μ α. Τοῦτο μετεδόθη εἰς ὅλας τὰς γε- νεὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀμαρτία ἔγινε κληρονομικὴ.

Ἔτσι λοιπὸν ἐδοκιμάσθησαν, ἀλλὰ ἔκαμον κακὴν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας των, ὑποταχθέντες εἰς τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου καὶ ὄχι τοῦ Θεοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰσήγαγον εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀμαρτίαν, ἡ ὁποία εἶναι παράβασις τοῦ Θεοῦ θελήματος. Ἡ πρᾶ- ξις αὐτὴ τῶν πρωτοπλάστων ἐσκίασε καὶ ἐμόλυνε τὴν ψυχὴν των, τὸ δὲ μόλυσμα αὐτὸ μετεδόθη εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὁποῖον ὀλόκληρον περιείχετο δ υ ν ἄ μ ε ι εἰς τοὺς πρωτοπλάστους καὶ κα- λεῖται π ρ ο π α τ ο ρ ι κ ὸ ν ἄ μ ἄ ρ τ η μ α, ὅπως εἴπομεν προη- γουμένως.

Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ πέση ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν μακαρίαν ἀρχέγονον κατάστασιν. Ἡ πτώσις του δὲ τὸν ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν Θείαν Χάριν, ἡ ὁποία τὸν ἐβοήθει, ἐξησθένισε τὴν Θείαν εἰκόνα, πού ἦτο μέσα του, καὶ αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς του ἔχασαν τὴν ἀρχικὴν των ζωηρότητα καὶ καθαρό- τητα. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἡ ἀρμονία μεταξὺ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς δὲν ὑπῆρχε πλέον καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔπραττεν εὐκολώτερα τὴν ἀμαρτίαν, κάμνων κακὴν χρῆσιν τῆς ἐλευ- θερίας του.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν προπατορικὸν ἁμάρτημα ἐθολώθη ἡ ἀνθρω- πίνη συναίσθησις καὶ δὲν ἠμποροῦσε πλέον ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰς ἰδι- κάς του δυνάμεις νὰ γίνη δίκαιος, ὅσον δὲ οἱ αἰῶνες ἔπερνούσαν, τό- σον οἱ ἄνθρωποι ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ ζοῦν βίον σκοτεινόν, κακὸν καὶ ἐντελῶς σαρκικόν.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν Θεὸν ἦτο ὅτι ἡ κακία καὶ ἡ διαφθορὰ ἔφθασαν εἰς τὸ κατακόρυφον. Οἱ ἄνθρωποι ἔχασαν τὴν ἡμερότητά των καὶ ἔγιναν αἰμοβόροι καὶ θηριώδεις. Χιλιάδες δούλων ἐγίνοντο τροφὴ τῶν θηρίων ἢ ἐξοντώ- νοντο μεταξὺ των διὰ νὰ διασκεδάσουν τοὺς κυρίους των.

Οἱ πολλοὶ ἐδυστυχοῦσαν καὶ κανεὶς δὲν ἐνδιεφέρετο νὰ ἀνακου- φίσῃ τὴν δυστυχίαν. Ἡ ἀνθρωπότης ἐκατωφερεῖαζεν εἰς τὸν κρημνὸν τῆς καταστροφῆς της. Τίποτε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸν σώσῃ παρὰ μόνον ἡ Θεία εὐσπλαχνία καὶ τὸ Θεῖον ἔλεος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Χριστολογία — ἡ ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσις

Ἡ ἐνανθρώπισις τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ

*Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπίσαντα.

Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξησθένησε ὅλα τὰ καλὰ συναισθήματα τῶν ἀνθρώπων. Ἦρχισαν νὰ διαφθείρωνται καὶ νὰ πιστεύουν εἰς τὰ εἶδωλα. Ὁ Θεὸς ὅμως εἶχε φανερώσει εἰς τοὺς πρωτοπλάστους, ὅτι θὰ τοὺς ἐλύτρωνε. Εἶχε καταρασθῆ τὸν ὄφιν καὶ εἶχε διαβεβαιώσει ὅτι ὁ ἀπόγονος τῆς γυναικὸς θὰ συνέτριβε τὴν κεφαλὴν τοῦ πταιστού. Ὁ Θεῖος αὐτὸς λόγος εἶναι τὸ πρῶτον Εὐαγγέλιον διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις θὰ κατήρχει τὸν θάνατον.

Τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος προπαρεσκεύασαν ἐν μέρει οἱ ἄρχαιοι Ἕλληνες σοφοὶ καὶ κυρίως οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν Προφητῶν καὶ ἰδίως τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος διεκήρυττεν ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶναι μεταξὺ αὐτῶν (Ἰωάν. Α', 29—34). Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος «ἔχει γίνεαι παιδαγωγὸς μας εἰς Χριστόν», ὅπως εἶχε διδάξει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Γαλατ. Γ', 24). Τὰς συνειδήσεις τῶν εἰδωλολατρῶν εἶχε προπαρσκευάσει καὶ ἡ διασπορὰ τῶν Ἰουδαίων. Ἡ μετάφρασις μάλιστα τῶν ἑβδομήκοντα, εἰς τὴν διεθνή Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔκαμε γνωστὰς τὰς ἀληθείας περὶ ἐνὸς Θεοῦ καὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγένετο ἡ κατάλληλος προπαρσκευὴ καὶ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐνεφανίσθη ὁ Σωτὴρ (Γαλ. Δ' 4).

Τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

«Καὶ εἰς ἓνα Κίριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ . . .»

Καθαρὰ δηλώνεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ῥητῶς μᾶς τὸ λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης: *«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος»* (Α' 1—2). Ὁ Ἰησοῦς εἶναι τέλειος Θεὸς καὶ τῆς ἰδίας οὐσίας μετὰ τὸν πατέρα.

Τὴν ἐνότητά του πρὸς τὸν Θεὸν μᾶς καθορίζει ὁ ἴδιος, *«Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμέν»* (Ἰωάν. Α'—30). Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἐπίσης καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐνανθρωπίσας, ὅπως λέγει τὸ 3ον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Ἐζησεν ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἦτο ἄγευστος ἁμαρτίας καὶ δὲν εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ (Α' Πέτρου Β', 22). *«Ποῖος ἀπὸ οἶς, ἔλεγεν, ἡμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγη δι' ἁμαρτίαν;»* (Ἰωάν. Η' 46).

Αἱ δύο φύσεις παρ' αὐτῷ, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἦσαν ἀχώριστοι. Ὁ αἰρετικὸς Ἀρειὸς ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι κτίσμα. Ὁ Νεστόριος Κωνσταντινουπόλεως ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐγεννήθη ὡς κοινὸς ἄνθρωπος καὶ ἔπειτα ἠνώθη μαζί του ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ αἰρετικὸς Εὐτυχὴς ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Ἰησοῦ ἀπεροφήθη ἀπὸ τὴν Θείαν. Ἡ Ἐκκλησία μας κατεπολέμησε τοὺς αἰρετικοὺς αὐτοὺς μετὰ τὰς Οἰκουμένικὰς Συνόδους καὶ ἐδίδαξε τὴν ἐν Χριστῷ ἀσύγχυτον, ἀδιαίρετον καὶ ἀχώριστον ἔνωσιν τῶν δύο φύσεων, τῆς Θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης. Ἐδίδαξεν ἐπίσης ὅτι ὑπάρχουν καὶ δύο θελήσεις εἰς τὸν Χριστόν, αἱ ὁποῖαι συνεργάζονται εἰς

τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας. Ἐκ αὐτὰς ἡ ἀνθρωπίνη ὑποτάσσεται εἰς τὴν Θεϊαν.

Ὁ Ἰησοῦς ὠνομάσθη Κύριος ὡς κυβερνῶν τὸν κόσμον, Ἰησοῦς (Σωτὴρ) ὡς σωτὴρ τοῦ κόσμου καὶ Χριστὸς ὡς πνευματικὸς βασιλεὺς τοῦ κόσμου. Οἱ βασιλεῖς ἐχρίοντο μὲ μύρον. ὠνομάσθη μονογενὴς, ὡς μόνος φυσικὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, φῶς λόγῳ τῆς ἀποστολῆς του νὰ φωτίσῃ τὸν κόσμον καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦ λόγου ἐδημιουργήθη τὸ Σύμπαν.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ ἐπληρώθησαν ὅλαι αἱ προφητεῖαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Μόνον ὁ Χριστὸς ὡς ἀναμάρτητος καὶ Θεὸς θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν δικαίωσιν καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν προγονικὴν ἁμαρτίαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως λέγει ὅτι «*δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐσαρκώθη ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐγεννήθη*». Λέγει τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως διὰ τὴν «*ἡμετέραν Σωτηρίαν*», διότι ὁ Ἰησοῦς ἐγένετο ὁ Σωτὴρ τοῦ Κόσμου. Ἐγένετο δὲ πράγματι, διότι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐξιλαστηρίου θανάτου τοῦ ἐξηπλώθησαν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀνεξαίρετως, εἰς ὅλας τὰς ἁμαρτίας τῶν καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Μέσα ἀπολυτρώσεως

Διδασκαλία καὶ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος

Κατὰ τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ὁ Ἰησοῦς παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον καὶ ἐζήτησε νὰ βαπτισθῇ. Ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης ἀνέκραγεν : «*Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ Κόσμου*». Ὄταν ἐβαπτίζετο ἐφάνη τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περιστερᾶς καὶ ἠκούσθη ἐξ οὐρανοῦ φωνὴ λέγουσα : «*Ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν σοὶ εὐδόκησα*» (Λουκ. Γ' 21—22— Ψαλμ. Β' 7).

Ὁ Ἰησοῦς ἀφοῦ ἐξέλεξε τοὺς μαθητὰς του ἐξῆλθεν εἰς τὸ κήρυγμα. Ἐδίδασκεν ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχὶ ὡς οἱ Γραμματεῖς. «*Εγὼ εἰμι, ἔλεγε, τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὅποιος μὲ ἀκολουθήσῃ δὲν θὰ περιπατήσῃ εἰς τὸ σκοτάδι, ἀλλὰ θὰ ἀποκτήσῃ τὸ φῶς τῆς ζωῆς*» (Ἰωάν. Η' 12).

Μεταβαίνων τρία ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον καὶ ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν ἐκήρυττε, ἐθεράπευεν ἀρρώστους, ἀνέστηνε νε-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κρούς και ἔκανεν ὑπερφυσικά ἔργα. Κέντρον τῆς διδασκαλίας του ἦτο ἡ ἀγάπη καὶ χαρακτηριστικόν του ἡ ταπεινοφροσύνη. Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ πανάγαθος Πατήρ, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ σώζει τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Ὁλην τὴν ζωὴν του ἐπέερασεν εὐεργετῶν καὶ θεραπέυων. Ἐκήρυττε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ λόγος καὶ τὰ ἔργα του ἦσαν εἰς πλήρη ἀρμονίαν. Τοὺς πτωχοὺς ἐθεωροῦσεν ἀδελφοὺς του. «Ποτὲ δὲν εἶδαμε τέτοια πράγματα» ἔλεγον οἱ ἀκροαταὶ του, «καὶ ποτὲ κανεὶς δὲν ἐλάλησεν, ὅπως αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος» ἔλεγον ὁ ὄχλος καὶ οἱ ἀκόλουθοί του (Ἰωάν, Ζ' 46). Ὁλην τὴν ἀγίαν ζωὴν του ἐσφράγισε τέλος μὲ τὴν ὑπερτάτην θυσίαν του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔκλεισε τὴν διδασκαλίαν του μὲ τὸ παράδειγμά του.

Ἡ Σταύρωσις

Οἱ ὄχλοι καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὁπαδῶν ἔτρεχον πίσω ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν μὲ λατρείαν καὶ εὐγνωμοσύνην. Οἱ ἐχθροὶ του ὁμως, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ἠτοιμαζον τὸν θάνατόν του. Τὸ 33, ἐπὶ Τιβερίου αὐτοκράτορος, συνελήφθη, κατεδικάσθη καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸν σταυρόν. Ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, παρὰ τὸ φοβερόν μαρτύριόν του, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἐπουράνιον πατέρα του νὰ συγχωρήσῃ τοὺς δημίους του. « Πάτερ ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιῶσι » (Λουκ. ΚΓ' 34).

Ἡ ὑπερτάτη αὐτῆ σταυρικῆ θυσία ἐκλήθη ἰλαστήριος θυσία. Ὑπῆρξεν ἡ ἐπισφράγισις τοῦ ἀγίου βίου του. Μὲ αὐτὴν, χάριν τοῦ ἐσταυρωμένου, ἐκαθαρίσθη ἐσωτερικῶς ὁ ἀνθρώπος, ἀπελυτρώθη ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καὶ ἀπέκτησε πάλιν τὴν Θεῖαν χάριν. Ὁ δρόμος τοῦ ἀγαθοῦ ἦνοιξε, ἱκανοποιήθη ἡ Θεία δικαιοσύνη καὶ τὸ φῶς τῆς Θείας εὐλογίας ἐπλημμύρισε τὴν ψυχὴν τοῦ σκοτισμένου ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ἀνθρώπου. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους θεωρεῖται καύχημα ὁ σταυρὸς (Ἄπ. Παῦλος).

Τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος θεωρεῖται ὡς «λύτρον ἀντὶ πολλῶν» (Ρωμ. Ε' 8). Εἰς τὸ ἐξῆς ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ προσεύχονται σταυροκοποῦμενοι, διότι ἡ σταυρική θυσία τοῦ Θεανθρώπου ἐλύτρωσε τὸν πρὸ αὐτοῦ κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ἡμερῶν του καὶ τὸν μεταγενέστερον. Ἐκτοτε κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ βασιλεύει εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστευόντων.

Ἀνάστασις καὶ Ἀνάληψις

Κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς παραμονῆς τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν τάφον, ἡ ψυχὴ του ἐνωμένη μετὰ τὴν θεότητα κατέβη εἰς τὸν Ἅδην, ἐκήρυξε τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἔσωσεν ὅσους ἐπίστευσαν ἀπὸ τοὺς κεκοιμημένους. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος λέγει : «Καὶ εἰς τὰ πνεύματα, τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸν Ἅδην μεταβάς ἐκήρυξε» (Α' Πέτρ. Γ' 19).

Ἀφοῦ παρέμεινε τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸν τάφον, δηλαδὴ τὴν πρὶν ἀπὸ τὸ Σάββατον νύκτα, ὀλόκληρον τὸ Σάββατον καὶ τὴν μετὰ τὸ Σάββατον νύκτα, Ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος ἐβεβαίωσε τὴν ἀλήθειαν τῆς καθολικῆς ἀναστάσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων. «Ἐὰν πιστεύωμεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνεστήθη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ θὰ ὀδηγήσῃ κοντὰ του τοὺς νεκρούς» (Α' Θεσσαλ. Δ' 14).

Μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ἐφανερῶθη εἰς τὴν Μαρίαν Μαγδαληνὴν (Μαρκ. Ι' στιχ. 9) καὶ εἰς τὰς ἄλλας μυροφόρους (Ματθ. ΚΗ' 9—10). Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ποὺ παρέμεινεν εἰς τὴν Γῆν, ἐφανερῶθηκε πολλὰς φορὰς εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ τοὺς συνέστησε νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὴν 40ὴν ἡμέραν, ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν πιστῶν μαθητῶν του, ἀνελεήθη εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ ἐκάθησεν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Ὁ Ἰησοῦς ἀνέλαβε πάλιν τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν ποὺ εἶχε προτοῦ ἐνανθρωπίσει. Τοιοῦτοτρόπως ἐξεπληρώθη ὁ ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ (109) «Κάθησε εἰς τὰ δεξιὰ μου ἕως ὅτου ταπεινώσω τοὺς ἐχθρούς μου, λέγει ὁ Κύριος, εἰς τὸν Κύριόν μου».

Ὅπως μᾶς βεβαιώνει τὸ 7ον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως «καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κερῶναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς Βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος», ὁ Ἰησοῦς θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν μετὰ δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἡ βα-

σιλεία του δεν θα ἔχη τέλος. Τὴν πρώτην φοράν ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη, διὰ τὴν σῶσιν τὸ ἀπολωλός. Κατὰ τὴν δευτέραν θὰ ἔχη ὅλην τὴν δικαιοδοσίαν.

Ὁ χρόνος τῆς δευτέρας παρουσίας του δεν εἶναι γνωστός. «Καθένας δεν ξεύρει τὴν ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα ἐκείνη, οὔτε οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, παρὰ μόνον μόνος ὁ πατὴρ μου» μᾶς λέγει ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς. «Γι' αὐτό, συνιστᾶ, νὰ εἰσθε ἕτοιμοι, γιατί δεν μπορεῖτε νὰ καταλάβετε ποιά ὥρα θὰ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» (Ματθ. ΚΔ' 44).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα

Ἄρθρον ὄγδοον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως

«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν».

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι μία ἀπὸ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἶναι ἴσον κατὰ πάντα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν. Καλεῖται ζωοποιόν, διότι δίδει ζωὴν εἰς τὰ κτίσματα καὶ παρέχει τὴν Θεῖαν χάριν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ πατήρ εἶναι ἡ προαιωνία πηγή. Ὁ υἱὸς ἐγεννήθη πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Τὸ πνεῦμα εἶναι ἐκπορευτὸν καὶ ὀνομάζεται πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα τὸ ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης. «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖον ἐγὼ θὰ στείλω παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖον παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος θὰ μαρτυρήσῃ περὶ ἐμοῦ (Ἰωάν. ΙΕ' 26).

Ἀντίθετος πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν εἶναι ἡ προσθήκη Filioque (καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ) ὑπὸ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα. Τὸ ἴδιον σφάλμα ἔκαμε καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος (Κωνσταντινούπολις 381) κατέδικασε τὸν αἰρετικὸν Μακεδόنيον, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὀνομάζεται ἅγιον, διότι ὡς Θεὸς εἶναι ἅγιον, Κύριον, διότι ἔχει τὴν ἴδιαν ἐξουσίαν μετὰ τὸν πατέρα καὶ υἱόν. Ἐφώτισε τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀνδρας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οἵτινες ἐπροφήτευσαν καὶ ὠμίλησαν διὰ τὴν ἐνανθρώπισιν τοῦ Σωτῆρος : « . . . ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι (Β' Πέτρ. Α' 21).

Ἐφώτισε τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐκκλησιαστικούς πατέρας. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς (33) κατέβηκεν ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν καὶ ἔκαμε πανσόφους τοὺς ἀποστόλους. Φωτισθέντες ἀπὸ

τὸ Ἅγιον Πνεῦμα οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ των ἐξήπλωσαν τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παραμένει ἡ θεία χάρις καθοδηγοῦσα καὶ καθαγιαζοῦσα αὐτήν. Τοῦτο ἐνεργεῖ τὴν ἀναγέννησιν, τὴν δικαίωσιν καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῶν Χριστιανῶν. Μὲ τὸ βάπτισμα ἡ Θεία χάρις καθαρίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν προπατορικῶν καὶ τῶν ἰδικῶν του ἁμαρτημάτων. Αὐτὸ τὸ καθάρισμα ὀνομάζεται Ἀναγέννησις. Τὴν ἀναγέννησιν ἀκολουθεῖ ἡ δικαίωσις καὶ αὐτὴν ὁ ἁγιασμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ Ἐκκλησία

«Εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅπως εἶπομεν, μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς δὲν ἔπαυσε νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν Θεϊαν χάριν, οὔτε θὰ παύσῃ τοῦτο μέχρι τῆς δευτέρας του παρουσίας εἰς τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο ἐγένετο ὁ κυρίως ἰδρυτὴς καὶ ἀρχηγὸς τῆς Θρησκευτικῆς Κοινωνίας, ἢ ὁποία ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς εἰς Αὐτὸν πιστεύοντας, καὶ ὀνομάζεται Ἐκκλησία. Ἐκκλησία ἐπομένως καλεῖται τὸ σύνολον ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ ἀναγνωρίζουν αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρά των.

Σκοπὸς τῆς ἐκκλησίας εἶναι νὰ διατηρήσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ ἀμετάβλητον ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι θὰ τελοῦν τὰς τελετάς, τὰς ὁποίας ὤρισεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ Ἀπόστολοι, μὲ σκοπὸν νὰ μεταδοθῇ ἡ Θεία χάρις καὶ θὰ ἐργάζονται γενικῶς διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν σωτηρίαν των. Ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει, ὄχι μόνον τοὺς ζῶντας Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς δικαίους ποὺ ἔχουν ἀποθάνει. Διὰ τοῦτο διακρίνεται εἰς στρατευόμενην, ἢ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ζῶντας Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἁγιασμὸν των καὶ εἰς Θριαμβεύουσαν, ἢ ὁποία ἀποτελεῖται ἐφ' ὅσον ἔζησαν δίκαια καὶ ἐνάρετα εἰς τὴν γῆν καὶ ζοῦν τώρα εἰς τοὺς οὐρανοὺς μακάριοι. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁρατὴ μὲν, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς Χριστιανούς καὶ ἀόρατος, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπέθαναν δικαίως καὶ ἔχει κεφαλὴν ἀόρατον, τὸν ἰδρυτὴν καὶ Κυβερνήτην της Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας διαιροῦνται εἰς κληρικούς καὶ λαϊκούς. Οἱ κληρικοί λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους διαδοχικὰ διὰ τῆς χειροτονίας, τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκουν καὶ νὰ διοικοῦν τοὺς λαϊκοὺς καὶ νὰ τελοῦν τὰς διαφόρους τελετάς. Οὗτοι διαιροῦνται ἀνάλογα μὲ τὴν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖ ἕκαστος, εἰς ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ διακόνους. Τὸ ἕνατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως καθορίζει ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική. Αὐτὰ εἶναι τὰ 4 οὐσιώδη χαρακτηριστικά τῆς Ἐκκλησίας, τα ὁποῖα καλοῦμεν ιδιότητας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία εἶναι :

α') Μία, διότι ἓνας εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἰδρυτὴς αὐτῆς, ὁ Χριστός, καὶ μία εἶναι ἡ Πίστις, ἡ ὁποία συνδέει τὰ μέλη τῆς. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας «Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα (Ἐφεσ. Δ, 5)».

β') Ἁγία, διότι ὄχι μόνον ἡ κεφαλὴ αὐτῆς καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὴν ἐνισχύει καὶ τὴν καθοδηγεῖ εἶναι Ἁγία, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχει τάξει ὡς σκοπὸν τῆς τὸν ἐξαγιασμὸν τῶν Χριστιανῶν.

γ') Εἶναι Καθολικὴ, διότι προορισμὸς τῆς εἶναι νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς διάκρισιν φυλῆς, πατρίδος καὶ γλώσσης, καὶ νὰ ἀποτελέσῃ μίαν ποιμνὴν ὑπὸ ἓνα ποιμένα, κατὰ τὴν ρῆσιν τοῦ Ἰησοῦ «Καὶ γενήσεται μία Ποίμνη, εἰς ποιμὴν» (Ἰωάν. Η' 17)».

δ') Ἀποστολική, διότι διατηρεῖ ἀνόθευτον καὶ ἀμετάβλητον τὴν γραπτὴν καὶ προφορικὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει περὶ τῆς ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ᾠκοδομήθη ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἐφ. Β' 20).

Τοιαύτη Ἐκκλησία εἶναι μόνον ἡ Ὁρθόδοξος, διότι ὅλαι αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι ἐνόθευσαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη ἡ ὁποία συνεχίζει τὴν ἀληθῆ καὶ ἀνόθευτον διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συστάσεως τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ὅτε ἐστάλη τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐπίστευσαν 3.000 ἄνθρωποι (Πραξ. Β' 19).

Ἄρα τὰ μέλη τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανα, διότι ἡ μήτηρ ἐκκλησία ἐκρατήθη εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον

τὸν ὁποῖον ἐχάραξεν ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ νὰ κάμνωμεν πᾶν ὅτι ἐπιβάλλεται διὰ νὰ τὴν βοηθήσωμεν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς. Σκοπὸς τῆς δὲ εἶναι νὰ διατηρήσῃ γνησίαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς, νὰ ζητήσῃ τὸ ἀπολωλὸς μὲ τὸ κήρυγμα καὶ νὰ τὸ σώσῃ μὲ τὰς ἱεράς τελετάς καὶ τὰ μυστήρια (Λουκ. ΙΘ' 10). Πρέπει δὲ νὰ εὐχώμεθα ἐκ βάθους καρδίας, ὅπως ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τὸ συντομώτερον «*Καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἰς Ποιμήν*».

Αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι

Αἵρεσεις—Σχίσματα

Εἴπομεν ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐξηπλώθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ δι' αὐτὸ ὅσοι τὴν διευθύνουν ἔλκουν διαδοχικὰ τὸ ἀξίωμα τῶν ἀπὸ τοῦς Ἀποστόλους. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι Ἐκκλησίαι ἐκτὸς τῆς Ὀρθοδόξου, αἱ ὁποῖαι δέχονται ὡς ἰδρυτὴν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλὰ ἔχουν νοθεύσει τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος. Ἄς εἴπομεν ὀλίγα τινα πρῶτον περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Νεστοριανῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Μονοφυσιτῶν (Ἰακωβιτῶν, Κοπιτῶν, Ἀρμενίων καὶ Ἀβησσυνῶν).

Ὁ Νεστόριος εἶχε διδάξει ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννήθη ὡς Θεός, ἀλλὰ ὡς ἄνθρωπος καὶ μετὰ τὴν γέννησίν του ἀπέκτησε τὴν Θεῖαν ιδιότητα. Ἐπομένως ἡ Θεοτόκος πρέπει νὰ ὀνομάζεται Χρισστοτόκος. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἀπέκτησε πολλοὺς ὄπαδούς, κυρίως εἰς τὴν Περσίαν, ὅπου ὑφίσταται καὶ μέχρι σήμερον. Τὴν αἵρεσιν αὕτην εἶχε καταδικάσει ἡ ἐν Ἐφέσῳ Τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Τὴν μονοφυσικὴν αἵρεσιν κατεδίκασεν ἡ Τετάρτη ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Ὁ δημιουργὸς τῆς ἐλέγετο Εὐτυχῆς ὅστις περιέπεσεν εἰς ἄλλην αἵρεσιν. Διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, γεννηθεὶς ἔφερε καὶ τὰς δύο φύσεις (Θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην), ἐδίδασκεν ὅτι ἡ Θεία φύσις ἀπερρόφησε τὴν ἀνθρωπίνην. Οὕτω περιέπεσεν εἰς τὴν αἵρεσιν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μόνον τὴν Θεῖαν φύσιν. Οἱ ὄπαδοί του ὠνομάσθησαν μονοφυσῖται.

Μεγάλως διαφορὰς παρουσιάζει ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν Δυτικὴν, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Παπικὴ. Ὁ Παπικὴ καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ ἐχωρίσθησαν τὸ 867, ἐξ αἰτίας τῶν

αύθαιρεισίων τῶν Παπῶν τῆς Ρώμης καὶ τῆς προσπαθείας των νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Μετὰ τὸν ὀριστικὸν χωρισμὸν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, οἱ Πάπαι εἰσήγαγον νέας διδασκαλίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των. Αἱ διδασκαλίαι των αὐταὶ ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς καινοτομίας αὐτὰς καὶ τὰς πλάνας των ἦσαν αἱ ἑξῆς :

1ον. *Ἡ διδασκαλία περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.* Κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (Filioque). Τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ὅπως ὥρισεν ἡ Δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, πρέπει νὰ πιστεῦσθαι ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ συμπροσκυβεῖται μὲ τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν.

2ον. *Ἡ διδασκαλία περὶ ἀξιωμασίας.* Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία διδάσκει, ὅτι ὁ κάθε ἀνθρώπος ποὺ ἀμαρτάνει τιμωρεῖται δι' ἐπιβολῆς εἰς αὐτὸν διαφόρων ποινῶν (ἐπιτιμιῶν). Ὁ Πάπας ὅμως καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι του ἠμποροῦν νὰ ἐλαττώσουν τὰς ἀμαρτίας αὐτὰς, δίδοντες εἰς τοὺς τιμωρημένους ἀγαθὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι περὶσσεύουν ἀπὸ τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἁγίους. Τὸ ὀρθὸν ὅμως εἶναι ὅτι ὅστις ἀμαρτάνει συγχωρεῖται μὲ τὴν προσωπικὴν του μετάνοιαν μόνον.

3ον. *Ἡ διδασκαλία τοῦ καθαρτηρίου πυρός.* Σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, αἱ ψυχαὶ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐξωμολογήθησαν καὶ ἐξετέλεσαν τὰς ἐπιβληθείσας εἰς αὐτοὺς ποινὰς, συγχωροῦνται. Αἱ ψυχαὶ ὅμως ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξωμολογήθησαν μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἐκτελέσουν τὰς ποινὰς τὰς ἐπιβληθείσας εἰς αὐτοὺς, λόγῳ ἀπροόπτου θανάτου, μεταβαίνουν εἰς τὸ λεγόμενον καθαρτήριο πῦρ πρὸς καθαρισμόν. Τὸ ὀρθὸν ὅμως εἶναι αὐτὸ ποὺ διδάσκει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος αἱ ψυχαὶ εἶναι ἀθάνατοι καὶ θὰ κριθοῦν ἀπὸ τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν, σύμφωνα μὲ τὰς πράξεις τῆς ζωῆς των.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν λατρείαν ἐπίσης οἱ Παπικοὶ περιέπεσαν εἰς πολλὰς πλάνας. Οὕτω μετέφρασαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἀγνοοῦσεν ὁ λαὸς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κληρικούς. Τὸ βάπτισμα ἔκαμναν μόνον μὲ ράντισμα καὶ τὸ μύρον πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὸ βάπτισμα.

Ἡ Δυτική ὅμως Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ 1519 ἐχωρίσθη εἰς δύο :
 α') Εἰς τὴν Παπικὴν με ἔδραν τὴν Ρώμην καὶ β') Εἰς τὴν Προτεσταν-
 τικὴν ἢ Διαμαρτυρομένην, ὅπως ἐμάθαμεν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν
 Ἱστορίαν.

Ἡ Προτεσταντικὴ μάλιστα Ἐκκλησία ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν
 Εὐαγγελικὴν ἢ Ἐκκλησίαν τοῦ Λουθήρου, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
 τοῦ Ζβιγγλίου καὶ Καλβίνου (Καλβινικὴ ἢ Πρεβυτεριανὴ Ἐκκλησία).
 Διάφορος ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν εἶναι μετὰ αὐτῶν καὶ ἡ Ἀγ-
 γλικανικὴ Ἐκκλησία, ἣτις πλησιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν Ὁρθό-
 δοξον Ἐκκλησίαν ὡς πρὸς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν, τὴν λα-
 τρείαν καὶ τὴν διοίκησιν. Ἀλλὰ περὶ τούτων θὰ μάθωμεν κατωτέρω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Ὅρισμός, σημασία καὶ διαίρεσις τῶν μυστηρίων

Ὁ Θεὸς λέγει ἡ Ἀγία Γραφή «*πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν*» (Α΄ Τιμοθ. Β΄ 4). Ὁ Θεὸς δηλαδὴ θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Ἡ θεία χάρις μεταδίδεται μὲ αἰσθητὰ μέσα ἢ μὲ ὁρατὰς πράξεις καὶ τελετὰς. Αἱ θεοσύστατοι αὐταὶ τελεταί, αἱ ὅποιοι ἐνεργοῦν μυστικὰ καὶ ἀόρατα εἰς τοὺς χριστιανούς διὰ νὰ μεταδοθῆ εἰς αὐτοὺς ἡ θεία χάρις, ὀνομάζονται **μυστήρια**. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ ὁρατὰ σημεῖα μεταδίδεται ἡ ἀόρατος θεία χάρις. Εἰς τὰ μυστήρια ἔχομεν τὸ ἐσωτερικὸν στοιχεῖον (Θεία χάρις) καὶ τὸ ἐξωτερικόν, δηλαδὴ τὰς τελετὰς καὶ τὰ ὑλικά, πού χρειάζονται διὰ νὰ τελεσθῆ.

Ὁ ἄνθρωπος σὰν πνευματικὸν καὶ σωματικὸν ὄν ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν εἰς ἓνα μυστήριον εἶναι τὸ νὰ ἔχη συσταθῆ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς ἀποστόλους. Μεγάλον ρόλον παίζουν τὰ αἰσθητὰ σημεῖα, δηλαδὴ ἡ ὕλη πού χρησιμοποιεῖται ὅπως π. χ. ὁ ἄρτος, ὁ οἶνος, τὸ λάδι κλπ. καὶ αἱ εὐχαὶ τοῦ κληρικοῦ. Χρειάζεται νὰ γίνετα κανονικὰ ἡ τελετὴ ἀπὸ κανονικὸν κληρικόν.

Τὰ Μυστήρια τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ἑπτὰ :

1. Βάπτισμα.
2. Χρῖσμα.
3. Θεία Εὐχαριστία.
4. Ἐξομολόγησις.
5. Ἱερωσύνη.
6. Γάμος.
7. Εὐχέλαιον.

Τὰ 4 πρώτα (Βάπτισμα, Χρῖσμα, Εὐχαριστία ἢ Μετάληψις καὶ Ἐξομολόγησις ἢ Μετάνοια) εἶναι ὑποχρεωτικὰ γιὰ κάθε Χριστιανόν.

Τὰ τρία τελευταῖα (Ἰερωσύνη, Γάμος καὶ Εὐχέλαιον) εἶναι προαιρετικά, δηλαδή ἂν θέλῃ κανεὶς τὰ κάνῃ. Ἄν θέλῃ κανεὶς π. χ. γίνεται κληρικὸς κλπ.

Ἡ μετάδοσις τῆς Θείας χάριτος εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν μυστηρίων. Γι' αὐτὸ ὅμως χρειάζεται: 1ον) ἡ πίστις τοῦ πιστοῦ εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ ἐνέργειάν των, 2ον) νὰ εἶναι παρασκευασμένος διὰ τὴν τέλει των καὶ 3ον) νὰ τὴν ἐπιθυμῇ καὶ νὰ ἔχη σωματικὴν καὶ ψυχικὴν καθαριότητα. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται καὶ τὰ ἑπτὰ μὲ διαφορὰς, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, σὲ μερικά. Ἡ Ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων παραδέχεται ὅτι μόνον τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία μεταδίδουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ἀπλῆς τελετές..

Ἵποχρεωτικὰ μυστήρια

α') Τὸ Βάπτισμα.

Ἄρθρον δέκατον : «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Ὁ Ἰησοῦς ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην. Ὁ ἴδιος ὠμολόγησε σὲ μιὰ συνομιλία του μὲ τὸν Νικόδημον, ὅτι «ἂν κανεὶς δὲν γεννηθῇ ἀπὸ ὕδωρ καὶ πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

Παρήγγειλε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάληψίν του εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος (Ματθ: ΚΗ' 19). Εἶναι καθαρὰ λοιπὸν ἡ σύστασις τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Κύριον.

Βάπτισμα εἶναι τὸ μυστήριον, πού μὲ τὴν Θεῖαν χάριν καθαρίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Τὸν ἐνήλικον μάλιστα καθαρίζει καὶ ἀπὸ τὶς προαιρετικὰς του ἁμαρτίαι. Τὴν πρώτη Χριστιανικὴ ἐποχῇ, οἱ πιστοὶ ἐβαπτίζοντο ἐνήλικοι, ἀφοῦ πρωτίτερα ἔκατηχοῦντο. Ἀργότερα ὅμως ἐπεκράτησεν ὁ νηπιόβαπτισμός, διὰ νὰ μὴ πεθαίνουν τὰ βρέφη ἀβάπτιστα.

Τὰ νήπια ἀντιπροσωπεύει ὁ ἀνάδοχος (νουνός), ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει νὰ κάμῃ καλὸν Χριστιανὸν ὅποιον βαπτίζει. Ἴδου τί γίνεται εἰς τὸ βάπτισμα. Ὁ βαπτιζόμενος βυθίζεται τρεῖς φορές εἰς τὸ ἁγιασμένον νερὸ καὶ ἀναδύεται ἀπὸ αὐτὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς

καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου πνεύματος. Ἡ τριπλῆ αὐτὴ κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις συμβολίζει τὴν τριήμερον παραμονὴν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν Ἄδην καὶ τὴν ἀνάστασίν του. Τὸ νερὸ διὰ τὸ βάπτισμα ρίχνεται εἰς ἓνα δοχεῖον, ποῦ ὀνομάζεται «κολυμβήθρα» καὶ ἀγιάζεται μὲ ἰδιαιτέραν ἱεροτελεσίαν. Μετὰ τὸν βαπτισμόν, ὁ βαπτιζόμενος ἀλείφεται ὀλόκληρος ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου μὲ τὸ ἁγιασθὲν ἔλαιον.

Τὰ κυριώτερα αἰσθητὰ σημεῖα, ποῦ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ βάπτισμα, εἶναι τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔλαιον. Τὸ ἔλαιον εἰκονίζει τὴν θεραπείαν τῶν πνευματικῶν πληγῶν, δηλαδὴ τῶν ἁμαρτιῶν. Μόνον ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ ἱερεὺς τελοῦν κανονικὰ τὸ βάπτισμα. Εἰς τοὺς ἐτοιμοθανάτους ὅμως κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, τὸ τελεῖ ὅποιοσδήποτε, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, μὲ ράντισμα ἢ ἂν δὲν ὑπάρχη νερὸ στὸν ἀέρα. Ἀρκεῖ νὰ εἰπῇ: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἐὰν ὅμως ζήσῃ τὸ νήπιον, τότε βαπτίζεται κανονικὰ ἀπὸ κληρικόν. Ὁ ἀνάδοχος δίδει τὸ ὄνομα καὶ ντύνει μὲ ἄσπρο φόρεμα—σύμβολον τῆς ψυχικῆς λευκότητος—τὸ βαπτιζόμενον· ὁ ἀνάδοχος κρατεῖ λαμπάδα, ποῦ σημαίνει τὸν πνευματικὸν φωτισμόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ βαπτιζόμενος λέγεται νεοφώτιστος. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τελεῖ τὸ μυστήριον μὲ ράντισμα, πρῶγμα ἀντίθετον πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἱεράν παράδοσιν. «Καὶ ὅταν ἐβαπτίσθῃ ὁ Ἰησοῦς ἀνέβηκε ἀμέσως ἀπὸ τὸ ὕδωρ (Ματθ. Γ' 16). Μὲ ράντισμα τὸ τελοῦν καὶ οἱ Προτεστάνται.

β') Τὸ Χρῖσμα.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ συνεστήθη ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους «οἱ ὅποιοι ἐπέθετον τὰ χέρια των εἰς τοὺς βαπτιζομένους καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον» (Πράξ. 11—14). Μὲ τὴν αὐξησην τῶν Χριστιανῶν παρεσκεύαζαν καὶ ἀγίαζαν τὸ Ἅγιον Μύρον, μὲ τὸ ὅποῖον οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ διάδοχοί των ἔχριαν τοὺς βαπτιζομένους, διὰ νὰ μεταδίδουν σ' αὐτοὺς τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεστήθη τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, τὸ ὅποῖον τελεῖται ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα.

Τὸ κύριον αἰσθητὸν σημεῖον τοῦ χρίσματος εἶναι τὸ ἅγιον μύρον, λάδι ἀνακατεμένο μὲ 40 εὐώδεις οὐσίες (σμύρναν, κερὶ, ἀλόη κλπ.), ποῦ εἰκονίζουν τὰ χαρίσματα καὶ τὶς εὐώδεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Ἐκκλησία παίρνει, λόγῳ σεβασμοῦ, τὸ μύρον ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὅποῖον ἀγιάζεται τὴν Μεγάλην Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πεμπτην. Με τὸ ἅγιον μύρον ὁ ἱερεὺς χρίει σταυροειδῶς τὸ μέτωπον, τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ ρουθούνια, τὰ χεῖλη. τα αὐτιά, τὸ στῆθος, τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τοῦ βαπτιζομένου λέγων σὲ κάθε χρίσι: *«σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου ἀμήν»*.

Χρῖσμα λοιπὸν εἶναι τὸ μυστήριον, με τὸ ὁποῖον μεταδίδονται εἰς τὸν βαπτισθέντα τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν τὸ χρῖσμα τελεῖ ὁ ἐπίσκοπος μόνον εἰς μὲν τὰ ἄρρενα κατὰ τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, εἰς δὲ τὰ θήλεια κατὰ τὸ 12ον. Τὸ ἴδιον καὶ ἡ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία μεταχειρίζεται ἀντὶ μύρου τὴν ἀπλήν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν. Κατ' αὐτὴν τὸ χρῖσμα εἶναι ἀπλή τελετὴ. Ἡ ἑορτὴ κατὰ τὴν ὁποῖαν παρέχει τὸ χρῖσμα ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία καλεῖται ἑορτὴ τῆς Ἁγίας δωρεᾶς. Ἡ Παπικὴ ἐπίσης Ἐκκλησία παρασκευάζει τὸ Ἅγιον Μύρον μόνον με ἔλαιον καὶ βάλσαμον καὶ χρίει μόνον τὸ μέτωπον.

γ') Ἡ Θεία Εὐχαριστία.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι μυστήριον, καθ' ὃ μεταδίδεται κατὰ τὴν τέλεσίν του μαζί με τὴν Θεῖαν χάριν καὶ ὁ ἴδιος ὁ χορηγὸς τῆς Θεῆς χάριτος.

Τὸ μυστήριον τῆς Θεῆς εὐχαριστίας συνέστησεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον. Τότε λαβὼν καὶ εὐλογήσας τὸν ἄρτον εἶχεν εἶπει: *«Λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου»*. Ἐπειτα ἀφοῦ ἔλαβε τὸ ποτήριον με τὸν οἶνον εἶπε: *«Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαριῶν»* (Ματθ. ΚΣΤ' 27—28).

Τέλος ὁ Ἰησοῦς παρηγγεῖλεν εἰς τοῦ μαθητὰς του νὰ κάμνουν τὸ ἴδιο διὰ νὰ τὸν ἐνθυμοῦνται. *«Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»*. Ὡστε Εὐχαριστία ὀνομάζεται τὸ μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ χριστιανὸς μεταλαμβάνει τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, πού ἔχει μετουσιωθῆ εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι τὸ κέντρον τῆς Θεῆς λειτουργίας. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τῆς Θεῆς εὐχαριστίας εἶναι ὁ ἄρτος — ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνζυμος — καὶ ὁ οἶνος πού ἀνακατεύεται με ὕδωρ, διὰ νὰ μᾶς ἐνθυμίξη τὸ αἷμα καὶ ὕδωρ, πού ἔτρεξαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰησοῦ, ὅταν τὸν ἐλόγησεν εἰς τὸ πλευρὸ ὁ στρατιώτης. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος με τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ μεταβολὴ των

αὐτὴ ὠνομάσθη μετουσίωσις. Ὁ μεταλαμβάνων ὀφείλει νὰ ἔχη ἐξομολογηθῆ προηγουμένως, ἄλλως ἀμαρτάνει. Ὅποιος μεταλαμβάνει ἐνοῦται μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀποκτᾷ ζῶν ἁιώνιον.

Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας τελεῖ ἡ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία τὸ τελεῖ μὲ ἄζυμον ἄρτον. Εἰς τὰ παιδία ἐπιτρέπει τὴν Θεϊαν κοινωνίαν μετὰ τὸ χρῖσμα. Ἐδῶ καὶ ὀκτῶ αἰῶνες εἰς τοὺς λαϊκοὺς δίδει μόνον ἄρτον καὶ μόνον εἰς τοὺς κληρικοὺς δίδει ἄρτον καὶ οἶνον.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀρνοῦνται τὴν μετουσίωσιν καὶ παραδέχονται μόνον τὴν μετάδοσιν τῆς Θείας χάριτος.

δ') *Μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις.*

Τὰ σφάλματα εἶναι ἀνθρώπινα. Ὅταν ὁμως μετονοῆ κανεὶς εἰλικρινῶς, συγχωρεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν. «*Ἐλέησόν με ὁ Θεός*» ἀνεφώνησεν ὁ Δαβίδ, ὅταν συνησθάνθη τὸ σφάλμα του. Ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς πρῶτον ἐξωμολόγει πρὸς προσερχομένους καὶ ἔπειτα τοὺς ἐβάπτιζε. «*Εἰς ὅσους συγχωρήσητε τὰς ἀμαρτίας, ἃς συγχωρηθοῦν καὶ εἰς ὅσους δὲν συγχωρήσητε ἃς μὴ συγχωρηθοῦν*» εἶπεν ὁ Χριστὸς (Ἰωάν. Κ. 23).

Οἱ ἐπίσκοποι ὡς ἀντιπρόσωποι καὶ διάδοχοι τῶν ἀποστόλων μεταβιβάζουν τὴν ἄδειαν συγχωρήσεως εἰς τοὺς ἐξομολόγους ἢ πνευματικούς, οἱ ὅποιοι ἐκλέγονται ἀπὸ τοὺς καλυτέρους ἱερεῖς. Ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἀμαρτιῶν ἀποτελεῖ τὸ αἰσθητὸν σημεῖον τοῦ μυστηρίου. Ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ ἔχη πίστιν, κοινωνικὴν πείραν καὶ μόρφωσιν. Ἡμπορεῖ νὰ ἐπιβάλη εἰς τὸν ἐξομολογούμετὰ ἐπιτίμια ἢ κανόνας, δηλαδὴ τὰς πνευματικὰς ἀσκήσεις: προσευχὴν, νηστείας, ἐλεημοσύνας κλπ. Ἡμπορεῖ νὰ ἀπαγορεύσῃ καὶ δι' ὀρισμένον διάστημα τὴν μετάληψιν.

Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐξομολόγησις ἐγένετο δημοσία, ἀργότερα ὁμως ἐγένετο μυστικὴ. Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι τὸ μυστήριον, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ πνευματικὸς ἐπιτυγχάνει ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ ἐξομολογούμενου καὶ εἰλικρινῶς μετανοοῦντος. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἔχει θεσπίσει σειρὰν ἀπὸ ἀγαθὰς πράξεις (ἀξιμισθίας). Ὅσαι περισσεύουν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ τοὺς Ἁγίους διαψηφιοποιήθη ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τίθενται κατά βούλησιν ἀπὸ τοὺς Πάπας. Ἡ Προτεσταντικὴ θεωρεῖ τὴν ἐξομολόγησιν ἀπλήν τελετήν.

Προαιρετικὰ μυστήρια

α') Ἱερωσύνη.

Τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεώς του ἔστειλεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος εἶχεν ἐκλέξει, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Τοὺς κατέστησε τοιουτοτρόπως ἐντελῶς ἐτοίμους διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου του. Τοὺς εἶχεν εἰπῆ ἄλλως τε: «Καθὼς ἀπέστειλεν ἐμὲ ὁ πατὴρ στέλλω καὶ ἐγὼ σᾶς» (Ἰωάν. Κ. 21.) Οἱ Ἀπόστολοι καὶ συνεχισταὶ τοῦ ἔργου του ἴδρυσαν Ἐκκλησίας καὶ ὠρισαν διαδόχους. Εἰς τούτους μετέδιδον τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν Θεῖαν χάριν μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν εἰς τὰς κεφαλὰς των (χειροτονίαν ἢ χειροθεσίαν). Οἱ διάδοχοί των μὲ ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν μετέδιδον τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἰδικούς των διαδόχους καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεστήθη τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Ἐκτοτε οἱ ἐπίσκοποι χειροτονοῦν τοὺς κληρικούς ἐπιθέτοντες τὰς χεῖρας των καὶ ἐπικαλούμενοι μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν εὐχῶν τὴν μετάδοσιν τῆς Θείας χάριτος.

Ὡστε Ἱερωσύνη καλεῖται τὸ μυστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου μεταδίδεται ἡ Θεία χάρις εἰς τὸν χειροτονοούμενον. Τὸ ἔργον τοῦ κληρικοῦ εἶναι νὰ ποιμαίνῃ τοὺς πιστοὺς, νὰ τοὺς διδάσκῃ καὶ ἀγιάζῃ καὶ νὰ τοὺς κάμνῃ ἐναρέτους.

Τὸ αἰσθητὸν σημεῖον εἰς τὴν Ἱερωσύνην εἶναι ἡ χειροθεσία. Οἱ κληρικοὶ ὀνομάζονται ποιμένες διδάσκαλοι, λειτουργοὶ κλπ. Οἱ βαθμοὶ των εἶναι τρεῖς: 1) Τοῦ ἀρχιερέως ἢ ἐπισκόπου, 2) τοῦ ἱερέως καὶ 3) τοῦ διακόνου. Ὁ ἱερεὺς λέγεται καὶ πρεσβύτερος. Ὁ ἐπίσκοπος τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλας τὰς ἱεροτελεστίας. Ὁ πρεσβύτερος τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἀκολουθίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ καὶ τῆς ἐξομολογήσεως, ἂν δὲν ἔχη ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ διάκονος εἶναι βοηθὸς τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἱερέως, χωρὶς νὰ ἴσχυρῇ νὰ τελῇ μυστήρια ἢ ἀκολουθίας.

Οί τίτλοι Πατριάρχης, Ἀρχιεπίσκοπος, Μητροπολίτης, Ἀρχιμανδρίτης κλπ., δὲν εἶναι ἱερατικοὶ βαθμοί, ἀλλ' ἀπλοὶ τίτλοι (τιμητικὰ γνωρίσματα). Τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης τελεῖται μόνον εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν Θεῖαν λειτουργίαν. Τὸν ἱερέα καὶ διάκονον χειροτονεῖ ὁ ἐπίσκοπος. Τὸν δὲ ἐπίσκοπον δύο τουλάχιστον ἐπίσκοποι. Οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι ἤμποροῦν νὰ εἶναι καὶ ἔγγαμοι, ἐφ' ὅσον ἐνυμφεύθησαν πρὶν χειροτονηθῶν. Οἱ ἐπίσκοποι ὁμως εἶναι ἀγαμοί.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει τὸν γάμον εἰς ὅλους τοὺς κληρικούς. Ἡ Διαμαρτυρομένη τὸν ἐπιτρέπει εἰς ὅλους. Δὲν θεωρεῖ μάλιστα τὴν Ἱερωσύνην μυστήριον. Τοὺς κληρικούς διορίζει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ κοινότης. Μόνον ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία διετήρησε καὶ τοὺς τρεῖς βαθμούς.

β') Ὁ Γάμος.

«Ὁὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτὸν» (Γεν. Β' 18). Δὲν ἦτο δηλαδὴ ὀρθὸν νὰ μείνη χωρὶς βοηθὸν ὁ Ἀδάμ, δι' αὐτὸ ἐπλασε τὴν Εὐάν ὡς σύντροφόν του. Ἡ σύστασις πού τοὺς ἔκαμε ἦτο ἡ ἐξῆς : «*Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς*» (Γεν. Α' 28).

Εἶναι ἄρα θεοσύστατον τὸ μυστήριον τοῦ γάμου. Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον καθηγίασεν τὸ μυστήριον αὐτὸ θαυματουργήσας μάλιστα. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει τὸν γάμον μέγα μυστήριον (Ἐφεσ. Ε' 32). Σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἀλληλοβοήθεια τῶν συζύγων καὶ ἡ τεκνογονία. Γάμος λοιπὸν εἶναι τὸ μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ζεῦγος, πού ἐνοῦται μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως μεταδίδεται ἡ Θεῖα χάρις.

Τὰ κύρια αἰσθητὰ σημεῖα εἰς τὸν γάμον εἶναι δύο δακτυλίδια, πού ὀνομάζονται ἀρραβῶνες, οἱ δύο στέφανοι, πού φανερώνουν τὸν ἅγιον σύνδεσμον τῶν νεονύμφων, καὶ τὴν τιμὴν καὶ δόξαν πού τοὺς χαρίζει ἡ ἐκκλησία καὶ αἱ λαμπάδες.

Ὁ γάμος εἶναι προαιρετικὸν μυστήριον. Ἀπαγορεύεται μόνον εἰς τοὺς κληρικούς μετὰ τὴν χειροτονίαν των, εἰς τοὺς ἐπίσκοπους, τοὺς μοναχοὺς, τοὺς στενοὺς συγγενεῖς, τοὺς ἔχοντας τὸν ἴδιον ἀνά-

δοχον και τους ετεροθρήσκους. Δεύτερος και τρίτος γάμος επιτρέπεται μόνον μετά τον θάνατον του ενός εκ των συζευχθέντων η έπειτα από κανονικόν διαζύγιον. Η Δυτική Έκκλησία θεωρεί τον γάμον αδιάλυτον. Είς περίπτωσιν όμως θανάτου επιτρέπει και τέταρτον γάμον. Η Προτεσταντική Έκκλησία θεωρεί τον γάμον άπλην τελετήν και όχι μυστήριον. Είς την Όρθόδοξον Έκκλησίαν τó διαζύγιον δυσκολώτατα παρέχεται «*δ οὖν ó Θεός συνέτευξεν άν-θρωπος μη χωριζέτω*» (Ματθ. ΙΘ, 6).

γ) Τò Εὐχέλαιον.

«*Εξεληθόντες εκήρυττον μετάνοιαν και δαιμόνια πολλά εξέβαλλον και ηλειφον ελαιω πολλούς αρρωστους και θεράπευον*» (Ματθ. ΣΤ' 12-13).

Έξ άλλου ó Ίακωβος συνιστών τó Εὐχέλαιον λέγει : "Οποίος άσθενεί νά προσκαλέση τους επισκόπους η τους ιερείς, οί όποιοι θά προσευχηθοῦν δι' αυτόν και θά τον άλείψουν με λάδι εις τó όνομα του Κυρίου. Και η ευχή της πίστεως θά θεραπεύση τον άρρωστον και θά του συγχωρηθοῦν αί άμαρτία (Ίακωβ. Ε' 14-16). Οί άπόστολοι όταν έκαμον περιοδείας δια νά κηρύξουν, έθεράπευον πολλούς άρρωστους, άφοῦ τους ηλειφον με έλαιον (Μαρκ. Ε' 13). Με αυτόν τον τρόπον αί σωματικά και αί ψυχικά άσθενεία έθεραπεύοντο.

Εὐχέλαιον λοιπόν είναι τó μυστήριον κατά τó όποιον ó άλειφόμενος άρρωστος με άγιασμένον λάδι από τους κληρικούς θεραπεύεται δια της θείας χάριτος από τας σωματικές και ψυχικές άσθενείας. Τó αισθητόν σημείον του μυστηρίου τούτου είναι τó καθαρόν έλαιον και η άναγινωσκομένη ευχή. Με έλαιον έχριοντο οί βασιλεις, οί άρχιερείς και οί προφήται κατά την παλαιάν έπο-

Υποσημείωσις : Τούτο ονομάζεται ευχέλαιον, διότι συνίσταται από την ευχήν και τó έλαιον. Κατ' αυτό άναγινώσκονται 7 περικοπαι εκ του Ίεροῦ Εὐαγγελίου, και 7 εκ του Άποστόλου, ως σύμβολον των 7 καρπών του Άγιου Πνεύματος.

χήν. Τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου τελοῦν ἑπτὰ ἱερεῖς καὶ ἓν ἀνάγκη καὶ ἓνας. Ἡ Ἐκκλησία τὸ τελεῖ τὴν Μεγάλην Πέμπτην. Ἡμπορεῖ ὅμως κανεὶς νὰ τὸ τελέσῃ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τὸ τελεῖ μόνον μίαν φορὰν εἰς τοὺς ἐτοιμοθανάτους. Τὸ τελεῖ μάλιστα μόνον ὁ Ἐπίσκοπος. Οἱ Προτεστάνται τὸ θεωροῦν ἀπλήν τελετὴν καὶ ὄχι μυστήριον. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μάλιστα δὲν τὸ παρέχει εἰς τοὺς καταδικαζομένους εἰς θάνατον, εἰς τοὺς πολεμιστάς, τοὺς παράφρονas καὶ τοὺς ἀνηλίκους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ἡ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

Ἄρθρον ἑνδέκατον : «*Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν*».

«Ἀλήθεια σᾶς λέγω—διδάσκει ὁ Κύριος—ὅτι ἔρχεται ἡ ὥρα καὶ τώρα εἶναι κοντά, πού οἱ νεκροὶ θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσοι τὴν ἀκούσουν θὰ ἀναστηθοῦν» (Ἰωάν. Ε' 25). «Θὰ ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ καὶ θὰ σηκωθοῦν ὅσοι θὰ εἶναι μέσα εἰς τοὺς τάφους» (Ἡσαΐας 26),

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελεῖ σταθερὰν ἐλπίδα ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Ὁ θρίαμβος τῆς θείας δικαιοσύνης καὶ ἡ ἀνταπόδοσις μᾶς πείθουν διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Τὸ μεγαλύτερον πειστήριον εἶναι ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὅλοι αἱ φωτεινὰ διάνοιαι ὑποστηρίζουν τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀλήθειαν. Ἄγνοοῦμεν τὸν χρόνον, πού θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Μόνον μερικὰ σημεῖα προειδοποιητικὰ ἀναφέρει ἡ Γραφή, διὰ τὰ ὅποια ὠμιλήσαμεν (Ματθ. ΚΔ, 29).

Ὅσοι θὰ ζοῦν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως θὰ μεταβληθοῦν. Τὸ φθαρτὸν σῶμα θὰ περιβληθῇ τὴν ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τὴν ἀθανασίαν. Τὰ σώματα πού θὰ ἀναστηθοῦν θὰ εἶναι πνευματικά. Πνευματικά θὰ γίνουν καὶ ὅσων ζοῦν. Ὅλα αὐτὰ τὰ πνευματικά σώματα μὲ τὰς ψυχὰς θὰ κριθοῦν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀνάλογα μὲ τὰς πράξεις των εἰς τὴν ζωὴν.

Ἡ μέλλουσα ζωὴ

*Ἄρθρον δωδέκατον : «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.».

Ὁμολογοῦμεν εἰς τὸ δωδέκατον αὐτὸ ἄρθρον, ὅτι πιστεύομεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἢ θὰ ἀνταμειφθοῦν ἢ θὰ τιμωρηθοῦν, ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα των. Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς Κατηχήσεως, ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἰς τὰς τελευταίας (ἐσχάτας) ἡμέρας λέγεται ἐσχατολογία. Ἡ ψυχὴ κάθε ἀνθρώπου, μετὰ τὸν θάνατον θὰ κριθῆ μερικῶς. Ἡ κρίσις θὰ εἶναι τελικὴ μόνον μετὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Πρὶν ἀπὸ τὴν τελικὴν κρίσιν αἱ ψυχαὶ θὰ εὐρίσκωνται εἰς μίαν μέσην κατάστασιν, δηλ. θὰ ἀπολαμβάνουν ἓνα μέρος ἀπὸ τὰς ἀμοιβὰς ἢ ποινάς, πού θὰ ἐπιβληθοῦν εἰς αὐτὰς κατὰ τὴν καθολικὴν κρίσιν. Κατὰ τὴν μέσην κατάστασιν αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς τὸν Ἅδην. Αἱ πρῶται θὰ περιμένουν τὸν θρίαμβον καὶ αἱ δευτέραι τὴν καταδίκην (2 Κορ. Θ). Αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν εὐρίσκονται εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ζῶντας. Δι' αὐτὸ ἡ Ζ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καθιέρωσε τὰ μνημόσυνα ὑπὲρ τῶν νεκρῶν καὶ τὴν τιμὴν πρὸς τοὺς ἁγίους.

Ἀπὸ τοὺς ἁγίους ζητοῦμεν τὴν μεσιτείαν ὑπὲρ ἡμῶν. Μὲ τὰ μνημόσυνα ἐπιδιώκομεν τὴν εὐσπλαγχίαν καὶ συγχώρησιν τοῦ Κυρίου διὰ τοὺς προσφιλεῖς νεκρούς μας.

Ἡ μέλλουσα κρίσις

Ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου

Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, ἡ ἀλλαγὴ τῶν ζῶντων, ἡ μετοβολὴ τοῦ σώματος εἰς οὐράνιον καὶ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου θὰ γίνουιν μαζί. Ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ κόσμου θὰ προκύψῃ ἓνας νέος κόσμος μὲ παντοτεινὸν βασιλέα, τὸν Χριστόν. Αὕτῃ θὰ εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν σβύσουν τὰ ἄστρα καὶ ὁ ἥλιος καὶ σαλευθῆ ὁ οὐρανός, θὰ παρουσιασθῆ ἐπάνω εἰς θρόνον δόξης ὁ Κύριος, διὰ νὰ κρίνῃ τοὺς ζωντανούς καὶ τοὺς νεκρούς. Εἰς τὴν θαυμασίαν παραβολὴν τῆς μελλούσης κρίσεως (Ματθ. ΚΕ' 31—46) μᾶς διδεται ἡ ὥραία εἰκὼν τοῦ χωρισμοῦ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀδίκων. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ μὲν δίκαιοι θὰ ἀπολαύσουν τὴν ὑψίστην μακαριότητα κοντὰ εἰς τὸν

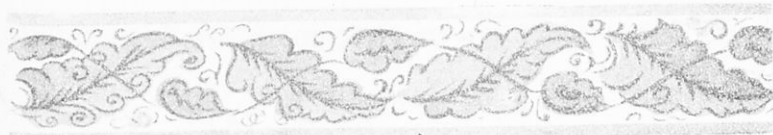
Θεόν, τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους, οἱ δὲ ἄδικοι θὰ βασανίζονται ὡς καταπατηταὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Θὰ ποικίλουν ὁμῶς οἱ βαθμοὶ τῆς θείας μακαριότητος καὶ οἱ ἄμοιβαί θὰ εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὰ ἔργα τοῦ καθενὸς (Ρῶμ. Β'. 6).

Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία προσέθεσεν αὐθαίρετα τὸ καθαρτήριο πῦρ. Ὅσων, διδάσκει, αἱ ψυχαὶ μετενόησαν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόλαβον νὰ κάμουν καλὰ ἔργα, πηγαίνουν καὶ καθαρίζονται, διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν παράδεισον. Οἱ διαμαρτυρόμενοι δὲν παραδέχονται τὴν μεσιτείαν τῶν ἁγίων, οὔτε τὴν τιμητικὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων Μόνον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐκράτησε γνησίαν τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν.

Διαφοραὶ μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν

Τὸν ἕνατον αἰῶνα ἐχώρισεν ἡ Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ἀπεκόπη ἀπὸ τὴν Δυτικὴν ἢ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν αἱ τρεῖς κυριώτεραι Ἐκκλησῖαι : ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολική, ἡ Παπικὴ (Δυτικὴ-ἢ Καθολικὴ) καὶ ἡ Προτεσταντικὴ (ἢ τῶν Διαμαρτυρομένων). Ἀπὸ αὐτὰς ἡ Παπικὴ διετήρησε τὸ λατινικὸν κείμενον καὶ οἱ Προτεστάντα ἐνήργησαν ἐλευθέρας μεταφράσεις.

Ὡς πρὸς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν οἱ Καθολικοὶ τὴν διέστρεψαν καὶ οἱ Προτεστάντα τὴν ἀπέρριψαν. Ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπέρριψαν τὰ ἀσκήσεις, τὰ προσκυνήματα καὶ τὴν μεσολάβησιν ἱερέων, ἐπισκόπων καὶ παπῶν. Ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ Πάπαι ἐπρόσθεσαν τὸ δόγμα τοῦ ἀ λ α θ ἦ τ ο υ τοῦ Πάπα εἰς τὰ ζητήματα τῆς Πίστεως. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι κατήργησαν τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἱερεῖς, τὰς τελετὰς καὶ τὴν ἐνιαίαν διοίκησιν. Ἐχουν μόνον ἱεροκήρυκας καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἄσματα ἀντὶ ἱερέων καὶ τελετῶν. Εἰς τὸ μέσον εὐρίσκεται ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διετήρησε τοὺς ἐπισκόπους καὶ ὠρισμένους τύπους (σταυρόν, ὄργανον, ἄμφια κλπ.). Ὡς πρὸς τὰ μυστήρια εἶδομεν τὰς διαφοράς. Ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς Ἐκκλησίας μόνον ἡ Ὁρθόδοξος ἰδική μας διετήρησεν ἀνέπαφον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Δι' αὐτὸ ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς διοικοῦντας τὴν Ἐκκλησίαν μας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΟ ΗΘΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ο ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ

Ίστορία, περιεχόμενον και διαίρεσις τοῦ Δεκαλόγου

Εἰς τὸ δογματικὸν μέρος ἐδιδάχθημεν τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν. Εἰς τὸ ἠθικὸν θὰ διδαχθῶμεν τί πρέπει νὰ πράττωμεν. Αὐτὸ εἶναι ὀρθόν, διότι ἡ πίστις πρέπει νὰ ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἔργα. Νὰ εἶναι ἐνεργός. Καθαρὰ μᾶς τὸ λέγει αὐτὸ ὁ Ἰακώβος : «*Ὅπως τὸ σῶμα χωρὶς τὸ πνεῦμα εἶναι νεκρόν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τὰ ἔργα εἶναι νεκρὰ*» (Ἐπιστολ. Ἰακώβου Β΄. 26). Πηγὴ τοῦ ἠθικοῦ μέρους εἶναι αἱ δέκα ἐντολαί. Γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ τὰς δέκα ἐντολάς χαραγμένας εἰς δύο λιθίνας πλάκας (Ἐξόδ. ΑΒ΄, 16). Αἱ 10 αὐταὶ ἐντολαὶ ρυθμίζουν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, διδάσκουν ποῖαι πράξεις πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν καὶ ποῖαι νὰ τελοῦνται. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει τὸν δεκάλογον «*Παιδαγωγὸν εἰς Χριστὸν*» (Γαλάτας Γ΄ 24). Τὴν συμπλήρωσιν τῶν 10 ἐντολῶν ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὀμιλίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν ἠθικὸν κώδικα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὀμιλία εἶναι ὁ χρυσοῦς κανὼν τῆς ζωῆς. Οὗτος περιλαμβάνει τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον. Αἱ τέσσαρες πρῶται ἐντολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς σχέσεις μας πρὸς τὸν δημιουργὸν μας, αἱ δὲ ἕξ τελευταῖαι εἰς τὸν οἰκογενειακὸν καὶ κοινωνικὸν μας βίον.

Καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν

Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ἐντολὴ

α') «Ἐγὼ εἰμι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου . . . οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Δηλαδή: «Ἐγὼ μόνον εἶμαι ὁ Θεός σου. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἄλλοι θεοὶ δι' ἐσέ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐμέ».

β') «Οὐ ποιήσεις σεαυτῶ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῶ οὐρανῶ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς». Δηλαδή: «Νὰ μὴ δημιουργήσης διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς λατρείας σου εἰδωλον ἢ εἰκόνα δι' ὅλα ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν, νὰ μὴν τὰ προσκυνήσης, οὔτε νὰ τὰ λατρεύσης». Μὲ τὰς δύο αὐτὰς ἐντολὰς ὁ Θεὸς κανονίζει τὴν ἀληθινὴν λατρείαν. Ἀπαγορεύεται νὰ λατρεύωμεν, μᾶς παραγγέλλει εἰς τὴν πρώτην ἐντολήν, ἄλλους θεοὺς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας καὶ διευθύνει καὶ κυβερνᾷ τὸ σύμπαν. Τὴν πίστιν μας εἰς τὸν ἕνα Θεὸν ὀφείλομεν νὰ ἐκδηλώνωμεν μὲ ἔργα ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. Ἡ δευτέρα ἐντολὴ μᾶς ἀπαγορεύει τὴν προσκύνησιν ἀγαλμάτων καὶ παραστάσεων ἐμψύχων καὶ ἀψύχων. Ἀμαρτάνει ὁποῖος προσφέρει λατρείαν εἰς τὰ κτίσματα ἀντὶ τοῦ κτίστου. Ὁ χρυσοῦς μόσχος τῶν Ἑβραίων καὶ τὰ ξόανα καὶ ἀγάλματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενα λατρείας. Τὰ οὐράνια ἢ τὰ γήινα φαινόμενα καὶ ὄντα δὲν ἔμποροῦν νὰ προσκυνῶνται. Εἶναι μόνον ἀφορμὴ θαυμασμοῦ καὶ λατρείας πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος. «Πόσον θαυμάστα εἶναι τὰ ἔργα σου Κύριε. Ὅλα τὰ ἐδημιούργησες μὲ σοφίαν».

Ἡ τρίτη ἐντολὴ

«Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ». Δηλ. «Νὰ μὴ πιάνης εἰς τὸ στόμα σου τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου χωρὶς ἀνάγκην καὶ σκοπὸν». Τὴν ἐντολήν αὐτὴν παραβαίνουν:

α') Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι βλασφημοῦν τὰ Θεῖα, δηλαδή οἱ βλάσφημοι, οἱ χαρτοπαῖκται, οἱ μέθυστοι καὶ οἱ ὀργίλοι. Ἐπειδὴ ἡ κακὴ αὐτὴ συνήθεια ἐξηπλώθη ἐπικινδύνως ἰδρῦθησαν σύλλογοι ἐναντίον τῆς βλασφημίας τῶν θείων.

β') Οἱ μεταχειριζόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ λογοπαίγνια καὶ τὰς συζητήσεις των.

γ') Οἱ ὀρκιζόμενοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ—ἀπὸ συνήθειαν ἢ διὰ μικροπράγματα.

δ') Οἱ ἀναθεματίζοντες τοὺς συνανθρώπους των ἀπὸ φθόνου κακίαν καὶ ἔχθραν.

ε') Οἱ ψευδῶς ὀρκιζόμενοι καὶ

στ') Ὅσοι παραβαίνουν τοὺς ὄρκους των. Οἱ ψευδορκοῦντες καὶ ἐπιорκοῦντες ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, συντάσσονται μὲ τὸν Σατανᾶν, ἐξαπατοῦν τοὺς δικαστὰς καὶ γίνονται πρόξενοι κακῶν εἰς τοὺς συνανθρώπους των. Δι' αὐτὸ καὶ τιμωροῦνται ἀπὸ τὰ δικαστήρια. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συμπληρώνων τὴν ἐντολὴν ταύτην εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὀμιλίαν ἀπηγόρευσεν ἐντελῶς τὸν ὄρκον. «*Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὄλωσ*», εἶπε. Καὶ κατωτέρω προσέθεσεν : «*Ἔστω δὲ ὁ λόγος ἡμῶν, ναί, ναί—οὐ, οὐ*», δηλαδή ἐγὼ σᾶς παραγγέλλω νὰ ἀποφεύγετε ἐντελῶς τὸν ὄρκον. Εἶναι παρ' ὅλα αὐτὰ μερικαὶ ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἐπιτρέπεται ὁ ὄρκος. Π. χ. εἰς τοὺς στρατιώτας, ὑπαλλήλους, ἄρχοντας κλπ, ὅταν ἀναλαμβάνουν τὰ καθήκοντά των. Ἐπίσης εἰς τοὺς μάρτυρας τῶν δικαστηρίων κλπ. Καὶ εἰς αὐτὰς ὅμως ἀκόμη τὰς περιπτώσεις πρέπει νὰ ἔχωμεν πλήρη συνείδησιν τῆς σοβαρότητος τῆς πράξεώς μας καὶ μὲ αὐστηρὰν εἰλικρίνειαν καὶ προσοχὴν νὰ δίδωμεν μαρτυρίαν καὶ νὰ ἀναλαμβάνωμεν ὑποχρεώσεις. Ὅφειλομεν ἐπίσης μόνον εἰς μεγάλην ἀνάγκην νὰ ὑποβάλωμεν εἰς ὄρκον τὸν πλησίον μας.

Ἡ τετάρτη ἐντολή

«*Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἔργα καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου*». Δηλαδή, «νὰ ἐνθυμηῖσαι πάντοτε τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου καὶ νὰ τὴν περνᾷς μὲ ἀγιότητα. Νὰ ἐργάζεσαι τὰς ἕξ ἡμέρας καὶ νὰ τελειώνης τὰς ἐργασίας σου, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡμέραν νὰ ἀναπαύεσαι καὶ νὰ δοξάζῃς τὸν Κύριον».

Ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Πεντατεύχου, τὴν Γένεσιν, ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας, τὴν δὲ ἑβδόμην ἔξεκουράσθη. Ὡς ἡμέραι ἐργασίας εἶχον ὀρισθῆ διὰ τοὺς Ἑβραίους αἱ πρῶται ἕξ, ἡ δὲ ἑβδόμη, δηλαδή τὸ Σάββατον, εἶχεν ὀρισθῆ ὡς ἡμέρα ἀναπαύσεως. Οἱ Χριστιανοὶ ἀντεκατέστησαν τὸ Σάββατον εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Κυρια-

κ ἢ ν πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεώς του. Τοῦτο ἔκαμαν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποστολικούς χρόνους. Ἐκτοτε ἡ Κυριακὴ ἔθεωρήθη καὶ θεωρεῖται ἡμέρα ἀργίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μᾶς δίδεται καιρὸς νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰς θρησκευτικὰς μας ὑποχρεώσεις, νὰ προσευχώμεθα εἰς τοὺς ναοὺς καὶ νὰ ξεκουραζώμεθα ἀπὸ τὸν μόχθον τῆς ἑξαήμερου ἐργασίας. Ἡ ἀνάπαυσις εἶναι ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὸ σῶμα καὶ διὰ τὸ πνεῦμά μας. Ἀνάπαυσις δὲν σημαίνει ὁμῶς ἀδράνεια καὶ ἀκίνησις. Ἀντιθέτως ἐπιβάλλεται νὰ κάμνη κανεὶς ἔργα εὐποιίας, ἐλεημοσύνης καὶ πράξεις κοινωφελείας. Ἐπίσης ἠθικὰς διδασκαλίας καὶ χριστιανικὰς μελέτας.

Οἱ πολιτισμένοι λαοὶ μελετοῦν κατ' ἑξοχὴν τὴν Ἁγίαν Γραφήν κατὰ τὰς Κυριακὰς. Εἶναι καταδικαστέα ἡ σχολαστικότης τῶν Ἑβραίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν φανατικοὶ τυπολάτραι. Οἱ ἀληθινοὶ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ ἀδρανοῦν, ἀλλὰ νὰ ἐπισκέπτονται ἀρρώστους καὶ φυλακισμένους, νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς φιλανθρωπικὰς ἐορτὰς καὶ νὰ μετέχουν εἰς φιλανθρωπικὰς σωματεῖα. Ἡ νεολαία πρέπει νὰ φοιτᾷ εἰς τὰ Κατηχητικὰ σχολεῖα. Ἡ φοίτησις μάλιστα εἰς τὰς Ἐκκλησίας εἶναι μέγιστον καθήκον.

Καθήκοντα πρὸς τοὺς γονεῖς

Ἡ πέμπτη ἐντολή

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοὶ γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς . . .» «Νὰ τιμᾷς δηλαδὴ τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, διὰ νὰ ζήσης εὐτυχῆς καὶ πολὺχρονος εἰς τὴν γῆν». Ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀκολουθεῖ εὐθὺς μετὰ τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν, διότι μετὰ τὸν Θεὸν κάθε ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ σέβεται, νὰ ὑπακούη καὶ νὰ ἀγαπᾷ τοὺς γονεῖς του. Ἄλλως τε εἶναι ἡ μόνη ἀπὸ τὰς 10 ἐντολάς, ἡ ὁποία παρέχει κατηγορηματικὴν ὑπόσχεσιν (εὐτυχίαν καὶ μακροζωίαν) διὰ τοὺς τηρητάς της.

Παντοῦ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν τονίζεται ἡ ἱερότης καὶ ἡ βαρύτης τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ. «*Ἐδδλογία πατρὸς θεμελιώνει οἶκους καὶ κατάρα μητρὸς γκροεμίξει θεμέλια*» διδάσκει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Ὁ Ἰησοῦς ἦτο πλήρης ὑποταγῆς εἰς τὸν προστάτην του Ἰωσήφ καὶ τὴν μητέρα του, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ Καινὴ Διαθήκη. 12ετῆς ἠκολούθησε τὴν μητέρα του. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ ἐφρόντισε δι' αὐτὴν καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ἰωάννην : *Ἰωάννη, ἰδοὺ ἡ μή-*

τηρ σου». Παραδίδων τὸ πνεῦμά του ἔκραξε : «*Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραδίδω τὸ πνεῦμά μου*». Πηγή λοιπὸν ὑψηλοῦ παραδείγματος ὑπακοῆς καὶ ἀγάπης εἰς τοὺς γονεῖς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς.

Τίποτε εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον δὲν εἶναι περισσότερον σεβαστὸν ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ περισσότερον γλυκὺ ἀπὸ τὴν μητέρα. Μᾶς ἔφεραν εἰς τὸν κόσμον, ἴδρωσαν καὶ ἐμόχθησαν διὰ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσουν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν μας, κατέβαλαν συγκινητικὰς προσπάθειάς διὰ νὰ μᾶς μορφώσουν, ἐξενύκτισαν εἰς τὸ προσκέφαλό μας κατὰ τὰς ἀσθενείας μας, εἶναι ἔτοιμοι διὰ πᾶσαν θυσίαν χάριν ἡμῶν καὶ διὰ τὴν θυσίαν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ζωῆς των. Δὲν τοὺς ὀφείλομεν λοιπὸν τὰ πάντα ; Δὲν πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ τοὺς δείχνωμεν ὅλην τὴν εὐγνωμοσύνην μας ; Δίχως ἀμφιβολίαν. Ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ τοὺς περιθάλλωμεν, ὅταν γηράσουν καὶ ὅταν πάσχουν, νὰ τοὺς τρέφωμεν καὶ περιποιούμεθα, ὅταν γίνουν ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, νὰ τοὺς γλυκαίνωμεν τὰς ἡμέρας των μὲ τὴν στοργὴν μας καὶ τὰς λεπτὰς περιποιήσεις μας καὶ νὰ τοὺς χαρίζωμεν ὄσσην χαρὰν καὶ εὐτυχίαν ἡμποροῦμεν μὲ τὴν πλήρη τρυφεροῦ σεβασμοῦ συμπεριφορὰν μας ! Ἡ παράλειψις καὶ τοῦ πλέον μικροῦ καθήκοντος πρὸς τοὺς γονεῖς φανερῶνει βαρβαρότητα καὶ ἔλλειψιν συνειδήσεως.

Σπουδαιότατα εἶναι καὶ τὰ καθήκοντα τῶν γονέων μεταξύ των. Πρέπει νὰ ἔχουν ἀμοιβαίαν πίστιν καὶ ἀγάπην καὶ νὰ ἐκτρέφουν τὰ τέκνα των ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφεσ. ΣΤ', 4). Ὁ πατήρ πρέπει νὰ τιμᾷ τὴν σύζυγόν του καὶ ἡ σύζυγος νὰ σέβεται καὶ νὰ ὑπακούῃ τὸν ἄνδρα της. Ἰδιαιτέραν φροντίδα πρέπει νὰ δείχνουν οἱ γονεῖς πρὸς τὰς ἀγάμους θυγατέρας των καὶ μάλιστα οἱ ἀδελφοὶ πρὸς τὰς ἀδελφὰς των, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀδύνατα πλάσματα. Εὐγνώμονες ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα ἐπίσης πρὸς τοὺς διδασκάλους μας καὶ τοὺς εὐεργέτας μας. Ὄφειλομεν σεβασμὸν πρὸς τοὺς κληρικούς, τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς γέροντας. Γεμᾶτοι ἀπὸ κατανόησιν καὶ χριστιανικὴν μέριμναν πρέπει νὰ εἴμεθα πρὸς τοὺς ὑπηρέτας μας.

Ἡ ἕκτη ἐντολή

«*Ὁὐ μοιχεύσεις*». Ἐγκληματεῖ ὁποιοσδήποτε τολμήσει νὰ διαταράξῃ τὴν ἁρμονίαν τῆς ἀμοιβαίας πίστεως μεταξύ τῶν συζύγων. Γίνεται ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας, ὁποῖος δὲν σεβασθῇ τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον. Ὁ γάμος εἶναι μυστήριον καὶ εἰς αὐτὸν στηρίζει τὴν πρό-

δόν της ή κοινωνία. Ἐκεῖνος πού προσπαθεῖ νά παρασύρη μίαν θυγατέρα ἢ μίαν σύζυγον εἰς τήν ἀτιμίαν, ἢ βάλῃ μέσα εἰς τόν νοῦν των τήν σκέψιν τῆς ἀτιμίας, εἶναι ἀσυνείδητος καί ἐγκληματίας. Ἡ τιμή εἶναι πολυτιμότερον ἀγαθόν καί ὁ σεβασμός πρὸς αὐτήν ἱερώτατον καθῆκον. Δι' αὐτὸ ἡ ἔκ τ η ἔ ν τ ο λ ἡ ἀπαγορεύει τήν προσβολήν τῆς τιμῆς. Ἐνας πραγματικός Χριστιανὸς δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ σεβασθῇ μόνον τήν τιμὴν τοῦ πλησίον καί τήν οἰκογενειακὴν τιμὴν, ἀλλὰ φροντίζει καί διὰ τήν διατήρησιν καί τήν θεμελίωσιν αὐτῆς. Ἡ κοινωνία περιφρονεῖ ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος ἔχει χάσει τὴν τιμὴν του. Κανεὶς δὲν δίδει σημασίαν εἰς ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει καλὸν ὄνομα. «Εἶναι πρότιμότερον τὸ καλὸν ὄνομα ἀπὸ τὸν πλοῦτον» μᾶς διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή (Παροιμία 22, 1). Ἡ φήμη ἢ καλὴ εἶναι ἡ βᾶσις διὰ τὴν ἐξέλιξιν καί τὴν ἄνοδον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐβδόμη ἐντολή

«*Οὐ κλέψεις*». Κάθε ἄνθρωπος, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, ἀγωνίζεται, ἐργάζεται καί μοχθεῖ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ὑλικά μέσα, πού τοῦ χρειάζονται διὰ νὰ συντηρηθῇ, νὰ βοηθήσῃ τὴν οἰκογένειάν του, νὰ ντύσῃ καί θρέψῃ τὰ παιδιὰ του, νὰ τὰ μορφώσῃ καί νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ μίαν στοιχειώδη ἄνεσιν. Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ, κτίρια, καταστήματα, ἔπιπλα, ἀντικείμενα, ἀποτελοῦν τὴν περιουσίαν ἢ ἰδιοκτησίαν κάθε ἀνθρώπου. Πᾶσα προσβολὴ ἢ ἀφαίρεσις αὐτῶν λέγεται κλοπὴ. Κλοπὴν διαπράττομεν : α) ὅταν ἀφαιροῦμεν κρυφίως ἓνα πρᾶγμα ἢ εὐρίσκωμεν κάτι καί δὲν τὸ ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην του, β) ὅταν αἰσχροκεροδοῦμεν εἰς τὸ ἐμπόριον, γ) ὅταν ὡς ὑπάλληλοι δωροδοκούμεθα, ὅταν δὲν ἐπιστρέφωμεν πράγματα, βιβλία ἢ ἄλλα, τὰ ὅποια μᾶς ἐδάνεισαν κλπ.

Πολὺ χειροτέρα τῆς κλοπῆς εἶναι ἡ ληστεία, δηλαδή ἡ ἄρπαιγθῆ βιαίως ξένων πραγμάτων. Ἡ κλοπὴ συνήθως εἶναι ἀποτέλεσμα ὀκνηρίας, πλεονεξίας καί ἐλλείψεως ἠθικότητος. Οἱ φίλεργοι, οἱ εὐσυνείδητοι, οἱ ἐγκρατεῖς, οἱ ἐνάρετοι ποτὲ δὲν κλέπτουν. Ἀντιθέτως ἀποστρέφονται τὴν κλοπὴν. Πραγματικὰ ἡ κλοπὴ εἶναι μεγάλη ἁμαρτία καί ὡς τοιαύτην τὴν ἀπαγορεύει ἡ ἐβδόμη ἐντολή.

Ἡ ὄγδοη ἐντολή

«*Οὐ φονεύσεις*». Ἡ ζωὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν. Κάθε ἄνθρωπος φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ὅποιος προσβάλλει τὴν ζωὴν

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τοῦ πλησίον του στρέφεται ἐναντίον αὐτῆς τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Ὅποιοι διαπράξει φόνον, διαπράττει μέγιστον ἔγκλημα. ἀσεβῶν πρὸς τὸν Θεόν, στερῶν μίαν οἰκογένειαν προσφιλοῦς μέλους της, τὴν Πολιτείαν χρησίμου πολίτου της, τὴν κοινωνίαν ὠφελίμου ἀτόμου καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐνὸς πιστοῦ της. Δικαίως λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὁμιλίαν ἐκάκισε καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ὄργην, ἣ ὅποια γίνεται αἰτία τοῦ φόνου.

Ἡ αὐτοκτονία εἶναι φόνος τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ θεωρεῖται ὡς ἔγκλημα. Εἶναι πρᾶξις δειλίας καὶ ἑλλείψεως πίστεως καὶ ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν. Κοντὰ εἰς τὸν ἄμεσον φόνον εἶναι καὶ ὁ λεγόμενος ἔμμεσος. Οἱ ἀλκοολικοί, οἱ συκοφάνται, οἱ ἀπρόσεκτοι ἰατροὶ καὶ φαρμακοποιοί, οἱ προδόται τῆς Πατρίδος, οἱ λησταί, ὅσοι τοὺς ὑποθάλλουν, οἱ ἐργοδοταὶ πού δίδουν βαρείας ἐργασίας, οἱ ἔμποροι ναρκωτικῶν καὶ οἱ ὀπιομανεῖς, ὅλοι αὐτοὶ γίνονται συνεργοὶ καὶ αἰτίοι καταλύσεως τῆς ζωῆς, φόνου δηλαδὴ ἔμμεσου. Μόνον οἱ μαχόμενοι ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, οἱ καταδικάζοντες εἰς θάνατον κακούργους δικασταὶ καὶ οἱ θυσιαζόμενοι δι' ἀνώτερα ἰδανικὰ ἢ χάριν τοῦ συνόλου δὲν θεωροῦνται αἰτίοι φόνου.

Ἐπὶ τῶν περιπτώσεων πού ἀδικεῖται κανεὶς βαρύτατα, ἀλλὰ ὑπάρχουν τότε τὰ δικαστήρια, ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ζητήσῃ κανεὶς δικαιοσύνην. Ἡμπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸν Θεόν τὴν δικαίαν κρίσιν. Ἐπειτα ἡ συγχώρησις εἶναι θεῖον ἔργον. Ὁ Ἰησοῦς συνεχώρησεν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ τοὺς σταυρωτάς του. Ὁφείλομεν λοιπὸν πλήρη σεβασμὸν καὶ πρὸς τὸ σῶμα τοῦ πλησίον μας καὶ πρὸς τὸ σῶμά τὸ ἰδικόν μας, διότι τὸ σῶμα εἶναι ὁ ναὸς τῆς ψυχῆς.

Ἡ ἐνάτη ἐντολή

«Ὁὐ ψευδομαρτηρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ». Μισητὸν κακὸν εἶναι ἡ ψευδομαρτυρία κατὰ τοῦ πλησίον. Πρόξενοι μεγάλων ἀδικιῶν γίνονται οἱ ψευδομάρτυρες. Εἴτε μὲ ὄρκον, εἴτε ἀπλῶς βεβαιώσῃ κανεὶς πράγματα ἀναληθῆ, διαπράττει μεγάλην ἁμαρτίαν, διότι γίνεται ἄδικος καὶ δημιουργεῖ σύγχυσιν εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ὁμοίων του. Ὅταν καλοῦμεθα ἀπὸ τὸ δικαστήριον διὰ νὰ βεβαιώσωμεν ὠρισμένα πράγματα, ὀφείλομεν νὰ λέγωμεν τὴν ἀλήθειαν μὲ ἀντικειμενικότητα, ἀμεροληψίαν καὶ ἀπροσωποληψίαν, μακρὰν ἐχθροτήτων, φιλικῶν δεσμῶν καὶ ἀνάγκης καὶ φόβου.

Όταν κατηγορήσωμεν ψευδῶς τὸν συνάνθρωπὸν μᾶς ἢ τὸν ἀφήσωμεν ὑπὸ τὸ κράτος ψευδοῦς κατηγορίας, ἐνῶ γνωρίζομεν τὴν ἀλήθειαν, τότε ἀμαρτάνομεν ἀπέναντι τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ. Ἄδικίαν πράττομεν καὶ ὅταν εἰρωνευώμεθα, ἐμπαιζώμεν καὶ κατακρίνωμεν τὸν πλησίον μᾶς διὰ τὰ ἐλαττώματά του, διὰ τυχὸν ἀναπηρίαν του ἢ ἀστοχίας καὶ ἀδυναμίας του. Καθῆκόν μᾶς εἶναι νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς ὁμοίους μᾶς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀδελφοί μᾶς. «Δὲν πρέπει νὰ κρίνετε καὶ νὰ κατακρίνετε τὸν πλησίον σας, διότι μὲ τὸ ἴδιον μέτρον θὰ κριθῆτε καὶ σεῖς», παρήγγειλεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὅρους ὁμιλίαν (Ματθ. Ζ΄ 1).

Ἡ δεκάτη ἐντολή

«Ὁὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῶ πλησίον σου εἰσὶν». Ἡ κακὴ ἐπιθυμία ὁδηγεῖ πάντοτε εἰς τὰς κακὰς πράξεις. Ὅταν ἐπιθυμήσωμεν κάτι καὶ εἴμεθα ἀδύνατοι χαρακτῆρες μὲ ἐλαφρὰν συνείδησιν ὑπάρχει φόβος νὰ θελήσωμεν νὰ τὰ ἀποκτήσωμεν παρανομοῦντες ἢ ἀρπάζοντες ἢ σφετεριζόμενοι αὐτό. Ὅπως ἡ ὀργὴ ὁδηγεῖ εἰς τὸν φόνον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ἐπιθυμία ὁδηγεῖ εἰς τὴν κλοπὴν, τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι φθοιοῦν τοὺς ὁμοίους των διὰ τὰ ἀγαθὰ των. Οἱ ἀληθεῖς Χριστιανοὶ χαίρουσιν καὶ δὲν ζηλεύουσιν δι' αὐτά. Ἡ ἀπλότης, ἡ λιτότης καὶ ἡ ἐγκράτεια μᾶς προφυλάσσουν ἀπὸ νοσηρᾶς ἐπιθυμίας καὶ μᾶς κατευθύνουν καὶ ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀρετὴν.

Καὶ αἱ δέκα αὐταὶ ἐντολαὶ διὰ τὰς ὁποίας ὠμιλήσαμεν ἤμποροῦν νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς δύο, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Εἰς τὰς ἐξῆς : «*Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶν πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοίᾳ μὲ αὐτὴν Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Ἐν ταύταις ταῖς δυαίν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται*» (Ματθ. ΚΒ΄ 37-38).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Όρισμός, αξία και είδη προσευχής

Ἡ ἐπικοινωνία τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν δημιουργὸν καλεῖται πρ-
 οσευχή. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐν ἀδύνατον ὄν, αἰχμάλωτος ὀλίγον ἢ
 πολὺ τῶν ἀσθενειῶν, τῶν ἐλλείψεων καὶ τοῦ πόνου. Εἰς πᾶσαν δύ-
 σκολον ἢ κακὴν περίστασιν ὑψώνομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ψυχῶν
 μας πρὸς τὸν ἐπουράνιον πατέρα, ζητοῦντες ἀπὸ αὐτὸν τὴν παρη-
 γορίαν, τὴν ἐνθάρρυνσιν καὶ τὴν βοήθειάν του.

Ἡ προσευχή εἶναι ὠραιότατη ἐκδήλωσις καὶ μαζὶ πράξις πολι-
 τισμοῦ. Ὅταν βλέπωμεν τὰ μεγαλεῖα τῆς φύσεως δοξολογοῦμεν γε-
 μᾶτοι θαυμασμόν τὸν Θεόν. Ἡ προσευχή αὕτη ὀνομάζεται δοξο-
 λογία. Ὅλα τὰ ἀγαθὰ μας προέρχονται ἀπὸ τὸν δημιουργόν.
 Αἰσθανόμεθα λοιπὸν τὴν ἀνάγκην νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν δι' αὐτά.
 Ἡ προσευχή αὕτη λέγεται εὐχαριστία. Εἰς πᾶσαν ἀνάγκην
 μας ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν βοήθειαν, ἐνίσχυσιν καὶ προστασίαν
 καὶ τὸν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς εἰσακούσῃ. Ἡ προσευχή αὕτη λέγε-
 ται δέησις ἢ παρακλήσις.

Ἡ προσευχή ἐκπηγάζει ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν ψυχῶν μας. Εἶναι ἡ
 συγκινητικωτέρα ἐκδήλωσις τῶν ἐσωτερικῶν διαθέσεών μας. Ἡ ἀξία
 τῆς προσευχῆς εἶναι μεγίστη. Δὲν ὑπάρχει ἄλλωστε τίποτε σπου-
 δαιότερον ἀπὸ τὴν συνομιλίαν μας μετὰ τὸν Θεόν. Αὕτη ἡ νοερά συνομι-
 λία μας μᾶς ἐξευγενίζει καὶ μᾶς ἐξυψώνει. Παντοῦ δύναται καὶ πρέ-
 πει νὰ προσεύχεται ὁ ἄνθρωπος. Ἰδιαιτέρως ὁμως πρέπει νὰ προ-
 σεύχεται εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς κατὰ τὰς διαφόρους χριστιανικὰς
 ἑορτὰς καὶ τὰς Κυριακάς. Τοῦτο ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, ἐπεὶδὴ

ή κοινή προσευχή διαθερμαίνει τὸν θρησκευτικὸν ζήλον τοῦ προσευχομένου. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ ἡ διακόσμησις τοῦ ναοῦ ἐξυψώνει τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα. Εἰς τοὺς ναοὺς ἔπειτα τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ψάλλονται θρησκευτικὰ ἄσματα καὶ ἐμπνέει τὸ παράδειγμα τῶν συμπροσευχομένων Χριστιανῶν. Ὅλα αὐτὰ ἀναβιβάζουν τὸν θρησκευτικὸν τόνον καὶ ἰσχυροποιοῦν τὴν θρησκευτικὴν διάθεσιν τῶν προσευχομένων. Αἱ περισσότερον κατάλληλοι ὥραι διὰ τὴν προσευχὴν εἶναι αἱ ἑξῆς: Αἱ πρωϊναί, αἱ πρὶν καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν καὶ αἱ ἑσπεριναί. Εἰς ὅλας αὐτὰς παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς χαρίζῃ ὅ,τι θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ψυχικὴν μᾶς καλλιέργειαν καὶ τὸν εὐχαριστοῦμεν, διότι μᾶς ἐφύλαξεν ἀγνοῦς καὶ μᾶς ἐπροφύλαξεν ἀπὸ ὀργῆν, ἀνάγκας καὶ κινδύνους. Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνεται μὲ μεγάλην προσοχὴν, θερμὴν εἰλικρίνειαν καὶ ἁγίαν διάθεσιν, χωρὶς ἐπιδεικτικότητα, ἐλαφρότητα καὶ φλυαρίαν. Ρητῶς μᾶς λέγει ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὁμιλίαν νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν πολυλογίαν: «*Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, ὡσερ οἱ Ἑθνηκοί, δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται*». Δηλαδή, ὅταν προσεύχεσθε νὰ μὴ φλυαρῆτε, καθὼς ἀκριβῶς κάμνουν οἱ Εἰδωλολάτραι, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι μὲ τὴν πολυλογίαν των θὰ εἰσακουσθοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν. Νὰ ζητοῦμεν δηλαδή σοβαρὰ καὶ λογικὰ πράγματα καὶ ὄχι ἀνόητα καὶ παράλογα. Ἡ στάσις μᾶς, ὅταν προσευχώμεθα, πρέπει νὰ εἶναι σεμνή, κοσμία καὶ εὐλαβής. Νὰ προσευχώμεθα δηλαδή μὲ κατάνυξιν καὶ πλήρη αὐτοσυγκέντρωσιν σκεπτόμενοι ὅτι συνομιλοῦμεν νοερῶς μὲ τὸν δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος, τὸ ὑψιστον ὄν, τὸν ἐπουράνιον πατέρα μᾶς.

Κυριακὴ προσευχή

Ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς ἔδωκεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὁμιλίαν του ἓνα σύντομον καὶ λιτὸν τύπον προσευχῆς. Ἡ προσευχὴ αὕτη ὠνομάσθη Κυριακὴ προσευχή. Αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς βᾶσις ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς πατέρας καὶ συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ὑμνωδοὺς διὰ τὴν κατάρτισιν προσευχῶν καὶ ὕμνων. Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρόλογον, ἀπὸ ἑπτὰ αἰτήματα καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίλογον.

Πρόλογος ἢ ἐπίκλησις : *Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*

Πρῶτον αἴτημα : *Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*

Δεύτερον αἴτημα : *Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*

Τρίτον αἴτημα : *Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.*

Τέταρτον αἴτημα : *Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, δός ἡμῖν σήμερον*

Πέμπτον αἴτημα : *Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν*

Ἑκτον αἴτημα : *Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν*

Ἑβδομον αἴτημα : *Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.*

Ἐπίλογος : *Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.*

Ἑρμηνεία Κυριακῆς προσευχῆς

Ἡ ἐπίκλησις ἀρχίζει μὲ τὸ «Πάτερ ἡμῶν». Ὁ Θεὸς εἶναι πατήρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ὁποιασδήποτε φυλῆς, τάξεως καὶ ἡλικίας. Εἰς προηγούμενα κεφάλαια εἶδομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἀπέραντον ἀγαθότητα καὶ ἀγάπην, ἵνα μετέχη οὗτος τῆς θείας μακαριότητος. Εἴμεθα λοιπὸν ὅλοι πλάσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγίναμεν υἱοὶ τοῦ, χάρις εἰς τὴν σταυρικὴν του θυσίαν καὶ τὸ τίμιον αἷμα, τὸ ὁποῖον ἔχυσε διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Μόνον ἡ ἀληθῆς πατρικὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ θὰ ἔφθανεν εἰς τὴν θυσίαν νὰ μᾶς στείλῃ τὸν μονογενῆ του υἱόν, ἵνα ἐνανθρωπήσῃ καὶ ὑποστῇ τόσα καὶ τόσα φρικτὰ μαρτύρια διὰ τὸν ἐξαγνισμόν μας καὶ τὴν δικαιοσύνην μας. Ἡ ἐπίκλησις αὕτη «Πάτερ ἡμῶν» πρέπει νὰ μᾶς γεμίξῃ ἀπὸ συγκίνησιν καὶ ὑπερηφάνειαν. Ὑπάρχει θαυμασιώτερον πρᾶγμα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀπὸ τοῦ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἀποκαλῆ πατέρα του τὸν ὑψιστον δημιουργὸν ἑνὸς ἀνθρώπου ; Θαυμασμός, λατρεία, πίστις, ἀγάπη καὶ ἐλιγίς πρέπει νὰ γεμίζου τὴν καρδίαν μας, ὅταν ἀποτεινόμεθα εἰς τὸ ὑψιστον ὄν καὶ τὸ καλούμεν πατέρα μας. Πρέπει μὲ κατάνυξιν, εὐσέβειαν καὶ δέος νὰ προφέρωμεν αὐτὴν τὴν ἱεράν λέξιν Πατήρ.

Ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ εὐσέβειαν καὶ λατρείαν ἀπεκάλει τὸν Θεὸν Πατέρα του. Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα ἀπλοὶ θνητοί, γεμᾶτοι ἀμαρτίας καὶ τόσον δυστυχεῖς, ὀφείλομεν μὲ ὑπερτά-

την εὐλάβειαν νὰ προφέρωμεν τὸ ὄνομα αὐτό. Ὅταν στεκώμεθα ἔμπρὸς εἰς ἓνα βασιλέα, ἓνα ἄρχοντα ἢ τὸν φυσικὸν πατέρα μας, στεκόμεθα μὲ φόβον καὶ σεβασμὸν. Κατὰ λόγον ἀπειρῶς μεγαλύτερον ὀφείλομεν νὰ ἱστάμεθα γεμάτοι ἀπὸ εὐλάβειαν, πίστιν καὶ ἀγάπην ἔμπρὸς εἰς τὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντοτε καὶ ἰδίως ὅταν προσευχώμεθα, ὁπότε συνομιλῆ ἡ ψυχὴ μας μὲ τὸ ἀπόλυτον αὐτὸ πνεῦμα. Αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐπικοινωνοῦμεν μὲ τὸν Κύριον ἢ διὰ νὰ τὸν δοξολογήσωμεν, ἢ διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν διὰ τὰ ἀγαθὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα πλημμυρίζουν τὰς ψυχὰς μας.

Λέγομεν «*δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*» διὰ νὰ δεῖξωμεν τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον τοῦ δημιουργοῦ, ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς εἶναι ὅτι λαμπρότερον καὶ θαυμαστότερον ὑπάρχει εἰς τὸ ἄπειρον. Ἄλλως εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ πληροῖ τὰ πάντα. Ἐνθυμούμεθα δὲ ὅτι ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν οὐρανὸν ἔψωνε τὰ βλέμματά του, ὅταν προσηύχето. Ὁ Στέφανος, ὁ διάκονος ὁ πρωτομάρτυς, ὅταν ἐδικάζετο ἀπὸ τὸ παράνομον Μέγα Συνέδριον εἶχε φωνάξει : «Βλέπω τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν νὰ κάθηται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς».

Πρῶτον αἶτημα : Ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς καταστήσῃ ἱκανοὺς, ὥστε ἐνεργῶς πιστεύοντες νὰ δοξάζωμεν τὸ ἅγιον ὄνομά του, παρακινούντες καὶ τοὺς συνανθρώπους μας νὰ κάμνουν τὸ ἴδιον.

Δεύτερον αἶτημα : Παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ ἐξαπλώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν του τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὅλα τὰ αἰτήματα μᾶς συγκινοῦν βαθύτατα. Τὸ αἶτημα αὐτὸ ὅμως ἔχει ἓνα ἰδιαιτέρον συγκινητικὸν τόπον. Εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν πλανήτην μας, βασιλεύει κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ ἔχθρα καὶ ἡ ἀδικία. Πάντοτε, ὅπως ξεύρωμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, οἱ λαοὶ ἐπολεμοῦσαν ἀναμεταξύ των. Οἱ πολιτισμένοι λαοὶ ὑφίσταντο τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων λαῶν. Οἱ ἄνθρωποι εὐρίσκονται εἰς ἔριδας μετὰξύ των. Ἀκόμη καὶ μέσα εἰς ὠρισμένας οἰκογενεῖας βασιλεύουν οἱ ἀντιθέσεις καὶ οἱ διαπληκτισμοί. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ διεξάγουν πάλιν μετὰξύ των, λόγῳ κακοῦ χαρακτῆρος ἢ ἀντιθέσεων. Ὅλα αὐτὰ γίνονται διότι λείπει ἀπὸ τὰ ἄτομα, τὰς οἰκογενεῖας, τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη ἡ ἀγάπη. Ἡ πραγματικὴ χριστιανικὴ ἀγάπη. Βασιλεύει ἡ κολακεία καὶ ἡ ὑποκρισία. Ἡ ἀκολασία καὶ ὁ φθόνος. Ἡ διαφθορὰ εἶναι πολὺ ἐξαπλω-

μένη μέσα εις τὰς κοινωνίας. Ἡ ἀγνότης καὶ ἡ ἀθωότης εἶναι σπουδαῖαι ἀρεταί. Εἶναι τὰ καλύτερα στολίσματα διὰ κάθε ἀνθρώπου καὶ ἰδίως διὰ τὰ παιδιὰ. Πόσα παιδιὰ ὅμως εἶναι σήμερα ἀγνά, ἀθῶα, σεμνά, κόσμια, ἀγαπημένα καὶ δίκαια μεταξύ των ; Ἡ πόσοι μεγάλοι ; Δυστυχῶς πολὺ ὀλίγα παιδιὰ καὶ ἀκόμη ὀλιγώτεροι μεγάλοι. Δι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον σωτήριον ἀπὸ τοῦ νὰ βασιλευσῇ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ μέσα εις τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐλθέτω, λοιπόν, Θεέ μου, ἡ βασιλεία σου. Ἄς ἔλθῃ διὰ τὴν κάμη τὰς ψυχὰς μας καθαρὰς, ἀγνάς, ἀγίας. Διὰ τὴν μᾶς κάμης ἀληθινὰ τέκνα σου.

Τρίτον αἶτημα : Παρακαλοῦμεν τὸν Πλάστην καὶ Δημιουργὸν μας νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν δύναμιν νὰ κάμνωμεν τὸ θέλημά του εἰς τὴν γῆν, ὅπως γίνεται ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἰς τὸν οὐρανόν. Ἄν κάθε ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς εἶχεν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Θεόν, ἂν ἦτο πλήρης ἀγάπης πρὸς αὐτόν, ἂν ἠλιπιζε, ἂν προσηύχετο καὶ ἐνήστευεν ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του, ἀσφαλῶς τότε θὰ ἐκτελοῦσε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὸ ἐκτελοῦν προθύμως οἱ ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ὁ ἀνθρώπος ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὅπως θαυμάσια διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τόσο ἄλλοι μεγάλοι καὶ ἅγιοι ἐκκλησιαστικοὶ Ποτέρες. Διατί λοιπόν νὰ μὴ κάμῃ εἰς τὴν γῆν ὅτι κάμνουν αἱ ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανόν ; Διατί νὰ μὴ ποιῇ τὸ θεῖον θέλημα μετὰ ζῆλον, ἀφοσίωσιν καὶ εἰλικρινῆ διάθεσιν. Ὅταν θέλῃ καὶ ζητήσῃ προσευχόμενος τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θεοῦ, θὰ τὸ ἐπιτύχῃ.

Τέταρτον αἶτημα : Παρακαλοῦμεν, ὅπως μᾶς χορηγήσῃ τὰ ἀπαραίτητα ὑλικά ἀγαθὰ μετὰ πρωταρχικὸν ἀγαθὸν τὸν ἄρτον. Το-νίζομεν τὸ σήμερον, διὰ νὰ δεῖξωμεν ὅτι δὲν μᾶς ἀπορροφοῦν πέραν τοῦ δέοντος τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ τόσο ὅσον χρειάζεται νὰ ζήσωμεν. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ μὴν ἀφοσιωνώμεθα ὀλοψύχως εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

Μὴν προσηλωθῆτε, λέγει εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμιλίαν καὶ μὴ φροντίσετε διὰ τὸ τί θὰ φάγετε καὶ τί θὰ πίετε αὔριον, διότι ὁ Θεὸς θὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα του. «*Ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσῃ διὰ τὰ ἑαυτῆς*». Εἰς τὴν ἰδίαν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμιλίαν μᾶς λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσκολωμέθα εἰς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, τὰ ὅποια καταστρέφει ὁ χρόνος καὶ ὁ σκόρος, ἀλλὰ εἰς τὰ πνευματικά ἀγαθὰ, τὰ ὅποια «*οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις*» ἀφανίζει καὶ τὰ ὅποια δὲν τὰ κλέπτουσι

καὶ δὲν τὰ διαρπάζουσιν οἱ κλέπται καὶ οἱ λησταί. Μᾶς παραπέμπει εἰς τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἄνθη, διὰ τὰ ὅποια φροντίζει ὁ Θεός: Τρέφει τὰ πτηνὰ, τὰ ὅποια δὲν κοπιάζουν καὶ ἐνδύει τὰ ἄνθη, τὰ ὅποια δὲν ὑφαίνουν.

Ἐφοῦ λοιπὸν φροντίζει δι' αὐτά, τὰ ὅποια εἶναι πολὺ κατώτερα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, φυσικὸν καὶ λογικὸν εἶναι νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐπλάσθησαν «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν του». Ὅφείλομεν βέβαια νὰ ἐργαζώμεθα διὰ νὰ ἐξοικονομήσωμεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἡμῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν μας, ἀλλὰ νὰ μὴν κυριευώμεθα ἀπὸ τὴν δίψαν τοῦ κέρδους καὶ τὴν συσσώρευσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Νὰ ἐργαζώμεθα τὸσον, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ ζήσωμεν. Ἡ πολυτέλεια εἶναι ἄχρηστος καὶ μᾶς ἀνοίγει τὸν δρόμον πρὸς τὸν σατανᾶν. Ὑπεράνω τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν εἶναι τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Ὅταν εἴμεθα ἡμεῖς γεμᾶτοι ἀπὸ πίστιν, ἀγάπην καὶ ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν, ἡ Θεία Πρόνοια θὰ μᾶς βοηθήσῃ.

Πέμπτον αἶτημα : Παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν, ὅπως συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ τὰ σφάλματά μας, ὑποσχόμενοι ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ συγχωρῶμεν τὰ σφάλματα καὶ τὰς ἀδικίας τῶν συνανθρώπων πρὸς ἡμᾶς. Θὰ ἦτο ἀνόητον νὰ ἐζητούσαμε ἀπὸ τὸν Θεόν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων μας, χωρὶς ἡμεῖς νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ συγχωρήσωμεν τὰ πταίσματα τῶν συνανθρώπων μας. Θὰ ὁμοιάζαμεν μὲ τὸν πονηρὸν καὶ κακὸν δοῦλον, ὁ ὅποῖος ἠθέλησε καὶ παρεκάλεσε τὸν κύριόν του νὰ τοῦ χαρίσῃ τὰ χρέη του καὶ νὰ τὸν ἐλεήσῃ, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ τὴν διαπόμπευσιν, ὁ ἴδιος ὁμως ἠρνήθη νὰ χαρίσῃ μίαν μικρὰν ὀφειλὴν εἰς σύνδουλόν του, ὁ ὅποῖος τὸσον θερμῶς τὸν παρεκάλει. Καὶ γνωρίζομεν πόσον ὠργίσθη ὁ Κύριος καὶ πόσον τὸν ἐτιμώρησε διὰ τὴν πονηρίαν καὶ τὴν κακίαν του. Καλὸν λοιπὸν εἶναι, ὅταν προσευχώμεθα καὶ ζητοῦμε νὰ μᾶς συγχωρήσῃ ὁ Κύριος τὰς ἁμαρτίας μας, νὰ εἴμεθα καθαροὶ καὶ ἔτοιμοι νὰ συγχωρήσωμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς συνανθρώπους μας εἰς ὅ,τι μᾶς ἔπταισαν.

Ἐκτον αἶτημα : Παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν νὰ μὴ μᾶς ἐμβάλῃ εἰς πειρασμὸν καὶ δοκιμασίαν ἀπὸ φόβον μήπως λόγῳ τῶν ἀδυναμιῶν μας ἁμαρτήσωμεν. Ὅπως γνωρίζομεν πολλάκις μᾶς δοκιμάζει καὶ ὁ Κύριος καὶ χρειάζεται νὰ ἔχωμεν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν καὶ νὰ διαθερμαίνωμεν μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας τὴν πίστιν μας πρὸς τὸν Θεόν.

Ἑβδομον αἶτημα : Παρακαλοῦμεν τόν Θεόν νά μᾶς ἐνισχύσῃ, ἵνα νικήσωμεν εἰς τήν πάλην μας κατά τοῦ κακοῦ, καί πρό πάντων νά μᾶς γλυτώσῃ ἀπό τόν πονηρόν, ὁ ὁποῖος συνεχῶς μᾶς πολεμεῖ, εἰς τήν περίπτωσιν κατά τήν ὁποίαν θελήσῃ νά μᾶς θέσῃ εἰς δοκιμασίαν.

Ἐπίλογος : Εἰς τόν ἐπίλογον ἐκφράζομεν τήν πίστιν μας ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ σύμπαντος, Παντοδύναμος καί Πανάγαθος Θεός ἠμπορεῖ νά μᾶς παρέξῃ ὅλα ὅσα τοῦ ζητοῦμεν εἰς τὰ ἑπτὰ αὐτὰ αἰτήματα τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς. Ὅτι δέ ἡ δόξα του εἶναι αἰώνια.

Γ Ε Ν Ο Ι Τ Ο

Ἡ Ἁγία Τριάς

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όρισμός, περιεχόμενον και σημασία τῆς λειτουργικῆς

Ὅλοι αἱ θρησκείαι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων ἔχουν, ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν λαῶν ποὺ τὰς πιστεύουν, τὸ τυπικόν των, τὰς τελετὰς των καὶ τὴν λατρείαν των. Ὅλοι οἱ πιστεύοντες ἐξωτερικεύουν τὰς ἐσωτερικὰς διαθέσεις καὶ σκέψεις των μὲ ὕμνους, τελετὰς καὶ ἀναλόγους συμβολικὰς πράξεις. Αὐτὴ ἡ ἐξωτερικεὺσις ὀνομάζεται **λατρεία**. Ἡ λατρεία ἀποτελεῖ τὸν τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως τῆς εὐσεβείας τοῦ κάθε πιστοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ τὴν ἐκδήλωσιν αὐτὴν ἀνακουφίζεται, ἐνθαρρύνεται καὶ παρηγορεῖται ὁ πιστεύων ἄνθρωπος.

Ὅπου ὑπάρχει λατρευτικὴ ἐκδήλωσις ἐκεῖ καὶ ἡ ζωὴ γίνεται περισσότερο πολιτισμένη. Εἶναι ἱεραὶ αἱ στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι προσεύχονται καὶ ἐκδηλώνουν τὴν λατρείαν των πρὸς τὸν πλάστην καὶ δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος. Ὅπως ὅλοι αἱ ἄλλαι θρησκείαι τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Χριστιανικὴ ἔχει τὴν λατρείαν της. Ἐχει δηλαδὴ τὸ τυπικόν, τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ τελετὰς της καὶ τὰς συμβολικὰς της πράξεις.

Ὁ καλὸς Χριστιανὸς γνωρίζει ὅτι *«πᾶν δῶρημα τέλειον ἀνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων»*. Ἐπομένως αἰσθάνεται νὰ τὸν πλημμυρίζῃ ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Θεόν. Αἰσθάνεται τὴν ἐξάρτησίν του ἀπὸ τὸν παντοδύναμον Θεόν. Αἰσθάνεται ὅτι μόνον

εις τὸν πλάστην του ὀφείλει νὰ στηρίξη τὴν ἐλπίδα του. Τὸν σπρώχνει λοιπὸν μία ἐσωτερικὴ ἀνάγκη νὰ ἐπικοινωνήσῃ νοερά μαζί του καὶ νὰ ἐκδηλώσῃ μὲ κάθε κατασκευτικὸν τρόπον τὴν εὐσέβειάν του.

Δὲν ἠμπορεῖ ὁμως κάθε Χριστιανὸς νὰ ἐνυῆ τὰς διαφόρους ἱεροπραξίας. Δι' αὐτὸ ἀπαιτεῖται νὰ διδαχθῆ ἑαυτὰς καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ περιεχόμενον των. Χωρὶς τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν θὰ παρακολουθῆ μηχανικῶς τὰ τελούμενα καὶ θὰ μὲνῃ ψυχρὸς.

Πρώτῃ ἔρχεται ὡς ἐσωτερικὴ ἐκδήλωσις ἡ ἀτομικὴ προσευχή. Ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἡ δημοσία ἢ ὁμαδική, ἡ ὁποία γίνεται σὲ ὀρισμένον χρόνον καὶ τόπον καὶ συνήθως μὲ προκαθορισμένον τρόπον. Οὕτω ἔχομεν τοὺς ναοὺς (τόπους λατρείας), τὰς ἑορτὰς (χρόνον λατρείας) καὶ τὰς ἀκολουθίας ἢ τελετὰς (τρόπον λατρείας). Ἐξελικτικῶς ἐκανονίσθησαν οἱ τόποι καὶ αἱ ἡμέραι, τὰ σύμβολα καὶ οἱ τύποι καὶ αἱ διάφοροι τελεταί. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διεμορφώθη ἡ θεία λατρεία. Μὲ τὴν χριστιανικὴν λατρείαν ἀσχολεῖται εἰδικὸν μάθημα, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν λειτουργικὴν. Ἡ λειτουργικὴ ἐρευνᾷ καὶ ἐρμηνεύει ὅλα τὰ στοιχεῖα πού περικλείει ἡ λατρεία.

Ἡ σπουδαιότερα ἱεροτελεστία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κέντρον ὅλων τῶν ἄλλων εἶναι ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἡ ὁποία εἶναι ἐξιλαστήριος θυσία. Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι ἡ βᾶσις τῆς Θείας Λειτουργίας.

Λειτουργικὴ λοιπὸν εἶναι τὸ μάθημα, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει καὶ ἐρμηνεύει τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν. Ἡ ἀξία καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ μαθήματος τῆς λειτουργικῆς εἶναι μεγίστη. Ὅταν γνωρίζωμεν τὴν σημασίαν τῶν τελουμένων εἰς τὸν ναόν, αἰσθανόμεθα νὰ θερμαίνεται ὁ ζῆλός μας καὶ νὰ μεγαλῶνῃ τὸ ἐνδιαφέρον μας διὰ τὰ χριστιανικὰ δόγματα. Καὶ εἶναι τότε ψυχικῶς εὐεργετικὴ εἰς μέγalon βαθμὸν ἡ ἐπίδρασις τῆς Θείας Λατρείας. Ὁ καλὸς Χριστιανὸς ποτὲ δὲν ἀγνοεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς θρησκευτικῆς μας πίστεως καὶ τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τῶν τελετῶν καὶ ἀκολουθιῶν. Ὁ πραγματικὸς χριστιανὸς πάντοτε μεταλαμβάνει τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Εἰς ὅλους καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς, πού εἶναι πιστοὶ καὶ ἐνάρετοι, ἡ θεία εὐλογία καὶ ἡ θεία χάρις χαρίζουν ἐνθάρρυνσιν καὶ τόνωσιν.

Πηγαι τῆς Λειτουργικῆς

Λειτουργικὴ καὶ διαίρεσις αὐτῆς

Πηγαι τῆς Χριστιανικῆς Λειτουργικῆς εἶναι ἡ Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς πηγὰς ἐξεπήδησαν τὰ Λειτουργικὰ Βιβλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν ὅλους τοὺς τύπους τῆς λατρείας καὶ τὰ προϊόντα τῆς ὕμνολογίας. Ἡ λειτουργικὴ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον ἀσχολεῖται μὲ τὸν τόπον τῆς λατρείας (ναοί, ρυθμοὶ αὐτῶν, διακόσμησις τῶν ναῶν, ἱερὰ ἄμφια κλπ.). Τὸ δεύτερον μὲ τὸν τρόπον τῆς λατρείας (ἱερὰ ἀκολουθίαι, ὕμνοι κλπ.) καὶ τὸ τρίτον μὲ τὸν χρόνον τῆς λατρείας (ἑορταὶ κλπ.). Ἐξετάζει ἐπίσης τὰ λειτουργικὰ βιβλία, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ σύμβολα καὶ τὰς εἰκόνας. Τὸ πρῶτον μέρος ἀναφέρεται εἰς τοὺς ναοὺς, τοὺς ρυθμοὺς, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ ἄμφια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΙΕΡΟΙ ΤΟΠΟΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Ναὸς καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ

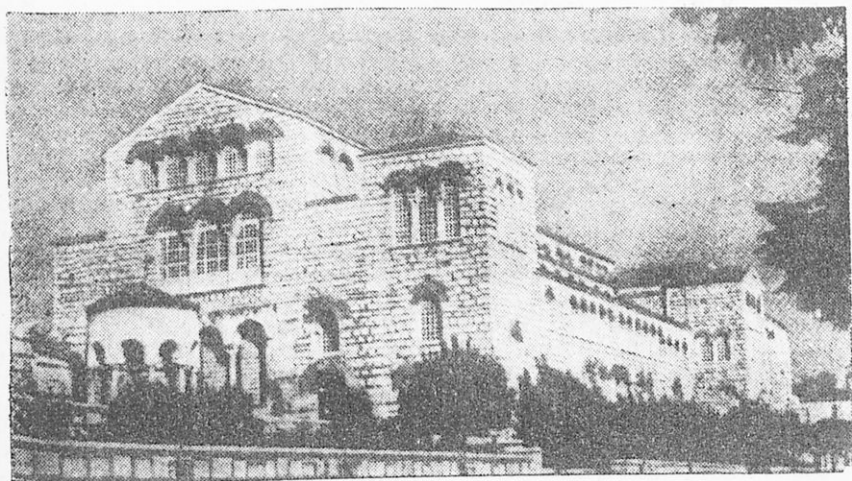
Ἀπὸ πολὺ παλαιὰ οἱ διάφοροι λαοὶ καὶ οἱ θρησκευόμενοι ἄνθρωποι ἐξέλεγον ὠρισμένους τόπους καὶ χώρους διὰ νὰ τελοῦν τὰ τῆς λατρείας των. Οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ ἐδιάλεγαν ὑψηλὰ καὶ καθαρὰ μέρη, τὰ ὅποια ἐθεωροῦντο ἱερά. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔκτιζον κομψὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ κτίρια, τὰ ὅποια ὠνόμαζαν ναοὺς. Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον κτίσει τὸν ὀνομαστὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος. Φυσικώτατον ἦτο νὰ ἐκλέξουν χώρους καὶ νὰ ὑψώσουν κτίρια διὰ τὴν λατείαν των καὶ οἱ Χριστιανοί. Ἀρχικὰ ἐσύχναζον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ τὰς συναγωγὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἀργότερον ἐχρησιμοποίησαν ὑπερῶα πιστῶν Χριστιανῶν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ ἐτέλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον, εἰς ὑπερῶον γνωστοῦ του. Τὰ σπίτια αὐτὰ, εἰς τὰ ὅποια ἐμαζεύοντο διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς διωγμοὺς τῶν Ἰουδαίων, ὠνόμαζον εὐκτηρίους οἴκους Θεοῦ καὶ Ἐκκλησίας. Ὅταν μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους ἤρχισαν νὰ τοὺς καταδιώκουν καὶ οἱ ἔθνη καὶ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, κατέφευγον πρὸς λατείαν εἰς σπήλαια, ἐρήμους καὶ κυρίως εἰς κ α τ α κ ὀ μ β α ς, ποὺ ἦσαν ἓνα εἶδος ὑπογείων σπηλαίων. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς κατακόμβας σώζονται καὶ σήμερα, ὅπως εἰς Ρώμην, Ἀλεξάνδρειαν, Κρήτην, Μῆλον κλπ. Ἐκεῖ ἐχρησιμοποιοῦσαν ὡς ἀγίαν Τράπεζαν τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων. Ὅταν ὁμοῦ ὁ Ἰσαπόστολος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἔκαμε τὸν χριστιανισμὸν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τοῦ Κράτους, οἱ Χριστιανοὶ ἄρχισαν νὰ κτίζουν μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς ἢ ἐκκλησίας. Οἱ πρῶτοι ναοὶ ἦσαν εὐρύχωρα ἐπιμήκη κτίρια, ποὺ ἐθῆμιζον τὰ πλοῖα. Τὸ σχῆμα αὐτὸ ἐπεβλήθη διὰ νὰ συμβολίζουσι οἱ

μέν επίσκοποι τούς πηδαλιούχους, οί πρεσβύτεροι καί διάκονοι τούς ναύτας καί οί πιστοί τò πλήρωμα. Τοιουτοτρόπως κυβερνωμένη ή 'Εκκλησία ώδηγοῦσε τούς πιστούς εἰς τὸν ἀσφαλῆ λιμένα τῆς σωτηρίας. Τὴν πρώτην ἐποχὴν ἐχρησιμοποίηθησαν καί μερικοὶ ἔθνικοὶ ναοὶ μὲ μερικὰς τροποποιήσεις. Μὲ τὸ πέρασμα ὅμως τοῦ χρόνου οί ἀρχιτέκτονες οἰκοδόμησαν νέα κτίρια, σύμφωνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πολυπληθῶν Χριστιανῶν. Τὰ καινούργια αὐτὰ κτίρια ἦσαν φωτεινά, εὐρύχωρα καί ἀερίζοντο καλῶς. Οἱ καινούργιοι αὐτοὶ τύποι καί τρόποι ἐπεβλήθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Οἱ τρόποι αὐτοὶ ὀνομάζονται ρυθμοί.

Ρυθμοὶ τῶν ναῶν

Ρυθμὸς τῆς βασιλικῆς

Αὐτὸς εἶναι ὁ παλαιότερος χριστιανικὸς ρυθμὸς. Οἱ ναοὶ αὐτοὶ

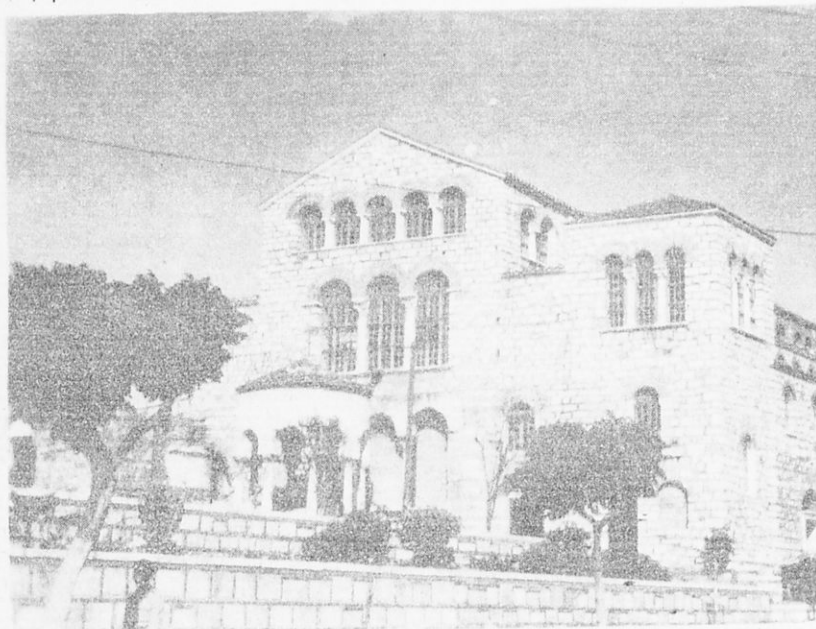
εἶναι ἐπιμήκη καί ὀρθογώνια κτίρια. Σειραὶ ἀπὸ κολώνας χωρίζουν κατὰ μῆκος τὸ ἐσωτερικόν των. Αἱ σειραὶ αὐταὶ σχηματίζουν τρεῖς καί κάποτε πέντε διαδρόμους, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται κλίτη. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν τρικλίτους καί πεντακλίτους. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ μεσαῖον εἶναι πλατύτερον καί ὑψηλότερον ἀπὸ τὰ γειτονικά του καί

σχηματίζει εις τὸ ἀνατολικὸν μέρος μίαν ἡμικυκλικὴν ἀψίδα. Ἡ στέγη εἶναι ξυλίνη ἢ λιθίνη. Αἱ πολύχρωμοι λίθινοι κολῶνας ἐκοσμοῦντο μὲ γλυπτικὴν διακόσμησιν. Μὲ τὸν καιρὸν εἰς δύο πλαγίας ἐξωτερικὰς πλευρὰς προσετέθησαν σιγὰ - σιγὰ στοαὶ καὶ τοιοῦτο-τοῦτως τὸ σχῆμα τοῦ ναοῦ μετεβάλλετο εἰς σταυρωτόν. Ἐκκριβῶς αὐτὴ ἡ σταυρωτὴ βασιλικὴ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐγένετο ἡ βάσις τῆς δημιουργίας τοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ.

Τὸ ὄνομα βασιλικὴ ἐγεννήθη ἀπὸ τὰ πολλὰ ρωμαϊκὰ κτίρια, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο βασιλικαὶ στοαί. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἔλαβον ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴν βασιλικὴν στοάν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίκαζεν ὁ ἄρχων βασιλεὺς.

* Ρυθμοῦ βασιλικῆς εἶναι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τῶν Δυτικῶν εἰς τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας.

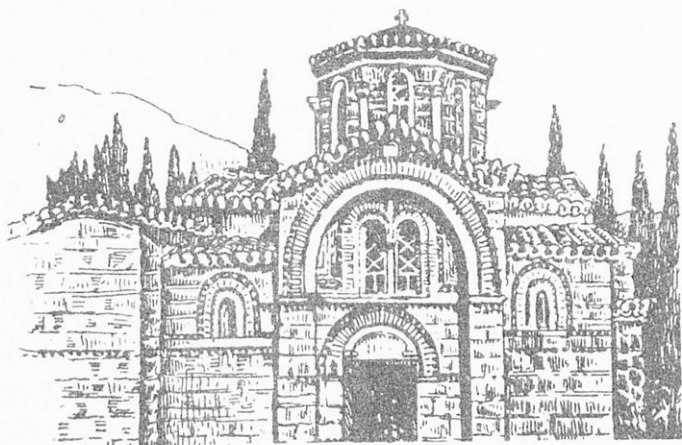
Περίφημος ναὸς ρυθμοῦ βασιλικῆς εἶναι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης

Βυζαντινός ρυθμός

Ἐν τῷ ναῷ αὐτῷ, ποῦ ἐξεκίνησεν ἀπὸ τῆν σταυρωτῆν Βασιλικὴν

ὅπως εἶπομεν, ἔχει μέγαν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος ὑποβαστάζεται ἀπὸ θόλους καὶ ἡμιθόλια. Δύο θόλοι ἢ καμάραι ἢ μία ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς καὶ ἡ ἄλλη ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον συναντῶνται καὶ σχηματίζουν σταυρόν. Αὐτὰ στηρίζονται εἰς τοίχους τοῦ ναοῦ ἢ εἰς σειρὰν ἀπὸ μερικᾶς κολώνας. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τροῦλλου ζωγραφίζεται συνήθως ἡ παντοκράτωρ. Κατὰ τὸ σχέδιον αὐτὸ ἐκτίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν περίφημον ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ καλύτερος καὶ ἱστορικώτερος ναὸς τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ κόσμου. Ὁ ναὸς αὐτὸς ἐκτίσθη τὸ 532—537 ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονας Ἀνθέμιον καὶ Ἰσιδώρον. Εἶναι εὐρύχωρος, φωτεινὸς καὶ μεγαλειώδης εἶναι ὁ χιλιοστραγουσημένος ναὸς. Δὲν ξανακτίσθηκε πλέον ἄλλος ναὸς, ποῦ νὰ τὸν πλησιάσῃ. Ὅλοι οἱ ναοὶ ποῦ ἐκτίσθησαν κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ δὲν ἔμπορουν νὰ ἔχουν τόσον μέγαν τροῦλλον. Εἶναι τόσον δύσκολον αὐτό. Οἱ σπουδαιότεροι ναοὶ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Δαφνίου, τῆς Μητροπόλεως, τῆς Καπνικαρέας, τῆς Χρυσοσπηλιωτίσσης, τῶν ἁγίων Θεοδώρων κ. ἄ. Εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας. Ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς ἢ σταυροειδῆς εἶναι ὁ ἐπικρατέστερος ρυθμὸς εἰς τὴν ἀνατολήν.

Γοτθικός ρυθμός

Ὁ Γοτθικός ρυθμός ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τὸ τεθλασμένον τόξον, ποὺ καταλήγει εἰς ὀξεῖαν γωνίαν. Εἰς τὰ παράθυρα, τὰς θύρας καὶ τὰ ἐπιστύλια ἀντὶ τῶν κυκλικῶν τόξων ἐχρη-

σιμοποιήθησαν ὀξεῖαι γωνίαι με πλευρὰς κυκλικὰ τόξα. Οἱ θόλοι καταλήγουν εἰς αἰχμὴν. Δύο πύργοι ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος ὑποβαστάζουν τὰ κωδωνοστάσια. Οἱ ναοὶ αὐτοὶ ἐκτίσθησαν ἀρχικῶς εἰς Γερμανίαν. Ἔχουν πολλὰ παράθυρα με χρωματιστὰ τζάμια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ζωγραφισμέναι εἰκόνες. Ὁμοιάζουν με δάσος. Ὀνομαστοὶ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Καντερβουρίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὁ περίφημος καθεδρικός ναὸς τῆς Κολωνίας εἰς τὴν Γερμανίαν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα

Γοτθικοῦ ρυθμοῦ ναὸς εἶναι ὁ Ἀγγλικανικὸς ναὸς, εἰς τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων, τοῦ Ἀπ. Παύλου κ. ἄ.

Ρυθμὸς τῆς ἀναγεννήσεως

Ὁ Γοτθικός ρυθμός, ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν Γότθων, ἐθεωρήθη βαρβαρικός ρυθμός. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ ἀρχιτέκτονες ἐπενόησαν ἓνα ἄλλον ρυθμὸν, ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τῆς Βασιλικῆς καὶ τὸν Βυζαντινὸν ρυθμὸν. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὠνομάσθη τῆς Ἀναγεννήσεως. Εἶναι ἓνας ναὸς πελώριος με διπλὰς σειρὰς ἀπὸ παράθυρα, κομψοὺς καὶ ὑψηλοὺς θόλους καὶ στοὰς γύρω ἀπὸ τὴν αὐλή. Παρουσιάζει μεγάλην ἀρμονίαν. Ὁ σπουδαιότερος ναὸς ἀπὸ αὐτὸ τὸ εἶδος εἶναι ὁ ναὸς τοῦ ἀγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ποὺ θεωρεῖται ὁ μεγαλοπρεπέστερος ναὸς τῆς Χριστιανοσύνης. Ἐσωτερικῶς τὸν φιλοτέχνησαν με εἰκόνας καὶ ἀγάλματα οἱ μεγαλύτεροι καλλιτέχναι καὶ ζωγράφοι τῆς Ἀναγεννήσεως.

Τὸ ἱερὸν ὄλων τῶν ναῶν εἶναι κτισμένον ἀνατολικά.

Τὰ μέρη τοῦ ναοῦ

Νάρθηξ ἢ πρόναος

Κατὰ τὴν παλαιότεραν χριστιανικὴν ἐποχὴν ὑπῆρχον δύο νάρθηκες ὁ ἔξω (πρόπυλον) καὶ ὁ ἔσω (μέρος εἰσόδου διὰ 3 θυρῶν). Ἡ μεσαία θύρα ὠνομάζετο βασιλική, ἐπειδὴ εἰσῆρχετο ἀπὸ αὐτὴν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ὁ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ παλαιὰ ἐστέκοιτο καὶ οἱ κατηχούμενοι (κατηχουμενεῖον). Ἀπὸ ἐκεῖ ἐξήρχοντο οὗτοι ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐξεφώνει τὸ «ὄσοι κατηχούμενοι προέλθετε». Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἐχρησιμοποιήθη τοῦτο ὡς «κρυφὸ σχολεῖο». Τώρα ἔχει ἐνωθῆ μετὸν κυρίως ναόν. Εἰς τὸν χώρον αὐτὸν ὑπῆρχον ἡ κρήνη καὶ τὸ βαπτιστήριον. Ἡ κρήνη αὐτὴ ἦτο μία μαρμαρινὴ λεκάνη, ἡ ὁποία ἐχρησίμευε διὰ νὰ νίπτουν τὰς χεῖράς των οἱ Χριστιανοί. Ἱστορικὴ ἦτο ἡ κρήνη τῆς ἁγίας Σοφίας μετὴν λεγομένην καρκινικήν ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία καὶ ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ ἀναγιγνωσκομένη λέγει τὸ ἴδιον.

«ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ».

Τὸ βαπτιστήριον ἦτο μικρὸν κτίριον σχήματος ὀκταγώνου ἢ πολυγώνου, ἀλλοῦ μονόκλιτον καὶ ἄλλοῦ τρίκλιτον. Μετὴν ἐπικράτησιν τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ κατηργήθησαν τὰ βαπτιστήρια. Ταῦτα ἀντεκατέστησαν αἱ κολυμβήθραι.

Κυρίως ναὸς

Κυρίως ναὸς ὀνομάζεται ὁ χώρος ὁ μεταξὺ νάρθηκος καὶ ἁγίου βήματος εὐρισκόμενος. Εἶναι τὸ μέρος πού στεκοῦνται οἱ πιστοί. Τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ὁ ἄμβων. Τώρα ὁ ἄμβων εἶναι τοποθετημένος εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος. Σὲ μερικοὺς ναοὺς εἶναι στηριγμένος σὲ μιὰ κολῶνα ἢ ἓνα πεσσόν. Ἀντίκρυ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα εἰς τὸ δεξιὸν μέρος εὐρίσκεται τὸ δεσποτικόν. Τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τὸ ἱερὸν χωρίζει τὸ τέμπλον ἢ εἰκονοστάσιον. Τοῦτο ἔχει τρεῖς θύρας. Ἡ μεσαία σκεπάζεται ἀπὸ παραπέτασμα. Κοντὰ εἰς τὸ τέμπλον, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ὑπάρχουν δύο ἀναλόγια μετὰ βιβλία, πού μεταχειρίζονται οἱ ψάλται. Οἱ ψάλται ἀποτελοῦν τὸν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν χορόν. Παλαιότερα εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου ὑπῆρχε ἡ σολέα, εἶδος ἐξέδρας.

*Επάνω εις αὐτὴν εὐρίσκοντο οἱ θρόνοι τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν θρόνων αὐτῶν ἡ σολέα περιωρίσθη εἰς μίαν κυκλικὴν προέκτασιν τοῦ ἁγίου βήματος ἔμπρὸς ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πύλιν. Ἐπὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ εἰς τοὺς τοίχους εἶναι τὰ στασίδια, ὑψηλὰ καθίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναπαύονται οἱ πιστοὶ κατὰ τὰ μεσοδιαστήματα τῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἀκολουθιῶν. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἡμισυ τοῦ ναοῦ εἶναι ὁ γυναικωνίτης, εἶδος δευτέρου πατώματος. Ἐκεῖ στέκονται αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια.

Τὸ ἅγιον βῆμα

Τὸ ἅγιον βῆμα εἶναι ὁ ἱερώτερος χώρος τοῦ ναοῦ. Εἶναι ἄβατον διὰ τοὺς λαϊκοὺς. Μόνον τὰ παιδιά εἰσέρχονται μετὰ τὴν ἄδειαν τῶν κληρικῶν. Ἐνα μεσοχωριστικὸν κιγκλίδωμα ἐχώριζε τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τὸ ἱερὸν παλαιότερα. Ἀργότερα προσετέθη τὸ εἰκονοστάσιον, τὸ ὁποῖον κρύπτει τοὺς κληρικοὺς ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν λαϊκῶν. Μέσα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα εὐρίσκονται : 1) ἡ ἁγία τράπεζα, 2) ἡ πρόθεσις, 3) τὸ σκευοφυλάκιον καὶ εἰς μερικὰς ἐκκλησίας τὸ λεγόμενον σὺνθρονον. Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ ἁγία τράπεζα. Εἶναι μαζί καὶ τὸ παλαιότερον. Ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἐτελεῖτο καὶ τελεῖται ἡ Θεία Εὐχαριστία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς θείας λατρείας. Λέγεται τράπεζα, διότι ἐπάνω εἰς αὐτὴν θυσιάζεται καὶ προσφέρεται εἰς τοὺς πιστοὺς ὁ Χριστός. Ἡ τράπεζα ὀνομάζεται βασιλική, μυστική, φρικτή, ἀθάνατος κλπ. Συμβολίζει τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, τὴν τράπεζαν τοῦ μυστικοῦ δείπνου, τὸν Γολγοθᾶν, τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος κλπ. Ἄλλοῦ ἔχει ὡς στήριγμα μίαν κολῶναν, καὶ ἄλλοῦ τέσσαρες. Ἡ μία παριστᾷ τὸν ἰδρυτὴν Ἰησοῦν καὶ αἱ τέσσαρες τοὺς 4 εὐαγγελιστάς. Μέσα εἰς ἓνα λαξευμένον κοίλωμα τῆς κεντρικῆς κολῶνας τοποθετεῖται μιὰ ἀσημένια ἢ χρυσὴ θήκη, ἡ ὁποία περικλείει τὰ ἅγια λείψανα. Ὁ συμβολισμὸς εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία στερεώνεται εἰς τὸ αἷμα καὶ τὰς ἱερὰς θυσίας τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων μαρτύρων.

Αἱ πρῶται τράπεζαι ἦσαν ξύλιναί. Μετὰ τὸ πέρασμα ὁμῶς τοῦ χρόνου γίνονται πέτριναί ἢ μαρμάρινα. Εἰς τὰς πολὺ πλουσίας πόλεις κατεσκευάζοντο καὶ ἀπὸ ἀσῆμι. Μερικαὶ σκεπάζονται καὶ ἀπὸ θλωτὸν σκέπασμα. Ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τοποθετοῦνται τὸ κατασάρκιον, πού παριστάνει τὴν σινδόνα, μετὰ τὴν ὁποῖαν ἐτυλίχθη τὸ

σώμα τοῦ Σωτῆρος, ὁ ἐπενδύτης καὶ τὸ εἰλητὸν ἢ ἀντιμήνσιον. Τοῦτο εἶναι ἓνα ὕφασμα εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποτυπωθῆ ἡ ταφή τοῦ Σωτῆρος, πού λέγεται ἐπιτάφιος θρῆνος. Εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ ἀντιμήνσιου ἔχουν ραφή ἅγια λείψανα. Εἰς τὰ πλοῖα, τὰ στρατόπεδα καὶ τοὺς ἀγκαινιάστους ναοὺς, χρησιμοποιεῖται τὸ ἀντιμήνσιον ἀντὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπλώνεται, ὅταν ἄρχισῃ ἡ Θεία Λειτουργία. Ἐπάνω εἰς τὸ εἰλητὸν εἶναι ζωγραφισμένη ἡ εἰκὼν τοῦ Ἐπιταφίου. Ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν εὐρίσκονται ἐπίσης τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ ἄ ρ τ ο φ ὀ ρ ι ο ν, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσεται ἡγιασμένος ἄρτος δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας.

Ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος ὑπάρχει καὶ ἡ π ρ ὀ θ ε σ ι ς, ἡ ὁποία ὀνομάζεται π ρ ο σ κ ο μ ι δ ῆ καὶ π α ρ α τ ρ α π έ ζ ι ο ν. Εἶναι ἓνα εἶδος μικρᾶς τραπέζης, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀριστερὰ τῆς ἁγίας τραπέζης. Εἰς αὐτὴν π ρ ο τ ῖ θ ε ν τ α ἰ τὰ τίμια δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, προτοῦ μεταφερθοῦν καὶ τοποθετηθοῦν εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θυσίας. Ἡ πρόθεσις συμβολίζει τὴν φάτνην τῆς Βηθλεέμ. Σήμερον τὴν ἀντικαθιστᾷ μία κόγχη, πού ὁμοιάζει μὲ σπήλαιον. Πλησίον τῆς ὑπάρχει ὁ νηπητῆρ καὶ τὸ χωνευτήριον. Ἐπάνω εἰς τὴν πρόθεσιν εὐρίσκεται τὸ δ ῖ π τ υ χ ο ν, εἰς τὴν μίαν πτυχήν τοῦ ὁποίου ἀναγράφονται ὀνόματα ζώντων καὶ εἰς τὴν ἄλλην ὀνόματα νεκρῶν, μνημονεύόμενα κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἀκολουθίας τῆς προσκομιδῆς.

Τὸ σκευοφυλάκιον

Τὸ σκευοφυλάκιον εἶναι ἓνα ἐξ ὁμᾶριον ἢ κιβώτιον εὐρισκόμενον εἰς τὴν δεξιαν κογῆν τοῦ ἁγίου βήματος. Φυλάσσονται εἰς αὐτὸ τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ἱερατικά ἄμφια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικά κειμήλια. Λέγεται καὶ δ ι α κ ο ν ι κ ὸ ν.

Εἰκόνες—Σύμβολα

Ὁ πρῶτος διάκοσμος τῶν ναῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ συμβολικὰς εἰκόνων καὶ παραστάσεις. Ἠκολούθησαν ζωγραφικαὶ παραστάσεις μὲ τὸ ὄνομα ἱερὰ σύμβολα. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν τὸ Χ=Χριστός, τὸ Ι=Ἰησοῦς, τὸ ΧΡ=Χριστός, τὸ ΙΧ=Ἰησοῦς Χριστός, τὸ σ η μ ε ῖ ο ν τοῦ Σ τ α υ ρ ο ῦ, τὸ ἱερώτατον ἀπὸ ὅλα τὰ σύμβολα, ὁ π ο ῖ μ ῆ ν καὶ τὸ π ρ ὀ β α τ ο ν, ὁ Ἰ χ θ ῦ ς=Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός.

Σωτήρ, ἡ περιστέρα, ἡ ἄγκυρα, τὸ κρίνον, ἡ λύρα, ὁ κλάδος φοινικος καὶ ἄλλα. Μὲ τὸν καιρὸν ἡ εἰκονογραφία λαμβάνει προσωπογραφικὸν χαρακτήρα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δ'. αἰῶνος ἐπεβλήθησαν αἱ εἰκόνες τοῦ Θεανθρώπου, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων. Ἠκολούθησαν αἱ ζωγραφικαὶ ἀπεικονίσεις τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων. Αἱ μορφαὶ τῶν ἀποτυπώνονται ἰσχυραὶ καὶ ὀστεώδεις. Ἐπεκράτησε συνήθεια νὰ εἰκονίζεται εἰς τὸν τροῦλλον ὁ Ἰησοῦς ὡς Παντοκράτωρ, γύρω του οἱ ἄγγελοι καὶ κάτω οἱ Προφῆται καὶ οἱ Εὐαγγελισταί. Εἰς τὸ ἅγιον βῆμα εἰκονίζεται ἡ πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν μὲ τὸ Θεῖον βρέφος ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς. Τοὺς τοίχους τοῦ κυρίως ναοῦ στολίζουν εἰκόνες ἀπὸ εὐαγγελικὰς σκηνάς, ἀπὸ Θεομητορικὰ ἐπεισόδια, ἀπὸ μαρτύρια τῶν μαρτύρων καὶ ἀπὸ πράξεις καὶ θαύματα τῶν ἁγίων. Εἰς τὸν νάρθηκα παριστάνετο ὁ Ἄδης, ἡ ἐξορία τοῦ Ἀδάμ καὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδον ζωγραφίζεται ὁ Ἰησοῦς ὡς προφήτης εὐλογῶν καὶ κρατῶν ἀνοικτὸν Εὐαγγέλιον. Εἰς πολλοὺς ναοὺς αἱ παραστάσεις γίνονται μὲ ψηφιδωτὰ ἢ μωσαϊκὰ. Τὰ ἀγάλματα ἀποφεύγονται ὡς εἰδωλολατρικὰ κατασκευάσματα. Τιμῶμεν εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς εἰκόνας τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα καὶ ὄχι τὸ ξύλον κλπ. Ἡ προσκύνησις καὶ ἡ λατρεία ἀνήκουν μόνον εἰς τὸν Θεόν.

Ἱερά σκευή

Ἱερά σκευή εἶναι ὅσα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ κατὰ τὰς, ἄλλας χριστιανικὰς τελετὰς καὶ ἐκολουθίας. Κάθε σκεῦος χρησιμοποιοῦν διὰ λειτουργικὴν χρῆσιν, δὲν χρησιμοποιεῖται δι' οὐδένα ἄλλον σκοπὸν. Ὅποιοις χρησιμοποίησι ἓνα τοιοῦτον σκεῦος δι' οἰκογενειακὴν χρῆσιν τιμωρεῖται δι' ἀφορισμοῦ.

Ἱερά σκευή τῆς Θείας Εὐχαριστίας

Ιον.— Τὸ ἅγιον ποτήριον, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἱερώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ σκευή καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει «Ποτήριον Εὐλογίας». Τοῦτο κατασκευάζεται ἀπὸ κασίτερον, ἀσῆμι ἢ χρυσάφι. Συμβολίζει τὸ ποτήριον, πού ἔδωσε εἰς τοὺς

μαθητάς του ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον μὲ τὰ λόγια: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες». Ἀπὸ τότε καὶ ἔπειτα χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν μετουσιωμένον ἄρτον, τὸν ἐρυθρὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ.

2ον.—Ὁ ἅγιος δίσκος. Εἶναι τὸ λεγόμενον δισκάριον, ἀσημένιο, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον τίθεται ὁ ἅγιος ἄρτος. Μετὰ τὸν μερισμὸν τοῦ τὸν θέτουν εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον, ὅπου τὸν ἀνακατώνουν μὲ κρασί διὰ τὸ θεῖον ἔργον τῆς μετουσιώσεως. Παριστᾷ τὴν φάτνην τῆς Βηθλεέμ ἢ τὸν οὐρανόν. Σκεπά-

ζεται, ὅπως καὶ τὸ ἅγιον ποτήριον, ἀπὸ ὑφασμάτινον κάλυμμα.

3ον.—Ὁ ἀήρ. Εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνα κομμάτι ἀπὸ ὑφασμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἀερίζουν τὰ τίμια δῶρα διὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ πέσιμον ἐντόμου. Ὄταν ἐκφωνεῖται τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὸ σείει ὁ ἱερεὺς. Ἐπειδὴ τὸ σείουν ὀνομάζεται ἀήρ. Συμβολίζει τὸν σεισμὸν ποῦ ἐπηκολούθησε τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ. Ὄταν λειτουργῆ ἑπίσκοπος τὸν κινοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀέρα ὑπάρχουν καὶ δύο ἄλλα κομμάτια ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα συμβολίζουν τὰ σάβανα τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Σωτῆρος. Μὲ αὐτὰ σκεπάζουν οἱ κληρικοὶ τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ τὸν δίσκον.

4ον.—Ἡ λόγχη. Εἶναι ἓνα μικρὸ μαχαίρακι, εἶδος λόγχης, μὲ τὸ ὁποῖον κόπτεται ὁ ἄρτος κατὰ τὴν προσκομιδὴν. Συμβολίζει τὴν λόγχην τοῦ Ῥωμαίου στρατιώτου, ποῦ ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰησοῦ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκαθέλωσιν.

5ον.—Ὁ ἀστερίσκος. Εἶναι ἓνα μετἀλλινον ἢ ἀσημένιου σκεῦος καμωμένον ἀπὸ δύο κυρτὰ ἐλάσματα. Αὐτὰ ἐνώνονται εἰς τὴν κορυφὴν σχηματίζοντα σταυρόν καὶ καταλήγουν εἰς τέσσαρα πόδια. Χρησιμεύει διὰ νὰ ἀνασηκῶνῃ τὸ σκέπασμα τοῦ ἁγίου δίσκου, ὥστε νὰ μὴν ἐγγίξῃ τὸν ἄρτον. Συμβολίζει τὸ ἄστρον ποῦ ὠδήγησε τοὺς μάγους εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ.

*Αστερίσκος

6ον.—Ἡ λαβίς. Εἶναι ἓνα κουταλάκι μικρὸ, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει εἰς τὴν παρο-

χὴν τῆς θείας μεταλήψεως εἰς τοὺς πιστοὺς. Παλαιότερα—πρὶν ἀπὸ τὸν Ι΄ αἰῶνα—ἐδίδεται χωριστὰ ὁ ἄρτος εἰς τοὺς πιστοὺς μὲ τὴν λαβίδα αὐτήν. Ὅταν μετὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα ἐδίδοντο μαζί ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἢ λαβὶς ἀντεκατεστάθη ἀπὸ τὸ κοχλιάριον, τὸ ὁποῖον ὁμῶς ἐκράτησε τὸ ὄνομά της.

7ον.—Ὁ σ π ὄ γ γ ο ς καὶ ἡ μ ο ὕ σ α. Εἶναι δύο σπόγγοι μὲ τοὺς ὁποίους ὁ ἱερεὺς καθαρίζει τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ τὸν δίσκον. Ὁ μεγαλύτερος ἐνθυμίζει τὸν σπόγγον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπότισαν μὲ ὄξος καὶ χολὴν τὸν διψασμένον Ἰησοῦν.

8ον.—Τ ὸ ζ έ ο ν. Εἶναι ἓνα μικρὸν δοχεῖον μέσα εἰς τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται τὸ ὕδωρ διὰ νὰ ζεσταθῆ καὶ χυθῆ μέσα εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον. Ἐνθυμίζει τὸ ὕδωρ ποὺ ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος, ὅταν ἐκεντήθη ἀπὸ τὴν λόγχην τοῦ Ρωμαίου στρατιώτου.

9ον.—Τ ὸ ἄ ρ τ ο φ ὸ ρ ι ο ν. Εἶναι ἓνα μικρότατον κιβώτιον ξύλινον, ἀσημένιον ἢ χρυσοῦν, ποὺ χρησιμεύει διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ προηγιασμένου ἄρτου. Ὁ ἄρτος αὐτὸς θὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς ἐκτάκτους ἀνάγκας καὶ περιστάσεις π. χ. διὰ βαρέως ἀσθενεῖς, ἐτοιμοθανάτους κλπ. Ἄλλα σκεύη εἶναι ὁ ἐπιτάφιος (τετράγωνον ὕφασμα μὲ ἐξωγραφισμένον τὸν Ἰησοῦν νεκρὸν), ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι τοποθετημένος πίσω ἀπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὰ ριπίδια, τὰ ὁποῖα συμβολίζουν τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων.

Τὰ ἄλλα σκεύη

Διὰ τὰς ἄλλας ἀκολουθίας καὶ τελετὰς χρησιμοποιοῦνται τὰ ἑξῆς σκεύη :

1ον.—Τ ἄ ἑ ξ α π τ έ ρ υ γ α. Εἰς τὰ ἑξαπτέρυγα εἰκονίζονται ἄγγελοι μὲ ἑξ πτέρυγας, δηλαδὴ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφεῖμ. Μαζὶ μὲ τὰ λάβαρα, τὰ κρατοῦν κληρικοὶ ἢ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα προπορεύονται τῶν ἐκκλησιαστικῶν πομπῶν καὶ λιτανειῶν.

2ον.—Τ ὸ θ υ μ ι α τ ἣ ρ ι ο ν. Εἰς τὸ μετάλλινον ἢ ἀσημένιον αὐτὸ δοχεῖον καίεται ἀρωματῶδες λιβάνι, μὲ τὸ ὁποῖον θυμιατίζουσιν οἱ ἱερεῖς τοὺς πιστοὺς ἢ τὰ λειτουργικὰ ἀντικείμενα. Τὸ λιβάνι αὐτὸ συμβολίζει τὴν ἀγνὴν προσευχὴν, ἢ ὁποῖα ἀνέβαινει πρὸς τὸν οὐρανὸν ὡσὰν θυμίαμα (ψαλμ. 140, 2).

3ον.—Αἱ κ α ν δ ἤ λ α ι. Είναι λυχνίαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία καίει μέσα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα καὶ ὀπισθεν τῆς ἁγίας τραπέζης (ἀκούμητος λυχνία), ἡ ἄλλη ἔμπροσθεν τῆς ὠραίας πύλης καὶ ἄλλαι ἔμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων.

4ον.—Τὰ κ η ρ ο π ῆ γ ι α. Αὐτὰ λέγονται καὶ μανουάλια. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ τοποθετοῦμεν καὶ ἀνάπτομεν τὰς λαμπάδας, ποὺ συμβολίζουν τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν, τὰς ὁποίας φωτίζει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τὰ κεριὰ αὐτὰ εἶναι διαφόρων μεγεθῶν. Ἐχομεν τὰ ἀπλᾶ καὶ συνήθη κηροπήγια καὶ τὰ δικηροτρύκηρα. Τὰ δίκηρα ἢ τρίκηρα αὐτὰ κρατεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς ἢ ὁ ἐπίσκοπος ὅταν ἱερουργῇ. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν τιμίων δώρων προηγεῖται κληρικὸς ἢ παιδίον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ λαμπάδα. Εἰς τοὺς ναοὺς καίονται κεριὰ, λαμπάδες, κανδήλια, πολύφωτα καὶ πολυέλαιοι. Εἰς ὅλα τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἀκολουθίας καίονται λαμπάδες, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε συμβολίζουν τὸ φῶς τοῦ Ἰησοῦ, ἄλλοτε τὴν χαρὰν καὶ ἄλλοτε τὴν λύπην.

5ον.—Οἱ κ ὠ δ ω ν ε ς. Τὰ πρῶτα εἰδοποιητήρια καὶ προσκλητήρια τῶν Χριστιανῶν ἦσαν σάλπιγγες καὶ σήμαντρα ξύλινα ἢ μετάλλινα. Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν εἰσήχθησαν οἱ κώδωνες, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν καμπάναι, ἐπειδὴ τὸ μέταλλον τῆς κατασκευῆς των εἰσήχθη ἀπὸ τὴν Καμπανίαν τῆς Ἰταλίας. Οἱ κώδωνες τίθενται εἰς τὰ κωδωνοστάσια.

6ον.—Ἡ κ ο λ υ μ β ῆ θ ρ α. Είναι ἓνα σκεῦος χάλκινο ἢ ὀρειχάλκινο. Ἐχει δύο λαβὰς καὶ εἰς τὰ πλάγια σκαλισμένους σταυρούς. Στηρίζεται εἰς ἓνα πόδι μὲ εὐρείαν βάσιν. Μέσα εἰς αὐτὴν βαπτίζεται τὸ νήπιο. Συμβολίζει τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ τὴν κολυμβήθρα τοῦ Σιλβάμ.

7ον.—Τὸ μ υ ρ ο δ ο χ εῖ ο ν. Είναι ἓνα ἀργυροῦν ἢ χρυσοῦν δοχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσεται τὸ ἅγιον μύρον, μὲ τὸ ὁποῖον χρίεται ὁ βαπτιζόμενος.

8ον.—Ὁ ἄ ε τ ὄ ς: Είναι κομματι ἀπὸ ὑφασμα μὲ ζωγραφισμένον ἄετόν. Τὰ πτερὰ τοῦ ἄετοῦ εἶναι ἀνοιγμένα. Συμβολίζει τὸν Ἐπίσκοπον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποστολὴ εἶναι ἐποπτικὴ καὶ ὑψηλή.

9ον.—Τὰ ἀ ν α θ ῆ μ α τ α. Είναι ἀσημένια ἢ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἀφιερώνουν οἱ πιστοὶ καὶ τὰ κρεμοῦν στὶς εἰκόνας ἢ τὰ τοποθετοῦν στὴν ἁγίαν Τράπεζαν.

Τὰ ἱερά ἄμφια

Εἶναι τὰ ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα φοροῦν οἱ κληρικοί εἰς τοὺς ναοὺς ἢ γενικὰ κατὰ τὴν τέλει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν. Ἡ πρώτη στολή τῶν κληρικῶν ἦτο λευκή, ἀργότερα ὁμως με ἀπόφασιν τῆς Δ'. Οἰκουμεικῆς Συνόδου καθιερώθη ἡ μαύρη στολή. Μόνον ὅταν ἱεουργοῦν, φοροῦν εἰδικὴν στολήν. Πολύχρωμοι καὶ πολυτελεῖς εἶναι αἱ στολαὶ τῶν ἐπισκόπων κατὰ μίμησιν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Ἄμφια τοῦ διακόνου

1ον.—Τὸ στιχάριον καὶ τὰ ἐπιμανίκια. Τὸ πρῶτον εἶναι ἄσπρος χιτῶν με μανίκια. Φθάνει ὡς τὰ πόδια καὶ συμβολίζει τὴν ψυχικὴν καθαρότητα τοῦ κληρικοῦ, ποὺ τὰ φορεῖ. Τὰ ἐπιμανίκια εἶναι κομμάτια ἀπὸ ὕφασμα, τὰ ὁποῖα συμβολίζουν τὴν θεῖαν δύναμιν. Δέονται εἰς τὰ μετακάρπια τῶν χειρῶν.

Ἐπιμανίκια

2ον.—Τὸ ὄραριον. Εἶναι μακριὰ λωρίδα ἀπὸ ὕφασμα. Τὸ φέρει ὁ διάκονος εἰς τὸν ἀριστερὸν τοῦ ὤμον κρεμασμένον ἢ τὸ τοποθετεῖ σταυροειδῶς ἐπάνω του. Εἶναι τὸ εἰδικὸν ἄμφιον τοῦ βαθμοῦ του.

Ἄμφια τοῦ πρεσβυτέρου

1ον.—Ἐπιτραχήλιον ἢ πετραχήλιον. Τὸ φορεῖ ὁ ἱερεὺς. Εἶναι πλατεῖα μακριὰ λωρίδα ἀπὸ πολύτιμον ὕφασμα με ἀνοιγμα εἰς τὸ κάτω ἄκρον. Τὸ κρεμᾶ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὸν λαιμόν του καὶ εἶναι τὸ ἰδιαίτερον ἄμφιον τοῦ βαθμοῦ του. Φανερώνει τὴν θεῖαν χάριν, ποὺ ἔλαβεν ὁ λειτουργὸς κατὰ τὴν χειροτονίαν του. Καμμὶ ἱεροτελεστία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ χωρὶς αὐτό.

2ον.—Ἡ ζώνη. Δένεται εἰς τὴν μέσην τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου καὶ κρατεῖ τὸ πετραχήλιον μὲ τὸ στιχάριον. Παριστάνει τὴν δύναμιν, πού μεταδίδει ὁ δημιουργὸς εἰς τὸν ἱεουργὸν κληρικὸν διὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἱεροτελεστιῶν.

3ον.—Τὸ φαινόλιον ἢ

Ἐπιτραχήλιον

Σάκκος

φαιλόλιον. Εἶναι ἄμφιον σχήματος χωνίου. Τὸ φορεῖ ὁ πρεσβύτερος ἀπὸ τὸ ἀνοιγμᾶ, πού ἔχει εἰς τὴν κορυφήν. Εἶναι ἀπὸ ἀκριβὸν ὕφασμα καὶ φθάνει ὡς τὰ πόδια του. Μπροστὰ εἶναι κοντό. Ἄλλοτε τὸ ἄμφιον αὐτὸ τὸ φοροῦσε καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἐλέγετο φαινόλιον πολυσταύριον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς σταυροὺς πού, ἔφερε. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τὸ ἀντικατέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς μὲ τὸν πολυτελέστατον σάκκον. Τοῦτο συμβολίζει τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ὁ πρεσβύτερος φορεῖ ἐπίσης καὶ τὸ στιχάριον καὶ τὰ ἐπιμανίκια τοῦ διακόνου.

³ Διερατικὰ ἄμφια

1ον.—Ὁ σάκκος. Εἶναι βαρύτεμον ἄμφιον μὲ κοντὰ μεγάλα

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μανίκια, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κομμάτια πολυτίμου ὑφάσματος. Αὐτὰ κρέμονται ἔμπρὸς καὶ ὀπίσθεν τοῦ ἀρχιερέως καὶ συνδέονται εἰς τὰ πλάγια μὲ κομβία ὁμοιάζοντα μὲ σφαιρικούς κωδωνίσκους. Παλαιὰ τὸν ἔφοροῦσαν οἱ πατριάρχαι, ἐπειδὴ ἦτο ἔνδυμα τῶν αὐτοκρατόρων. Ἀργότερα τὸν ἔφοροῦσαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς. Συμβολίζει ὅ,τι καὶ τὸ φαίλιον, δηλαδὴ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἱερουργοῦντος. Ἐνθυμίζει τὸ πορφυρὸν ἱμάτιον πού ἐφόρεσαν περιπαικτικὰ οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

3ον.—Τὸ ὠμοφόριον. Εἶναι τὸ ἰδιαίτερον ἄμφιον τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιερέως. Ὑπάρχει τὸ μέγα καὶ μικρὸν ὠμοφόριον. Εἶναι πλατεῖες ταινίες, πού

Σέκκος καὶ ὠμοφόριον

περιβάλλουν τὸν λαιμόν.

Στολίζονται μὲ εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος ἢ τοῦ ἁμνοῦ. Συμβολίζουν τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον. Κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ὁ ἐπίσκοπος φορεῖ τὸ μέγα ὠμοφόριον μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἀντικαθιστᾷ τὸ μέγα μὲ τὸ μικρὸν. Εἰς τὴν

Ὁμοφόριον

παπικὴν ἐκκλησίαν τὸ φορεῖ μόνον ὁ πάπας.

4ον.—Ἡ μίτρα. Εἶναι τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐπι-

σκόπου, όταν ιεουργῆ. Εἶναι ἓνα εἶδος χρυσοκεντήτου στέμματος γεμάτου ἀπὸ πολυτίμους λίθους. Συμβολίζει τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχιερέως ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον αὐτοῦ. Εἰς τὴν κορυφὴν ἔχει σταυρὸν καὶ περίξ τοὺς τέσσαρας εὐαγγελιστάς.

Μίτρα

4ον.—Ἡ ποιμαντορικὴ ράβδος. Εἶναι ἡ ράβδος, πού κοινῶς ὀνομάζομεν πατερίσταν. Συμβολίζει τὴν ποιμαντορικὴν ἐξουσίαν. Εἰς τὴν κορυφὴν ἔχει δικέφαλον ὄφιν μὲ μικρὸν σταυ-

ρὸν εἰς τὸ μέσον. Οἱ ὄφεις φανερῶνουν τοὺς ὄρατους καὶ ἀοράτους ἐχθροὺς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὁ δὲ σταυρὸς τὴν δύναμιν τοῦ ἀρχιερέως νὰ κατευθύνῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς τοὺς πιστοὺς. Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν τὴν ἐνεχείριζεν εἰς τὸν πατριάρχην ὁ αὐτοκράτωρ.

5ον.—Ὁ σταυρὸς καὶ τὸ ἐγκόλπιον. Τὸ ἐγκόλπιον εἶναι ἓν μικρὸν εἰκόνισμα, τὸ ὁποῖον ὅπως καὶ ὁ σταυρὸς κρέμεται μὲ χρυστὴν ἀλυσίδα ἀπὸ τὸν τράχηλον εἰς τὸ στήθος τοῦ ἐπισκόπου. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν σταυρὸς παριστάνει τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τοῦ ἐπισκόπου, τὸ δὲ ἐγκόλπιον τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς τοῦ λειτουργοῦ. Τὸν σταυρὸν φέρουν καὶ οἱ τιτλοῦχοι πρεσβύτεροι.

6ον.—Ὁ μανδύας. Εἶναι πολυτελέστατον ἱμάτιον, χωρὶς μανίκια καὶ πολὺ μακρὸν. Τὸ κάτω μέρος κρατεῖ ὁ διάκονος ἢ ἄλλος τις διὰ νὰ μὴ σύρεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ὁ Ἐπίσκοπος, ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἀφαιρεῖ, ὅταν φορέσῃ τὰ ἀμφιά του, διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν τελετὴν. Ἐὰν δὲν λάβῃ μέρος τὸν φέρει ὡς τὸ τέλος. Συμβολίζει τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχιερέως ἢ τὸν πορφυροῦν χιτῶνα τοῦ Κυρίου.

7ον.—Ἐπιγονάτιον καὶ ἐπανωκαλύμμαχον. Τὸ πρῶτον εἶναι τετράγωνον ὕφασμα, πού κρέμεται ἀπὸ τὴν ζώνην εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ λειτουργοῦ. Τοῦτο παριστάνει τὴν δύναμιν τοῦ

κηρύγματος (ρόμφαία τοῦ λόγου). Τὸ ἐπανωκαλύμμαυχον εἶναι κάλυμμα ἀπὸ μαῦρον ὕφασμα. Σκεπάζει τὸ καλυμμαύχιον τοῦ κληρικοῦ, τὸν λαιμὸν καὶ τὰ ὠτὰ του. Παριστάνει τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ κληρικοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Τὰ δύο αὐτὰ ἄμφια φοροῦν καὶ οἱ τιτλοῦχοι πρεσβύτεροι (ἀρχιμανδρίτης, πρωτοπρεσβύτερος κλπ.). Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁ ἐπίσκοπος φορεῖ τὸ στιχάριον, τὸ ἐπιτραχήλιον καὶ τὴν ζώνην τοῦ πρεσβυτέρου. Ἐξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν οἱ κληρικοὶ φοροῦν ὁμοιομόρφους μαύρας στολὰς, οἱ ὁποῖαι φθάνουν ὡς τὰ πόδια. Τὰ ἐνδύματα αὐτὰ ὀνομάζονται ράσα. Ράσον θὰ εἴπῃ τὸ λεῖον πρᾶγμα, τὸ χωρὶς χινοῦδι.

Ἐπιγονάτιον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

Γενικῶς περὶ τῶν Χριστιανικῶν εορτῶν

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει ὅτι ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει πάντοτε νὰ προσεύχεται (ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι) (Α' Θεσσαλον. Ε' 17). Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος λέγει : « *Αἰεὶ γὰρ ἡμῖν εορτὴ ἔστι* ». Πάντοτε δηλαδή πρέπει νὰ ἐπικοινωνῶμεν μὲ τὸν Θεόν. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀκόμη χρόνους ὥρισε διαφόρους εορτάς, σχετιζόμενας μὲ τὸν βίον τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων, ὁσίων καὶ μαρτύρων τῆς πίστεως. Κατὰ τὴν τέλει τῶν εορτῶν αὐτῶν ὠρίσθη νὰ ἐκτελοῦνται καὶ ἔργα ἐλεημοσύνης καὶ ἀγάπης. Αἱ ἅγιοι αὐταὶ ἡμέραι ἐθεωρήθησαν ἡμέραι ἀργίας, σωματικῆς ἐγκρατείας καὶ ψυχικοῦ εὐτρεπισμοῦ. Ὁ σκοπὸς τῶν εορτῶν αὐτῶν ἦτο ἡ πνευματικὴ ἐξύψωσις καὶ ἡ ψυχικὴ κάθαρσις τῶν πιστῶν.

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς λατρείας ἐδημιουργήθησαν δύο κύκλοι εορτῶν. Ὁ ἑβδομαδιαῖος καὶ ὁ ἐτήσιος. Ἀνάλογα μάλιστα μὲ τὸ τιμώμενον πρόσωπον διηρέθησαν αἱ εορταὶ εἰς Δεσποτικὰς, Θεομητορικὰς καὶ εορτάς ἁγίων καὶ μαρτύρων, προφητῶν κλπ. Αἱ Δεσποτικαὶ ἀνοφείρονται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, αἱ Θεομητορικαὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Θεοτόκου καὶ αἱ εορταὶ τῶν ἁγίων εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν.

Ἀπὸ αὐτὰς αἱ Δεσποτικαὶ διαιροῦνται εἰς κινήτας καὶ ἀκινήτους. Αἱ κινήται δὲν εορτάζονται εἰς ὠρισμένην ἡμερομηνίαν κατ' ἔτος, ἀλλ' ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὅποιαν εορτάζεται τὸ Πάσχα. Αἱ ἀκίνητοι εορτάζονται σταθερῶς κατὰ τὴν καθωρισμένην ἡμέραν κατ' ἔτος.

Ὁ ἑβδομαδιαῖος κύκλος ἀναφέρεται εἰς τὰ συμβάντα τῆς τελευταίας ἑβδομάδος τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν προδοσίαν, τὴν σύλληψιν, τὴν σταύρωσιν, τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Πρῶτη ἔρχεται ἡ Κυριακὴ (ἡ μία τῶν Σαββάτων), ἡ ὁποία ἀφιερῶθη εἰς τὸν Κύριον καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν τελεῖται τὸ μέγα καὶ ἱερὸν μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡμέρα χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως. Ἡμέρα προσευχῆς καὶ λατρείας. Ἡμέρα ἐκτελέσεως ἔργων ἀγάπης καὶ ἐλεημοσύνης. Ἡμέραι λύπης καὶ νηστείας εἶναι αἱ ἐνδιάμεσοι ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος, ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευή. Κατὰ τὴν Τετάρτην ἐγένετο ἡ προδοσία καὶ κατὰ τὴν Παρασκευὴν ἡ σταύρωσις τοῦ Σωτῆρος. Μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἀπὸ τὸ Πάσχα ὡς τὴν Πεντηκοστὴν δὲν γίνεται νηστεία.

Τὸ Σάββατον ἦτο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. Ὁ,τι εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ Κυριακὴ. Ἐθεωρήθη ὡς ἡμέρα ἀναπαύσεως τοῦ δημιουργοῦ ἀπὸ τὴν ἑξαήμερον δημιουργίαν τοῦ Σύμπαντος. Ἀφιερῶτο εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. *«Ἐξ ἡμέρας γὰ ἐργάζεσαι καὶ γὰ κάμνης ὄλα τὰ ἔργα σου. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡμέραν γὰ ἀφιερῶνῃς εἰς τὸν Κύριόν σου»*. Δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἡ ἡμέρα αὕτη θεωρεῖται προπαρασκευαστικὴ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς.

Ὁ ἐτήσιος κύκλος περικλείει τὰς ἑορτὰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι τελοῦνται μίαν φορὰν μόνον κατ' ἔτος. Πρῶται ἀπὸ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου.

Δεσποτικαὶ ἑορταί

Κινητὰ δεσποτικὰ ἑορταί: Αὗται ἀκολουθοῦν τὸ Πάσχα καὶ ἑορτάζονται ἀνάλογα μὲ τὴν ἡμερομηνίαν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἑορτασθῆ τοῦτο. Αἱ ἑορταὶ αὗται, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κέντρον τὸ Πάσχα εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ιον.—Τὸ Πάσχα. Ἡ λαμπρὰ αὕτη καὶ παλαιοτάτη ἑορτὴ εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Τὸ ὄνομα Πάσχα εἶναι ἑβραϊκὸν καὶ σημαίνει διάβασις (πέρασμα). Εἰς τοὺς Ἑβραίους ἐσήμαινε τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν καὶ τὴν λύτρωσίν των ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς σημαίνει τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸ φῶς τῆς σωτηρίας. Οἱ Ἰουδαῖοι ἔσφαζον ἄμνόν. Τὸ ἴδιον ἔθιμόν μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί.

Τὸ Πάσχα εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ὀνομάζεται Λαμπρὴ. Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι ἔνδεικτικὴ τῆς λαμπρότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἑορτῆς αὐτῆς τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Τὸ Πάσχα δὲν ἑορτάζεται εἰς ὅλας τὰς Χριστιανικὰς ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν. Δι' αὐτὸ ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐκάνονισε ὅπως ἑορτάζεται ἡ ἑορτὴ αὕτη μετὰ τὸ Ἑβραϊκὸν Πάσχα, τὸ ὁποῖον ἐτελεῖτο τὴν 14ην πρὸς 15ην τοῦ μηνὸς Νισάν. Ὁρίσθη ἀκολούθως νὰ ἑορτάζεται τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα συμπίπτει πάντοτε μετὰ τὴν 21ην Μαρτίου. Ἡ ἰδία πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καθώρισεν νηστείαν 48 ἡμερῶν πρὸ τοῦ Πάσχα. Αἱ ἑορταὶ τοῦ Πάσχα ἀρχίζουσιν ἀπὸ τὸ Τριώδιον καὶ λήγουν μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς. Ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναστάσεως θεωρεῖται ὡς ἡ σπουδαιότερα ὄλων τῶν Χριστιανικῶν ἑορτῶν, διότι εἶναι ἑορτὴ θριάμβου κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.

Κινητὰ ἑορταὶ πρὸ τοῦ Πάσχα

1.—Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου. Μετ' αὐτὴν ἀρχίζει τὸ Τριώδιον. Λέγεται ἔτσι ἐπειδὴ ἀναγιγνώσκεται ἡ περικοπὴ τῆς παραβολῆς τῆς σχετικῆς μετὰ τὸν Τελώνην καὶ Φαρισαῖον (Λουκ. ΙΗ' 10—14). Τὸ διδάγμα τῆς παραβολῆς αὐτῆς εἶναι ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἀμάρτημα καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη μεγάλη ἀρετὴ. Ὅτι τέλος ἐκεῖνος πού ὑψώνει τὸν ἑαυτόν του θὰ ταπεινωθῇ, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του θὰ ὑψωθῇ.

2.—Κυριακὴ τοῦ ἁσώτου. Καὶ αὕτη ἔχει τὴν ὀνομασίαν της ἀπὸ τὴν ἀναγιγνωσκόμενην παραβολὴν τοῦ ἁσώτου (Λουκ. ΙΕ' 11—32). Ἡ παραβολὴ αὕτη εἶναι ὠραιότατη καὶ πολὺ συγκινητικὴ. Φανερώνει τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον. Ὅπως ὁ ἁσώτος υἱὸς τοιουτοτρόπως καὶ ὁ κάθε χριστιανὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν οὐράνιον πατέρα του εὐσπλαγχνίαν καὶ συγχώρησιν. Οὕτω ἐνθαρρύνονται οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς τὸ νὰ μετανοήσουν.

3.—Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω. Ἀπὸ τῆς Κυριακῆς αὐτῆς οἱ Χριστιανοὶ ἀπέχουσιν ἀπὸ τὸ κρέας. Εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς κρεοφαγίας. Ἀναγιγνώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως (Ματθ. ΚΕ' 31—46). Μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἀδύνατοι εἶναι ἀδελφί.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

φοί μας, ἀφοῦ τοὺς θεωρεῖ ἀδελφούς του ὁ Κύριος. Ἡ ἀνακούφισις τῆς δυστυχίας εἶναι ἱερὸν χρέος μας. Τέλος μᾶς δηλώνεται ὅτι ἡ πίστις μας πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργός.

4.—Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου. Ὀνομάζεται τῆς Τυροφάγου, διότι κατ' αὐτὴν ἐπιτρέπεται ἡ βρώσις τυροῦ καὶ γαλακτερῶν. Ἀναγιγνώσκεται μία ἐνδιαφέρουσα Εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμιλίαν τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. ΣΤ' 14—21), ἡ ὁποία καταδικάζει τὴν θησαύρισιν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ προτρέπει καὶ συνιστᾷ νὰ θησαυρίζωμεν πνευματικὰ ἀγαθὰ. Τὸ πρὸ αὐτῆς Σάββατον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τοὺς νεκρούς.

5.—Α' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν ἢ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. Εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν νίκην τῆς Ὀρθοδοξίας ἐναντίον τῶν Εἰκονομάχων. Κατ' αὐτὴν ἐορτάζεται ἡ ἀναστύλωσις τῶν εἰκόνων, ἡ ὁποία ἐγένετο ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειραν τοῦ Βυζαντίου Θεοδώραν (843). Κατ' ἀκολουθίαν ἡ Κυριακὴ αὕτη σημαίνει τὸν θρίαμβον τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Κατ' αὐτὴν ἀναγιγνώσκεται ἡ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ τῆς κλήσεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ γεμάτου ἀπὸ πίστιν Ναθαναὴλ (Ἰωάν. Α' 44—52). Πολύ συγκινητικὸς εἶναι καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὰ κατορθώματα τῆς πίστεως (πρὸς Ἑβραίους ΙΑ' 24—40). Ἀπὸ τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς αὐτῆς ἀρχίζει ἡ πρώτη στάσις τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου.

6.—Β' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἅγιον ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα διεξήγαγεν νικηφόρους ἀγῶνας ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἡ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ, ἡ ὁποία ἀναγιγνώσκεται, ἀναφέρεται εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Καπερναοῦμ (Μαρκ. Β' 1—12). Οἱ συνοδοὶ τοῦ παραλυτικοῦ εἶχον δεῖξει ἀκλόνητον πίστιν καὶ ὁ Ἰησοῦς ὡς Θεὸς ἐθεράπευσε τὸν παραλυτικόν.

7.—Γ' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν ἢ τῆς Σταυροπροσκύνησεως. Πρὸς ἐνθάρυνσιν τῶν νηστευόντων καὶ προσευχομένων καὶ ἐπειδὴ εὕρισκόμεθα εἰς τὸ μέσον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ Ἐκκλησία ὤρισεν τὴν προσκύνησιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Ὁ Σταυρὸς εἶναι δύναμις ὡς σύμβολον τῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας. Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὕτην ἀναγιγνώσκεται περικοπὴ ἀπὸ τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον (Μάρκ. Η' 31—38

καὶ Θ' 1), ἡ ὁποία μᾶς συνιστᾷ νὰ ἀκολουθήσωμεν μέχρις αὐτοθυ-
σίας τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

8.—Δ' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν ἢ τοῦ Ἰωάν-
νου τῆς Κλίμακος Ὀνομάζεται τοιοῦτοτρόπως, ἐπειδὴ εἶναι
ἀφιερωμένη εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου μοναχοῦ τοῦ Ὄρους Σινᾶ
Ἰωάννου. Ὁ εὐσεβέστατος οὗτος μὲν μοναχὸς ἔγραψε βιβλίον, εἰς τὸ
ὁποῖον περιγράφεται πῶς εἰς Χριστιανὸς ἠμπορεῖ νὰ περάσῃ ὅλας
τὰς βαθμίδας τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὑψίστην βαθμίδα
τῆς κλίμακος τῆς τελειότητος. Τὸ βιβλίον τοῦτο ὀνομάζεται κλίμαξ
(ἀρετῶν). Ἡ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ (Μάρκ. Θ' 17—31) ἀναφέρεται
εἰς τὴν θεραπείαν ἑνὸς δαιμονιζομένου παιδίου. Καὶ δι' αὐτῆς τονί-
ζεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Θεός.

9.—Ε' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν (ἢ Μαρίας τῆς Αἰ-
γυπτίας) ὠνομάσθη τοιοῦτοτρόπως ἐπειδὴ εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν
μνήμην τῆς ὁσίας μοναχῆς τῆς ἐρήμου τοῦ Ἰορδάνου Μαρίας τῆς
Αἰγυπτίας, ἡ ὁποία ἠσκήτευσεν ἐπὶ 47 ἔτη. Ἀναγινώσκεται ἡ
Εὐαγγελικὴ περικοπὴ, ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἰακώβου
καὶ Ἰωάννου, τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, νὰ καθήσουν ἐκ δεξιῶν καὶ
ἀριστερῶν τοῦ Κυρίου εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ Κύριος ποῦ ἐλέγχει διδά-
σκων ὅτι «ὅς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος». Κατὰ
τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς τῆς πέμπτης αὐτῆς ἑβδομάδος
τῶν νηστειῶν ψάλλεται ὁλος ὁ ἀκάθιστος ὕμνος.

10.—Κυριακὴ τῶν Βαίων. Εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν
ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσό-
λυμα, ὅποτε ὁ λαὸς ἀπὸ θαυμασμόν διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου,
ὑπεδέχθη τὸν Σωτῆρα μὲ κλάδους βαίων. Τὰ πλήθη στρώ-
νοντα βάρια ἔψαλλον: «Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
Κυρίου, ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ» (Ἰωάν. 1Β' 1—19).

Μεγάλῃ ἑβδομάδι

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἑβδομάδα ἑορτάζομεν καὶ τιμῶμεν τὰ
σεπτὰ καὶ ἅγια Πάθη τοῦ Κυρίου καὶ τὸν σταυρικὸν θάνατον αὐ-
τοῦ. ὠνομάσθη Μεγάλῃ ἑβδομάδι, διότι μεγάλα καὶ ἀπόρρητα συ-
νέβησαν καὶ ἐγένετο ἡ συμπιλίωσις μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων (Ἰ.
Χρυσόστομος). «Ὅλαι αἱ ἡμέραι τῆς Μεγ. ἑβδομάδος εἶναι ἡμέραι
πένθους, νηστείας καὶ προσευχῆς. Καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας γίνονται
κατασκευατικαὶ ἀκολουθίαι εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς. Ἡ κάθε μία ἀκολου-

θία ψάλλεται κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς προηγουμένης. Ἡ Μεγάλη αὐτὴ Ἑβδομάς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς τῶν Βαίῶν.

Μεγάλη Δευτέρα. Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν, ἡ ὁποία τελεῖται τὸ ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς τιμῶμεν τὸν Ἰῶν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ πάγκαλον Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἀρετὴν του ἐθριάμβευσε καὶ ἐγένινεν ἄρχων τῆς Αἰγύπτου. Ἡ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν ξηρανεῖσαν συκῆν, ἡ ὁποία συμβολίζει τοὺς ἀκάρπους εἰς ἔργα ἀρετῆς Χριστιανούς. Πασίγνωστα εἶναι τὰ τροπάρια τὰ ψαλλόμενα : « *Ἴδὸν ὁ νυμφίος ἔρχεται* » καὶ « *τὰ πάθη τὰ σεπτὰ ἧ παροῦσα ἡμέρα ὡς φῶτα σωστικὰ ἀνατέλλει τῷ κόσμῳ* ».

Μεγάλη Τρίτη. Κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Δευτέρας λέγονται αἱ παραβολαὶ τῶν δέκα παρθένων, τῶν ταλάντων καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως. Ὅλα τὰ τροπάρια εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰς περικοπὰς αὐτάς.

Μεγάλη Τετάρτη. Κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Τρίτης γίνεται μνεία τῆς ἀμαρτωλῆς γυναικός, ἡ ὁποία ἤλειψε μετὰ μύρα τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοὺς ἔσκουπισε μετὰ τοὺς βοστρύχους τῆς. Ψάλλεται δὲ τὸ περίφημον καὶ πασίγνωστον τροπάριον τῆς Κασσιανῆς « *Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυν.* ». Τὴν Μεγάλην Τετάρτην τελεῖται καὶ τὸ εὐχέλαιον.

Μεγάλη Πέμπτη. Κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, κατὰ τὸ ἑσπέρας δὲ ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τῶν Παθῶν καὶ ἀναγιγνώσκονται τὰ δώδεκα Εὐαγγέλια, περικοπαὶ δηλαδὴ ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια. Αἱ περικοπαὶ αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν σύλληψιν τὴν πρὸ τοῦ Ἄννα καὶ Καϊάφα παρουσίαςιν, τὴν σταύρωσιν καὶ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ Κυρίου. Οἱ ψαλλόμενοι ὕμνοι ἀναφέρονται ἐπίσης εἰς τὰ φρικτὰ καὶ σωτήρια πάθη τοῦ Σωτῆρος.

Μεγάλη Παρασκευή. Τὴν πρωΐαν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ψάλλονται αἱ ὄραι καὶ ὁ ἑσπερινός. Κατὰ τὸν ἑσπερινὸν γίνεται ἡ ἀποκαθήλωσις τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ ἡ ἐκφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου. Οἱ ὕμνοι οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸν ἐπιτάφιον θρῆνον συγκινοῦν βαθύτατα τὰς καρδίας τῶν πιστῶν. Πολύφωτος καὶ θεαματικὴ εἶναι ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου.

Μέγα Σάββατον. Κατὰ τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐορτάζεται ἐξ ἄλλου ἡ κάθοδος εἰς τὸν Ἄδην τοῦ Κυρίου. Ὅλη ἡ ὕμνολογία τοῦ Μεγάλου Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λου Σαββάτου είναι προεορταστική καὶ χαιρετιστήριος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ψάλλεται ὁ προφητικὸς ὕμνος «*Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν Γῆν*». Ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ μεταξὺ ράινει μὲ ἄνθη τὴν ἐκκλησίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ἡ πρώτη ἀνάστασις.

Κινητὰ ἑορτὰ μετὰ τὸ Πάσχα

Ἡ ἑβδομάς ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα ὀνομάζεται **Διακαινήσιμος**, ἐπειδὴ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν οἱ κατηχούμενοι τὸ Μέγα Σάββατον ἐβαπτίζοντο καθ' ὁμάδας. Μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τοὺς νεοφωτίστους ἤρχιζεν ἡ νέα (καινὴ ζωὴ). Οὗτοι καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα ἔφερον λευκὸν ἔνδυμα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ ἑβδομάς αὕτῃ ὀνομάζετο **λευκὴ ἑβδομάς**. Εἶναι ἑβδομάς χαρᾶς.

1.—Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἢ Κυριακὴ τοῦ Ἀντίπασχα. Ὁκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν του ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς του. Ὁ Θωμᾶς, ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζε προηγουμένως, ἦτο κατὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτὴν παρών. Προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὡμολόγησε τὴν ἀνάστασιν του μὲ ἐνθουσιασμόν. Ὁ Κύριος ὁμως ἐμακάρισε ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ πιστεύσουν χωρὶς νὰ ἴδουν.

2.—Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων. Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν μνήμην τῶν Μυροφόρων, γυναικῶν δηλαδὴ ἀφωσιωμένων εἰς τὸν Κύριον, αἱ ὁποῖαι ἤλειψαν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μὲ ἀρώματα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τὰς ἐτίμησε διὰ τὴν ἀφωσίωσιν των μὲ τὴν παρουσίαν του κατὰ τὴν ἀνάστασιν του.

Εἶναι συγκινητικὴ ἡ περικοπὴ, ἡ ὁποία ἀναγιγνώσκεται κατὰ τὴν Κυριακὴν αὕτην καὶ διηγεῖται τὰ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου καὶ τὰ τῆς ἐπισκέψεως εἰς τὸν τάφον τῶν ἀφωσιωμένων τούτων γυναικῶν. Ἐκεῖ πρὸ τοῦ τάφου τὰς ἐπληροφόρησεν ὁ ἄγγελος διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου (Μάρκ. 1Ε' 46—47, 1ΣΤ' 1—17).

3.—Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου. Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὕτην ἀναγιγνώσκεται ἡ περικοπὴ, ἡ ὁποία διηγεῖται τὴν θεραπείαν τοῦ παραλυτικοῦ τῶν Ἱεροσολύμων εἰς τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν. Ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς ἐπερίμενεν ἐπὶ 38 ὀλόκληρα ἔτη σειρὰν διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κολυμβήθραν, κατὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτάραττεν ὁ ἄγγελος τὸ ὕδωρ. Ὁ Ἰησοῦς ἀμείβων τὴν ὑπομονὴν του τὸν ἐθεράπευσε.

4.—Μεσοπεντηκοστή. Αὕτη καταλαμβάνει τὸ μέσον τοῦ διαστήματος ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς. Κατ' αὐτὴν ἀναγιγνώσκεται ἡ περικοπὴ ἢ ἀναφερομένη εἰς τὴν συνομιλίαν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους—μεσοῦσης τῆς ἑορτῆς τῆς σκηνοπηγίας—(Ἰωάν. Ζ' 14—30).

5.—Ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος. Κατ' αὐτὴν ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς συνομιλίας τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος κοντὰ εἰς τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ. Ἡ συνομιλία αὕτη εἶναι σπουδαιοτάτη, διότι κατ' αὐτὴν ἐδόθη ὁ τέλειος ὀρισμὸς περὶ τῆς Θεότητος: «Πνεῦμα δὲ Θεὸς καὶ μὲ πνεῦμα καὶ ἀλήθειαν πρέπει νὰ τὸν προσκυνῶμεν». Ἡ περικοπὴ αὕτη ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Ἰωάν. Δ' 5—30) καὶ ἀναγιγνώσκεται κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν.

6.—Ἡ Κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ. Συγκινητικὴ εἶναι ἡ περικοπὴ, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνέκριναν οἱ Φαρισαῖοι. Εἰλικρινῆς καὶ θαρραλέα ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ τυφλοῦ περὶ τοῦ Ἰησοῦ: «*Ἐὰν δὲν ἦτο ἀπὸ τὸν Θεὸν οὗτος, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ κἀνῃ ὅσα κἀνει*» (Ἰωάν. Θ' 1—38).

7.—Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου. Ἐορτάζεται 40 ἡμέρας ἔπειτα ἀπὸ τὸ Πάσχα καὶ ἐνθυμίζει τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνελήφθη ὁ Κύριος εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἔμπροσθεν 500 περίπου ὁπαδῶν του.

8.—Ἡ Κυριακὴ τῶν ἀγίων Πατέρων. Ἐορτάζεται πρὸς τιμὴν τῶν 318 Θεοφόρων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι τὸ 325 μ. Χ. εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας κατεπολέμησαν τὸν Ἄρειον καὶ ἀπέδειξαν καὶ διεκήρυξαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Θεὸς καὶ ἐγενήθη πρὸ πάντων τῶν αἰώνων.

9.—Πεντηκοστή. Κατ' αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἀγίου πνεύματος εἰς τοὺς συνηγμένους μαθητὰς τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἵδρυσιν μετὰ τὸν λόγον τοῦ Πέτρου τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὴν ζύμην διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἦσαν 3.000 Χριστιανοί. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἑορτάς.

10.—Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων. Αὕτη ὠρίσθη πρὸς τιμὴν πρῶτον τῶν μαρτύρων (4ος αἰών). Ἀκολούθως

ἐξελίχθη εἰς ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, τῶν ἀγνώστων καὶ γνωσῶν, εἰς τὴν ἀγιότητα καὶ τὸ αἷμα τῶν ὁποίων ἐθεμελιώθη ἡ ἔνδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Ἐορτάζεται ὀκτῶ ἡμέρας μετὰ τὴν Πεντηκοστήν.

Ἀκίνητοι δεσποτικαὶ ἑορταὶ

Αἱ ἑορταὶ αὗται μὲ κέντρον τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων ἑορτάζονται εἰς ὠρισμένην ἡμερομηνίαν κατ' ἔτος καὶ εἶναι ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

1.—Τὰ Χριστούγεννα (25 Δεκεμβρίου) εἶναι ἑορτὴ ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας γέννησιν τοῦ Θεανθρώπου. Ἀρχικὰ συνεορτάζετο μετὰ τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων. Κατὰ τὸν Δ' ὁμως αἰῶνα ἐχωρίσθησαν. Αὐτὸ ἐγινε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀργότερα (374) εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἶναι μαζὶ μὲ τὸ Πάσχα αἱ πλέον χαρμόσυνοι ἑορταὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ὕμνοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος εἶναι ὑψηλόπνοοι (Λουκ. Β' 11).

2.—Ἡ Περιτομὴ τοῦ Κυρίου (1 Ἰανουαρίου). Σύμφωνα μὲ τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου εἰς τὰ νεογέννητα βρέφη ἐγένετο περιτομή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδίδοτο τὸ ὄνομα εἰς τὸ βρέφος. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν του ἐγένετο περιτομὴ καὶ ἐδόθη τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὸν Θεάνθρωπον. Τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη ἦτο Ἰησοῦς. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία κατήργησε τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἀντεκατέστησεν μὲ τὸ βάπτισμα.

3.—Τὰ Θεοφάνεια. Ταῦτα λέγονται καὶ Ἐπιφάνεια. Ἡ ἑορτὴ αὕτη τελεῖται τὴν βὴν Ἰανουαρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Ἰορδάνην παταμὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Κατὰ τὴν πρώτην Χριστιανικὴν ἐποχὴν οἱ κατηχούμενοι ἐβαπτίζοντο καθ' ὁμάδας τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἢ τὴν προηγουμένην. Δι' αὐτὸ ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶχεν ὀνομασθῆ ἑορτὴ τῶν Φώτων. Ὅλοι οἱ βαπτιζόμενοι ἐφοροῦσαν λευκὴν στολήν. Τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων τελεῖται μέγας ἀγιασμός.

4.—Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου (2 Φεβρουαρίου). Αὕτη ἐνθυμίζει τὴν προϋπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ γέροντος Συμεῶν, ὁ ὁποῖος εἶχε δεηθῆ θερμῶς εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἀποθάνῃ, πρὶν ἰδεῖ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Ἡ Παρθένος Μαρία

τὴν 40ὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν Ναόν. Ἐκεῖ ὁ Συμεὼν ἐφωτίσθη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ λαβὼν εἰς τὴν ἀγκάλην του τὸν Ἰησοῦν εἶπε: «*Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ρῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ, διτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου . . .*» (Λουκ. Β' 29—32).

5.—**Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος.** Αὕτη ἐορτάζεται τὴν 6ην Αὐγούστου εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Ὁ Σωτὴρ μαζί με τοὺς μαθητὰς του Πέτρον, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος Θαβώρ καὶ ἐκεῖ μετεμρφώθη. Τὸ πρόσωπόν του ἔλαμπεν, ὅπως ὁ ἥλιος, καὶ τὰ ἱμάτιά του ἔγιναν λευκά, ὅπως τὸ φῶς (Ματθ. ΙΖ' 1—13).

6.—**Ἐορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ.** Εἰς τὸν κύκλον τῶν Δεσποτικῶν ἐορτῶν ὑπάγονται καὶ αἱ ἐορταὶ αἱ ὁποῖαι τελοῦνται πρὸς τιμὴν τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Ἡ πρώτη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ (6 Μαρτίου). Ἡ Ἁγία Ἑλένη εὔρε τὸν τίμιον Σταυρὸν καὶ μαζί με τὸν πατριάρχην τῶν Ἱεροσολύμων Μακάριον τὸν ὕψωσαν πρὸς προσκύνησιν.

7.—**Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ** (14 Σεπτεμβρίου). Αὕτη τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου (628) ἐλευθερώσεως ἀπὸ τοὺς Πέρσας τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ τῆς ὑψώσεώς του εἰς τὸν Πανάγιον τάφον. Κατὰ ταύτην ἐπαναλαμβάνεται ἡ τελετὴ τῆς εὕρεσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς ἐπαναλαμβάνεται ὁ βασιλικὸς ὕμνος, ὁ ὁποῖος ἐψάλη τότε: «*Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωροῦμενος καὶ τὸ σὸν φυλάτιον διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα*».

8.—**Ἡ Σταυροπροσκύνησις.** Κατὰ τὴν τρίτην Κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ὅπως εἶπομεν, διὰ νὰ ἐνθαρρυνθοῦν οἱ νηστεύοντες καὶ προσευχόμενοι, ὠρίσθη ἡ προσκύνησις τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Θεομητορικαὶ ἐορταὶ

Ἐκατομύρια Χριστιανικῶν ψυχῶν στρέφονται με εὐλάβειαν πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποστολικούς χρόνους οἱ Χριστιανοὶ ἐζητοῦσαν τὴν μεσιτείαν της.

Χιλιάδες χρόνια τώρα εκατομμύρια ανθρώπων φωνάζουν «εις ό,τι και άν τους συμβῆ «Παναγία βοήθει με». Πάρα πολλοί ώραιοι και συγκινητικοί ύμνοι ἔχουν γραφῆ και ἀφιερωθῆ εις αὐτήν. Καί ειδικαῖ ἑορταί ἔχουν καθορισθῆ, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται Θεομητορικαί ἑορταί. Αὐται εἶναι αἱ ἑξῆς :

1.—Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου).
Ἡ ἑορτὴ αὕτη πρωτοεμφανίζεται κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα περίπου.

2.—Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου).
Ἡ ἑορτὴ αὕτη μετεφυτεύθη ἀπὸ τὴν Δύσιν κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα περίπου. Ἡ παρθένος Μαριάμ, ὅταν ἔγινεν τριῶν ἔτων ὠδηγήθη ὑπὸ τῶν γονέων τῆς Ἰωακεὶμ και Ἄννης εἰς τὸν ναόν. Ἐκεῖ ἔμεινεν δέκα ἔτη. Τὴν ἀφιέρωσιν αὐτὴν τιμῶμεν διὰ τῆς ἑορτῆς τῶν Εἰσοδίων.

3.—Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου (25 Μαρτίου). Ὁ καθορισμὸς τῆς ἡμέρας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου ἠκολούθησε τὸν καθορισμὸν τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐνθυμίζει τὴν καλὴν ἀγγελίαν (Εὐαγγελισμὸν), τὴν ὁποῖαν ἔφερεν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν, ὅτι θὰ γεννήσῃ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶναι χαρμόσυτος, ὅταν συμπίπτει τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἢ τὸ Μέγα Σάββατον, μετατίθεται εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἢ μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα. Ἡ ἑορτὴ αὕτη δι' ἡμᾶς τοὺς Ὀρθόδοξους Ἕλληνας εἶναι διπλῆ, διότι μαζί με αὐτὴν ἑορτάζομεν και τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους μας ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Εἶναι δηλαδὴ ἡ Ἐθνικὴ μας ἑορτὴ.

4.—Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου).
Αὕτη ἐμφανίζεται κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανὸς ἔκτισε ναὸν τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν Γεσθημανῆ, ὅπου σύμφωνα με τὴν παράδοσιν, εἶχε ταφῆ ἡ Παρθένος Μαρία. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἑορτάζεται ἡ μετάστασις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Τῆς ἀγίας Κοιμήσεως προηγεῖται νηστεία 15 ἡμερῶν. Καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας ψάλλεται ὁ παρακλητικὸς κανὼν. Αὐταί εἶναι αἱ κυριώτεραι Θεομητορικαί ἑορταί. Ἄλλαι δευτερεύουσαι εἶναι :

Ἡ Σύναξις τῆς Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου), ἡ Σύλληψις τῆς Θεομήτορος Ἄννης (9 Δεκεμβρίου), ἡ ἑορτὴ τῆς ἀγίας Σκέπτῆς (1 ἢ 28 Ὀκτωβρίου), ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ζώνης τῆς Θεοτόκου (31 Αὐγούστου) κλπ.

Ἑορταὶ τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐθεμελιώθη εἰς τὴν πίσυν καὶ τὸ αἷμα τῶν Ἀποστόλων, τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων. Οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ ἐξηπλώσαν πρῶτοι τὴν Χριστιανικὴν Ἐρησκείαν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Οἱ ἅγιοι διέπρεψαν μὲ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ὁσιότητα τοῦ βίου των. Οἱ μάρτυρες ὑπῆρξαν οἱ ἀθληταὶ τῆς πίστεως. Ἡ ἐπέτειος ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου των ἐθεωρήθη ἡ γενέθλιος ἡμέρα των καὶ ἐπάνω εἰς τὸν τάφον των ἐτελεῖτο ἀρχικὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἀργότερα ἐπάνω εἰς τὸν τάφον ἐκτίζοντο ναοί, ὅπως συνέβη μὲ τὸν μεγαλομάρτυρα Δημήτριον κλπ. Ἰδιαιτέρας ἑορταὶ ὠρίσθησαν κατὰ πρῶτον πρὸς τιμὴν τῶν Ἀποστόλων, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τῶν ἀγγέλων. Σὺν τῷ χρόνῳ καθωρίσθησαν ἑορταὶ καὶ πρὸς τιμὴν πολλῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων, τῶν ὁποίων ὁ βίος καὶ τὸ παράδειγμα προβάλλονται πρὸς μίμησιν (πρὸς Ἑβραίους ΙΓ').

Ἑορταὶ Ἀποστόλων

- 1.—Φιλίππου. Κατὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου.
- 2.—Ἀνδρέου πρωτοκλήτου. Κατὰ τὴν 30ην Νοεμβρίου.
- 3.—Πέτρου καὶ Παύλου (τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων) 29 Ἰουνίου. Τῆς ἑορτῆς αὐτῆς προηγεῖται νηστεία.
- 4.—Τῶν δώδεκα Ἀποστόλων (συναξίς=συνάθροισις) 30 Ἰουνίου.
- 5.—Ἰακώβου ἀδελφοθέου. 23 Ὀκτωβρίου.

Ἑορταὶ Εὐαγγελιστῶν

- 1.—Ματθαίου. Κατὰ τὴν 16ην Νοεμβρίου.
- 2.—Μάρκου. Κατὰ τὴν 25ην Ἀπριλίου.
- 3.—Λουκᾶ. Κατὰ τὴν 18ην Ὀκτωβρίου.
- 4.—Ἰωάννου. Κατὰ τὴν 8ην Μαΐου.

Ἑορταὶ μαρτύρων

- 1.—Πρωτομάρτυρος Στεφάνου 27 Δεκεμβρίου.
- 2.—Δημητρίου Μυροβλήτου. 26 Ὀκτωβρίου.
- 3.—Γεωργίου Τροπαιοφόρου. 23 Ἀπριλίου.

- 4.—'Αγίας Ειρήνης. 5 Μαΐου.
- 5.—Μεγαλομάρτυρος Μαρίνης. 17 'Ιουλίου.
- 6.—'Όσιομάρτυρος Παρασκευῆς. 26 'Ιουλίου.
- 7.—Παντελεήμονος Μεγαλομάρτυρος τοῦ 'Ιαματικοῦ. 27 'Ιουλίου.
- 8.—Μεγαλομάρτυρος Αἰκατερίνης. 25ην Νοεμβρίου.
- 9.—Μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας. 4ην Δεκεμβρίου.

Ἑορταὶ πατέρων καὶ ἱεραρχῶν

- 1.—Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. 1ην 'Ιανουαρίου.
- 2.—'Αθανασίου τοῦ Μεγάλου. 18ην 'Ιανουαρίου.
- 3.—Γρηγορίου Θεολόγου Ναζιανζηνοῦ. 25ην 'Ιανουαρίου.
- 4.—'Ιωάννου Χρυσοστόμου. 13ην Νοεμβρίου.
- 5.—Τῶν τριῶν μεγάλων 'Ιεραρχῶν (σχολικῆ ἑορτή). 30ην 'Ιανουαρίου.
- 6.—Νικολάου Ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας. 6ην Δεκεμβρίου.
- 7.—Σπυρίδωνος Ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος (τῆς Κύπρου). 12ην Δεκεμβρίου.
- 8.—Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου (Πρώτου Ἐπισκόπου τῶν Ἀθηνῶν). 3ην Ὀκτωβρίου.

Ἑορταὶ δόσιων

- 1.—'Αντωνίου τοῦ Μεγάλου τοῦ ἄσκητοῦ. 17ην 'Ιανουαρίου.
 - 2.—Εὐθυμίου τοῦ Μεγάλου. 20ην 'Ιανουαρίου.
 - 3.—Σάββα τοῦ ἡγιασμένου. 5ην Δεκεμβρίου.
- Τὴν ἑορτὴν τῆς γεννήσεως 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ ἑορτάζομεν τὴν 24ην 'Ιουνίου, τὴν σύναξιν τοῦ τὴν 7ην 'Ιανουαρίου καὶ τὴν ἀποτομὴν τῆς τιμίας κεφαλῆς του, ὅταν τὸ ἤξιωσεν ἡ Ἡρωδιάς ἀπὸ τὸν βασιλέα μετὰ τὸν χορὸν τῆς κόρης τῆς Σαλώμης, τὴν 29ην Αὐγούστου.
- Τὴν ἑορτὴν τέλος τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου, τὴν 20ην 'Ιουλίου.

Ἑορταὶ ἀγγέλων

Ἄρχαγγέλων Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ : 8ην Νοεμβρίου.

Ἑορταὶ ἁγίων βασιλέων

Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης : 21ην Μαΐου.

Τὰ λειτουργικὰ βιβλία

Λειτουργικὰ βιβλία εἶναι τὰ ἱερά ἐκεῖνα βιβλία, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων τελετῶν καὶ ἀκολουθιῶν, ἰδίως τῆς θείας λειτουργίας καὶ πάσης γενικῶς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας. Τὰ βιβλία αὐτὰ περιέχουν εὐχὰς καὶ παρακλήσεις, ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ διαφόρους ἱεράς ἀκολουθίας, ἰδιαιτέρως δὲ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Τὰ σπουδαιότερα λειτουργικὰ βιβλία εἶναι :

1ον.—Ἡ **θ ε ἱ ἄ λ ε ι τ ο υ ρ γ ῖ α**. Εἶναι λειτουργικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς λειτουργίας τοῦ Μεγ. Βασιλείου, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν προηγιασμένων ἁγίων Δώρων, τὴν ἀκολουθίαν τῆς προσκομιδῆς καὶ τὰς εὐχὰς κατὰ τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὸν ὄρθρον.

2ον.—Τὰ **Μ η ν α ῖ α**. Εἶναι δώδεκα βιβλία, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς δώδεκα μῆνας τοῦ ἔτους περιέχουν τὰς ἀκολουθίας τῶν ἑορταζομένων ἁγίων, τὸ τυπικὸν (ἄσματικὰς ἀκολουθίας), τοὺς βίους τῶν ἁγίων (συναξάρια) κλπ.

3ον.—Τὸ **Τ ρ ῖ ψ δ ι ο ν**. Εἶναι βιβλίον, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς περιεῖχε τρεῖς ᾠδὰς (Τριψῆδιον), ἐκάστη ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ διάφορα τροπάρια, ἔπειτα δὲ προσετέθησαν διάφοροι ἄλλαι ᾠδαί, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἑνέα. Περιλαμβάνει τὰς ἄσματικὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελῶνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τοῦ Μεγ. Σαββάτου.

4ον.—Τὸ **Π ε ν τ η κ ο σ τ ἄ ρ ι ο ν**. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιεῖχε κατ' ἀρχὰς τὰς ἄσματικὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς (Πεντηκοστᾶριον). Ἀργότερον προσετέθη καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων. Τοῦτο ἀρχίζει, ὅταν τελειώνη τὸ Τριψῆδιον.

5ον.—Ἡ **Ὁ κ τ ῶ η χ ο ς**. Περιλαμβάνει τοὺς ὀκτῶ τρόπους

(ήχους), σύμφωνα με τούς όποιους ψάλλονται αί όκτώ άναστάσιμοι άκολουθίαι του έσπερινοϋ και του όρθρου τών Κυριακών έκάστης έβδομάδος. Είναι έργον του άγίου και μεγάλου ύμνογράφου 'Ιωάννου του Δαμασκηνού.

6ον.—'Η Πα ρ α κ λ η τ ι κ ή. Τό λειτουργικόν αυτό βιβλίον περιλαμβάνει όσα και ή όκτώηχος και επί πλέον διαφόρους παρακλητικούς κανόνες προς τον Δεσπότην Χριστόν, την Θεοτόκον, τούς 'Αποστόλους, τούς 'Αγίους κλπ. Προς συμπλήρωσιν τής 'Οκτωήχου περιλαμβάνει και άλλα τροπάρια διά τās άκολουθίας τών άλλων ήμερών τής έβδομάδος.

7ον.—Τό Ε ύ χ ο λ ό γ ι ο ν. Τό βιβλίον τουτο περιέχει τās εύχās τής λειτουργίας, του έσπερινοϋ, του όρθρου, του μεγάλου και μικροϋ άγιασμοϋ, τās άκολουθίας τών μυστηρίων και άλλας εύχās διαφόρων περιστάσεων. Είναι μέγα και μικρόν 'Αγιασματάριον.

8ον.—Τό Ώ ρ ο λ ό γ ι ο ν. Τό βιβλίον τουτο περιέχει την άκολουθίαν τών ψαλμών (ώρων), τούς όποιους άνεγίνωσκον οί 'Εβραίοι εις τās συναγωγάς των.

'Επειτα προσετέθησαν εις αυτό αί άκολουθίαι τών διαφόρων ώρων τής ήμέρας, δηλαδή του μεσφυκτικοϋ, όρθρου, ώρων έσπερινοϋ και άποδείπνου, ή άκολουθία του άκαθίστου ύμνου και τὰ άπολυτικά και κοντάκια τών διαφόρων έορτών έκάστου μηνός.

9ον.—Τό Τ υ π ι κ ό ν. Περιέχει όδηγίας του τρόπου με τον όποιον τελοϋνται αί ιεραί άκολουθίαι και αί έορταί του τριωδίου και πεντηκοσταρίου. Περιλαμβάνει και τās διατάξεις τών χειροτονιών, τών νεκρωσίμων άκολουθιών και πίνακας του έορτοδρομίου.

10ον.—Τό Ψ α λ τ ή ρ ι ο ν. Τό λειτουργικόν αυτό βιβλίον περιέχει τούς θαυμαστούς ψαλμούς του Δαβίδ και τών άλλων ψαλμωδών. Ψαλτήριον έλέγετο και τό μουσικόν όργανον, τό όποιον μετεχειρίζοντο οί 'Εβραίοι εις τās συναγωγάς των και έψαλλον τούς ψαλμούς.

11ον.—Τό 'Ι ε ρ ό ν Ε ύ α γ γ ε λ ί ο ν. Τουτο περιέχει περικοπās τών τεσσάρων Εύαγγελίων: Τά κατά Μάρκον, Λουκάν, Ματθαίον και 'Ιωάννην.

12ον.—'Ο 'Α π ό σ τ ο λ ο ς. Περιέχει περικοπās από τās πράξεις τών 'Αποστόλων και τās έπιστολάς των, αί όποίαι αναγιγνώσκονται πριν άναγνωσθῆ τό 'Ιερόν Εύαγγέλιον τās Κυριακάς και τās άλλας έορτάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Τρόπος λατρείας

Ἱεραὶ ἀκολουθίαι

Κάθε χριστιανός, ανάλογα με τὴν ἐσωτερικὴν του ἀνάγκην καὶ τὸν θρησκευτικὸν του ζῆλον, ἀναπέμπει εἰς τὸν δημιουργὸν τὰς δεήσεις καὶ εὐχαριστίας του ἢ τὸν δοξολογεῖ ὡς δωρητὴν παντὸς ἀγαθοῦ. Διὰ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς καὶ τὴν τάξιν ἐθεσπίσθησαν ὠρισμένοι τύποι λατρείας, ποὺ ὀνομάζονται **ἱεραὶ ἀκολουθίαι**. Κάθε ἐκκλησιαστικὴ ἱεροτελεστία ἀποτελεῖ ὁμοίομορφον τρόπον τελέσεως τῆς λατρείας. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀκολουθίαι ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ προσευχάς, ψαλμοὺς καὶ ὕμνους, διακρίνονται εἰς **τακτικὰς** καὶ **ἐκτακτοὺς**. Αἱ τακτικαὶ τελοῦνται τακτικὰ καθημερινῶς, ἐνῶ αἱ ἐκτακτοὶ ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης τῶν Χριστιανῶν.

Τακτικαὶ ἀκολουθίαι εἶναι: 1ον) αἱ ὠραι, 2ον) ὁ ἐσπερινός, 3ον) τὸ ἀπόδειπνον, 4ον) τὸ μεσονυκτικὸν καὶ 5ον) ὁ ὄρθρος. Σπουδαιότερα ὄλων εἶναι ἡ θεία λειτουργία, ἡ ὁποία, ὅπως εἶπομεν, ἀποτελεῖ τὸ κέντρον ὄλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν.

Ἐκτακτοὶ εἶναι: 1ον) τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, 2ον) ὁ ἀγιασμός, 3ον) οἱ παρακλητικοὶ κανόνες, 4ον) ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία καὶ 5ον) τὰ ἅγια μυστήρια. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀκολουθίαι ἀναγράφονται εἰς τὸ **Μέγα Εὐχολόγιον** τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τακτικαὶ ἀκολουθίαι

Αἱ ὠραι

Αἱ ὠραι εἶναι αἱ ἀκολουθίαι, αἱ ὁποῖαι ἀναγιγνώσκονται κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προσδιορισμένας ὥρας, ἤτοι τὴν πρώτην, τὴν τρίτην (δηλ. ἐνάτην πρωινήν), τὴν ἕκτην (ἤτοι δωδεκάτην) καὶ τὴν ἐνάτην (ἤτοι τρίτην μ. μ.). Τὸ ὄρολόγιον αὐτὸ ἠκολούθησαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ αὐτὸ ἐμιμήθησαν καὶ οἱ παλαιοὶ Χριστιανοί. Ἀργότερα προσετέθησαν τὸ μεσονυκτικόν, ὁ ὄρθρος καὶ τὸ

ἀπόδειπνον. Ὅλοι αἱ ὥραι ἀναγιγνώσκονται τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων, τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν κατὰ τὴν προηγουμένην λειτουργίαν καὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν.

Ὁ ἑσπερινός

Ὁ ἑσπερινός εἶναι ἡ τακτικὴ βραδυνὴ ἀκολουθία, ἡ ὁποία εἶναι εὐχαριστήριος διὰ τὴν παροχὴν τοῦ ἡλίου καὶ παρακλητικὴ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὸν καθημερινὸν κόπον. Εἰς τοὺς Ἑβραίους τὸ ἡλιοβασίλευμα εἶναι τέλος τῆς ἡμέρας καὶ ἀρχὴ τῆς ἄλλης. Δι' αὐτὸ τὰ ψαλλόμενα κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τροπάρια ἀναφέρονται εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἐπομένης. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἑορτὴν εἶναι καὶ ὁ ἑσπερινός μέγας ἢ μικρός. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐκφώνησιν τῆς δοξολογίας. Ἀναγιγνώσκεται ὁ 103ος ψαλμός, ἔπονται τὰ εἰρηνικά, ἀκολουθεῖ ὁ 140ος ψαλμός (Κύριε ἐκέκραξα κλπ.), λέγονται ἔπειτα ὁ ἐπιλύχνιος καὶ ὁ 141ος, 129ος καὶ 116ος ψαλμοί. Μετὰ τὰ στιχηρὰ ψάλλεται ὁ ἐπιλύχνιος ὕμνος (φῶς ἰλαρόν), ἡ ἐκτενής, τὸ καταξίωσον Κύριε, τὰ ἀπόστιχα καὶ ἡ εὐχὴ τῆς ἀπολύσεως.

Τὸ ἀπόδειπνον

Ἀναγιγνώσκεται μετὰ τὸν δεῖπνον καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ὕπνον. Παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς χαρίσῃ καλὴν νύκτα. Τὸ ἀπόδειπνον εἶναι τὸ λεγόμενον μικρόν, τὸ ὁποῖον ψάλλεται καθημερινῶς κατ' οἶκον καὶ ὀλόκληρον τὸ ἔτος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ τὸ λεγόμενον Μέγα, τὸ ὁποῖον ψάλλεται ὅλην τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς Παρασκευάς, τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακάς.

Τὸ μεσονυκτικόν

Ψάλλεται τὴν τρίτην νυκτερινὴν ὥραν πρὶν ἀπὸ τὸν ὄρθρον. Τὰ τροπάρια τοῦ μεσονυκτικοῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξαφνικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτός. Ἄλλοτε ἐψάλλετο τὸ μεσονύκτιον. Τώρα ψάλλεται τὸ πρωί. Ὑπάρχουν τρία εἶδη μεσονυκτικῶν

Ὁ ὄρθρος

Εἶναι ἀκολουθία, ἡ ὁποία ψάλλεται τὸ πρωί. Προηγείται ἀπὸ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν ἑορτὴν κάθε ἡμέρας. Ὁ ὄρθρος διαίρεται εἰς τὸ προοίμιον (ἀνάγνωσις ψαλμῶν), εἰς Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸ μέρος ὅπου ἀναγιγνώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦ διαβάζεται ὁ κανὼν καὶ ψάλλεται ἡ μεγάλη δοξολογία.

Ἑκτακοὶ ἀκολουθίαι

Τὰ ἐγκαίνια τῶν ναῶν

Εἶναι ἡ ἀκολουθία τοῦ ψάλλεται εἰς νέον ἢ ἀνακαινιζόμενον ναόν. Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν αὐτὴν ἀφήνομεν ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἱερά λείψανα εἰς ἀσημένιαν θήκην εἰς τὸν ναόν. Τὴν ἐπομένηνδ λειτουργὸς ἀρχιερεὺς, περιέρχεται τὸν ναὸν τρεῖς φορὰς ὑψῶνων ταῦτα εἰς τὴν κεφαλὴν του. Ἐπειτα τὰ τοποθετοῦν μέσα εἰς τὸ κοίλωμα τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἀφοῦ τὰ πλύνουν με νερό, κρασί ἢ ροδόσταμον. Τελευταῖα τὴν χρίζουν με ἅγιον μῦρον καὶ τὴν ντύνουν με τὸ κατσαρκίον. Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀκολουθεῖ ἡ θεία λειτουργία.

Ὁ ἀγιασμός

Ὁ ἀγιασμός εἶναι ὁ μικρὸς καὶ ὁ μεγάλος. Ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ψάλλεται τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων εἰς τὸν ναόν. Ὁ μικρὸς σπῆτι ἢ ὅπουδῆποτε. Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν αὐτὴν ἀγιαζεται τὸ νερὸ καὶ ραντίζονται με αὐτὸ οἱ πιστοί. Τὸ ἱερὸ ἀγιαζεται με πολλὰς εὐχὰς καὶ ὕμνους καὶ με τὴν τριπλὴν κατάδυσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Ὁ μικρὸς ἀγιασμός τελεῖται συνήθως κατ' οἶκον κάθε πρωτομηνίαν.

Οἱ παρακλητικοὶ κανόνες

Ἀπευθύνονται εἰς τὴν Θεοτόκον. Εἶναι δύο : ὁ μεγάλος καὶ ὁ μικρὸς παρακλητικὸς κανὼν. Με τὸν μικρὸν ἱκετεύομεν τὴν Παθεῖνον νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς δυσκόλους περιστάσεις. Ὁ μεγάλος ψάλλεται κατὰ τὰς ἡσθησίμους ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου καὶ εἶναι σχετικὸς με τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου).

Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία

Κατ' αὐτὴν ψάλλονται τὰ νεκρώσιμα εὐλογητάρια, τὰ τροπάρια τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ οἱ μακαρισμοί. Ἀκολουθοῦν ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν (Α' Θεσ: αλον. Δ' 13-17, Ἰωάνν. Ε' 24-30). Τελικὰ δέεται ὁ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἔρεϋς διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ νεκροῦ. Ὑψηλὸν νόημα ἔχει ἡ συγχορηγικὴ εὐχή. Τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ταφὴν τελεῖται τὸ μνημόσυνον μὲ κόλλυβα ἀπὸ σιτάρι, ποῦ συμβολίζουν τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν.

Ἱστορικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ τῆς θείας λειτουργίας

Τὸ κέντρον τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἀπὸ τὴν πρώτην χριστιανικὴν περίοδον ἀπετέλεσε τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Τὸ μυστήριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον συνέστησεν ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον, ἀφοῦ ἐμοίρασεν ἄρτον καὶ ἔδωκεν οἶνον εἰς τοὺς μαθητάς του, ἐτελοῦσαν οἱ Ἀπόστολοι κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ἀγάπας. Ἀργότερα τὸ ἐτελοῦσαν κάθε πρωὶ πρὶν ἀνατελεῖν ὁ ἥλιος. Ἀρχικὰ ἐτελεῖτο καθημερινῶς, σιγὰ - σιγὰ ὅμως ἐτελεῖτο τὰς Κυριακάς. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας οἱ ὕμνοι ἦσαν αὐτοσχέδιοι, ἐκφωνούμενοι ἀπὸ τὸν προεστῶτα καὶ τὸν πρεσβύτερον. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως αἱ εὐχαὶ τῆς θείας λειτουργίας ἀπέκτησαν μόνιμον καὶ ἀμετάβλητον τύπον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπετελέσθη ἡ θεία λειτουργία. Λειτουργίας ἔγραψαν πολλοί. Αἱ περισσότερον ἐνδιαφέρουσαι ὅμως, τῶν ὁποίων γίνεται καὶ χρῆσις, εἶναι ἡ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἡ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων.

Βίοι ἁγίων

Ὁ ἅγιος Δημήτριος

Ὁ ἅγιος Δημήτριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ πλουσίων καὶ ἐπιφανεῖς γονεῖς. Ἐνωρὶς κατετάχθη εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν καὶ ἀνεδείχθη, ἐπιβληθεὶς διὰ τὰς στρατιωτικὰς του ἱκανότητας καὶ ἀρετάς. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐξετίμα πολύ.

Ὁ Δημήτριος ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμόν καὶ ἔκαμνε πᾶν τὸ δυνατόν διὰ τὴν διάδοσίν του. Ὄταν διεδόθη τοῦτο ἐλήφθησαν μέτρα ἐναντίον του. Ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιανὸς ἔδωκε διαταγὴν νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν φυλακίσουν. Καὶ ἀπὸ τὸ δεσμοτήριον ὅμως ὁ Δημήτριος ἐκατηχοῦσε καὶ ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον.

Μίαν ἡμέραν ἐτελοῦντο ἀγῶνες εἰς τὸ Στάδιον. Ἐκεῖ ἐπροκαλοῦσε τοὺς Χριστιανοὺς ἕνας γίγας εἰδωλολάτρης ὀνόματι Λυαῖος, εἰς

ἀγώνα ζωῆς καὶ θανάτου. Φόβος καὶ τρόμος εἶχε καταλάβει τοὺς πάντας. Τότε ἐνεφανίσθη εἰς νεαρὸς Χριστιανὸς ὀνομαζόμενος Νέστωρ, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη νὰ μονομαχήσῃ μὲ τὸν Λυαῖον. Οὗτος παρουσιάσθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐζήτησε τὴν εὐλογίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ὁ ἅγιος τὸν ἠλόγησε καὶ τοῦ ἐνέπνευσε θάρρος. Ὁ Νέστωρ πλήρης αὐτοπεποιθήσεως ἐπάλασε μὲ τὸν Λυαῖον εἰς τὸ Στάδιον καὶ τὸν ἐφόνευσε.

Οἱ Χριστιανοὶ ἐχάρησαν πολὺ, ἐνῶ οἱ εἰδωλολάτραι ἐλυπήθησαν. Ὁ Μαξιμιανὸς γεμάτος ἀπὸ ἀγανάκτησιν ἔδωκε διαταγὴν νὰ φονεύ-

Ὁ ἅγιος Δημήτριος

σου τὸν Νέστορα καὶ τὸν Δημήτριον τὴν ἰδίαν ἡμέραν (306 μ.Χ.). Οἱ Χριστιανοὶ ἔθαψαν μὲ θρήνους τὸν Δημήτριον. Ἀργότερα ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐκτίσθη ὡραῖος ναὸς. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν τάφον ἀνέβλυζε μῦρον ὀνομάσθη Μυροβλήτης. Ὁ ναὸς ὑπέστη βλάβας τὸ 1917 ἀπὸ μίαν μεγάλην πυρκαϊάν. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἐπισκευάσθη καὶ σήμερον εἶναι τὸ στόλισμα τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Δημήτριος θεωρεῖται πολιοῦχος (προστάτης) τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ χάρις του ἔσωσεν ἀπὸ ἐπιδρομὰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὴν 26ην Ὀκτωβρίου ἐορτάζεται ἡ μνήμη του.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Ἑορτῆς του εἶναι τὸ ἑξῆς :

«Μέγαλν εὐρατο ἐν τοῖς κινδύνοις σὲ ὑπέρμαχον ἠ οἰκουμένην, ἀθλοφόρε, τὰ Ἔθνη τροποῦμενον, ὡς οὖν Λυαῖον καθεῖλες τὴν ἔπαρσιν, ἐν τῷ Σταδίῳ θαρρύνας τὸν Νέστορα, οὕτως, Ἄγιε, Μεγαλομάρτυς Δημήτριε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος».

Δηλαδή : «Μεγάλον προστάτην εὔρεν σὲ ἡ Οἰκουμένην, νικητὰ Δημήτριε, εἰς τοὺς κινδύνους. Ὅπως λοιπὸν εἰς τὸ Στάδιον ἐταπείνωσες τὸν Λυαῖον ἐνθαρρύνας τὸν Νέστορα, τοιοῦτοτρόπως, ἄγιε Μεγαλομάρτυς Δημήτριε, ἰκέτευε τὸν Θεόν, ὅπως μᾶς χαρίζῃ τὸ μέγα ἔλεος».

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος παριστάνεται εἰς τὰς διαφόρους εἰκόνας καβαλλάρης μὲ ἓνα κοντάρι, μὲ τὸ ὅποιον κτυπᾷ τὸν Λυαῖον, ξαπλωμένον εἰς τὰ πόδια τοῦ ἀλόγου του.

Ὁ ἅγιος Γεώργιος

Ὁ ἅγιος Γεώργιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ἀπὸ εὐπόρου καὶ λαμπροῦς γονεῖς. Κατετάχθη εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη φθάσας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου. Ὁ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἐτίμων διὰ τὴν γενναϊότητα καὶ τὸ ἦθος του.

Ὁ Γεώργιος ἠσπάσθη ἐνωρὶς τὸν χριστιανισμόν. Ὅταν ἀπέθανον οἱ γονεῖς του ἐμοίρασε τὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν, εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἀφῆκεν ἀκολούθως ἐλευθέρους τοὺς δούλους του. Ὅταν ἤρχισεν ὁ διωγμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὁ ἅγιος Γεώργιος ἀντὶ νὰ τοὺς καταδιώκῃ τοὺς ὑπερησπίζετο καὶ τοὺς ἐπροστάτευε. Ὁ Διοκλητιανὸς ἐξεμάνη μὲ τὴν διαγωγήν του καὶ τὸν ἐφυλάκισε.

Τοῦ ἔταξεν ἀξιώματα καὶ τιμὰς, ἂν ἀπηρεῖτο τὸν χριστιανισμόν. Ὁ Γεώργιος ὁμως ἦτο ἀνένδοτος. Ἡ ἐπιμονὴ του τοῦ ἐστοίχισε τὴν ζωὴν. Τὸν ἔδεσαν εἰς ἓνα ξύλον καὶ τὸν ἐκτύπων ἀνηλεῶς. Ὁ Γεώργιος ὁμως ἦτο ἀμετάπειστος. Δὲν ἐπρόδιδε τὸν Χριστόν. Τότε τὸν ἔδεσαν εἰς ἓνα τροχὸν καὶ τὸν ἔσερναν. Ὁ Γεώργιος ὁμως ἔμενεν ἀλύγιστος. Τέλος, μετὰ τὰ φρικτὰ αὐτὰ μαρτύρια, τὸν ἀπεκεφάλισαν (296 μ. Χ.).

Ὁ μεγαλομάρτυς Γεώργιος ὠνομάσθη Τροπαιοφόρος καὶ παριστάνεται ὡς καβαλλάρης μὲ ἓνα παιδί εἰς τὰ καπούλια τοῦ ἀλόγου του.

Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἔσωσε πολλὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ὅτι ἐφόνευσεν ἕνα πτερωτὸν δράκοντα διὰ νὰ σώσῃ μίαν βασίλοπούλαν καταδικασμένην νὰ φαγωθῆ ἀπὸ αὐτό, καὶ ὅτι ἔκαμε πολλὰ θαύματα.

Ἡ ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του εἰς τὰς 23 Ἀπριλίου.

Ὁ ἅγιος Γεώργιος

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Ἑορτῆς του εἶναι τὸ ἑξῆς :

«Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἑλευθερωτῆς καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστῆς, ἀσθενούντων ἰατρός, βασιλέων ὑπέρμαχος, τροπαιοφόρε μεγαλομάρτυς Γεώργιε, πρόσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Δηλαδή : «Σύ, μεγαλομάρτυς Γεώργιε, πού εἶσαι ἑλευθερωτῆς τῶν αἰχμαλώτων καὶ ὑπερασπιστῆς τῶν πτωχῶν, σὺ πού εἶσαι ἰατρός τῶν ἀρρώστων καὶ στέκεσαι ἐπάνω ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, πρόσβευε εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν νὰ σώσῃ τὰς ψυχὰς μας».

Ὁ ἅγιος Νικόλαος

Ἐγεννήθη εἰς τὰ Πάταρα τῆς Λυκίας, τὸν τέταρτο αἰῶνα. Ἐγεννέον ἐπίσκοπος τῶν Μύρων τῆς Λυκίας.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς τὸν συνέλαβεν καὶ τὸν ἐφυλάκισεν, ἕπειδὴ ἐκήρυττε φανερὰ τὸν Χριστιανισμόν. Ὄταν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔγινε μονοκράτωρ, ἠλευθερώθησαν ὅλοι οἱ φυλακισμένοι Χριστιανοί. Μαζὶ μὲ ὅλους ἦτο καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος, ὁ ὁποῖος πῆγε εἰς τὰ Μύρα καὶ συνέχισε τὸ ἔργον του.

Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

Ὁ ἅγιος Νικόλαος ἐμοίρασεν ὅλην του τὴν περιουσίαν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔζη πολὺ πτωχικά.

Διηγοῦνται πολλὰ θαύματά του, πού κυρίως ἀναφέρονται εἰς τὴν σωτηρίαν κινδυνευόντων πλοίων καὶ ναυαγῶν. Διὰ τοῦτο οἱ ναυτικοὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὸν θεωροῦν προστάτην των. Ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἔχουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν εἰς τὰς 6 Δεκεμβρίου. Τὸ δὲ ἅγιον λείψανόν του εὐρίσκεται εἰς τὸ Μπάρι τῆς Ἰταλίας.

Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Νικολάου

Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος, ἐγκρατείας διδάσκαλον ἀνέδειξέ σε τῇ ποίμνῃ σου ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια. Διὰ τοῦτο ἐκήσθη τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῇ πτωχείᾳ τὰ πλούσια. Πάτερ Ἱεράρχα Νικόλαε, πρόσβενε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος (ὁ θαυματουργός)

Κατήγετο ἀπὸ τὴν Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου, ἔζησεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ΄ αἰῶνος, οἱ δὲ γονεῖς του ἦσαν εἰδωλολάτραι.

Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, ἡ μητέρα του ὁμως τὸν ἔστειλεν εἰς μίαν σχολὴν διὰ νὰ σπουδάσῃ ρητορικὴν. Σκοπεύων νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ρώμην, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν πατέρα τῆς Ἐκκλησίας Ὁριγένην καὶ μὲ ἄλλους Χριστιανούς, ἀπὰ τοὺς ὁποίους ἤκουσε καὶ ἔμαθε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἠγάπησεν.

Ἐμεινεν εἰς Καισάρειαν πέντε χρόνια καὶ κοντὰ εἰς τὸν Ὁριγένην ἐσπούδασεν τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὄταν ἐγύρισεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔζη ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, προσευχόμενος καὶ μελετῶν.

Οἱ Χριστιανοὶ μὲ τὴν βίαν τὸν ἠνάγκασαν νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος τῆς πατρίδος του, βλέποντες τὴν σοφίαν καὶ τὴν εὐσέβειάν του. Εἰργάσθη μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ νὰ κάμῃ οὐς συμπατριώτας του Χριστιανούς, καὶ ἔκομε πολλὰ θαύματα. Ἀπὸ τοῦτο ὀνομά-

ζεται καὶ «θαυματοουργός». Λέγεται ὅτι, ὅταν ἀπέθανεν, εἶχον μείνειν μόνον 17 εἰδωλολάτραι εἰς τὴν πατρίδα του.

Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν εἰς τὰς 17 Νοεμβρίου.

Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου

Ἐν προσευχαῖς γρηγορῶν, ταῖς τῶν θανμάτων ἐργασίαις ἐγκαρτερῶν, ἐπωνυμίαν ἐκίησεν τὰ κατορθώματα. Ἀλλὰ πρόσβενε Χριστῷ τῷ Θεῷ, Πάτερ Γρηγόριε, φωτίσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, μήποτε ὑπνώσωμεν ἐν ἁμαρτίαις εἰς θάνατον.

Ὁ ἅγιος Σπυρίδων

Ἦτο Κύπριος καὶ ἐζήσεν ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Οἱ γονεῖς του ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἔβοσκαν τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα του. Μὲ τὰ ὄλγα γράμματα, πού ἐγνώριζε, ἐμελέτα τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ ἀπέκτησε μεγάλην θρησκευτικὴν μόρφωσιν. Ἐγένετο Ἐπίσκοπος τῆς Κυπριακῆς πόλεως Τριμυθοῦντος.

Ὅλη του ἡ ζωὴ ἦτο παράδειγμα εὐσεβείας, εὐγενείας, ταπεινοφροσύνης. Λέγεται ὅτι ἔκαμε πολλὰ θαύματα.

Ὁ ἅγιος Σπυρίδων ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Α'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ὅπου ἐθαυμάστησαν τὰ ἐπιχειρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπολέμησε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ ἅγιον λείψανόν του, μέχρι τοῦ Ζ'. αἰῶνος, ἦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἕνας ἱερεὺς τὸ μετέφερον εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν, ὅπου καὶ ὑπάρχει μέχρι σήμερον.

Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν εἰς τὰς 12 Δεκεμβρίου.

Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος

Τῆς Συνόδου τῆς Πρώτης ἀνεδείχθης ὑπέρμαχος καὶ θαυματοουργός, θεοφόρε Σπυρίδων Πατὴρ ἡμῶν διὸ νεκρᾷ σὺ ἐν τάφῳ προσφωνεῖς καὶ ὄφιν εἰς χρυσοῦν μετέβαλες καὶ ἐν τῷ μέλπειν τὰς ἁγίας σου εὐχὰς ἀγγέλους ἔσχες συλλειτουργοῦντας σοι, ἱερώτατε. Δόξα τῷ σέ δοξάσαντι, δόξα τῷ σέ στεφανώσαντι, δόξα τῷ ἐνεργοῦντι διὰ σοῦ πᾶσιν ἱήματα.

Διὰ τοὺς μάρτυρας τῆς ἐκκλησίας εἶχον γραφῇ μαρτυρολογία, τὰ ὁποῖα περιελάμβανον τὸ μαρτύριον τῶν θαρραλέων πιστῶν τῆς Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀγίας Ἐκκλησίας μας. Εἰς τοὺς ἁγίους, μάρτυρας, ἐκκλησιαστικούς πατέρας καὶ τοὺς ἀγγέλους ἀπονέμομεν τιμὴν καὶ σεβασμόν. Εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα μόνον ἀπονέμεται προσκύνησις καὶ λατρεία.

Αἱ θεῖαι λειτουργίαι, αἱ ὁποῖαι τελοῦνται σήμερον

Ἡ θεία λειτουργία εἶχεν ἀρχίσει νὰ τελῆται ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικούς χρόνους.

Τὸ κέντρον τῆς θείας λειτουργίας ἦτο ἡ θεία εὐχαριστία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀναίμακτον σταυρικὴν θυσίαν τοῦ Σωτῆρος. Τὴν ἱεουργίαν τοῦ μεγάλου τούτου μυστηρίου πρῶτος ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον. Κατὰ τὸν Α΄. χριστιανικὸν αἰῶνα τὸ μυστήριον τοῦτο ἐτελεῖτο μετὰ τῆς καλουμένης Ἀγάπης, τοῦ γνωστοῦ χριστιανικοῦ συμποσίου (Πράξ. Β΄ 46—47). Οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοί των ἐτέλουν ὡς ἐξῆς τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἐλάμβανον ἄρτον καὶ οἶνον, ποὺ ἐκόμιζον οἱ Χριστιανοί, τὰ εὐλογοῦσαν διὰ νὰ γίνουσι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὰ προσέφεραν πρὸς μετάληψιν εἰς τοὺς πιστούς.

Ἀργότερα ὅμως τὸ μυστήριον αὐτὸ συνωδεύετο μὲ πολλὰς δεήσεις καὶ ὕμνους καὶ ἀπὸ τὸν Δ΄. αἰῶνα ἐδημιουργήθησαν ὠρισμένοι τρόποι τελέσεως τῆς θείας λειτουργίας. Διεμορφώθη δηλαδὴ ὠρισμένος τύπος τῆς θείας λειτουργίας καὶ ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας ἐπῆρε τὴν μορφήν ἱεροῦ δράματος. Ἡ ἀναίμακτος θυσία, ἡ ὁποία προσφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν πιστῶν, ἀποτελεῖ ἀναπαράστασιν τῆς ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὁ Σωτὴρ παρευρίσκειται κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας.

Εἰς τὸ ἱερὸν καὶ θεῖον τοῦτο δράμα λαμβάνουν μέρος ὁ λαὸς (οἱ πιστοὶ) καὶ οἱ κληρικοί. Οἱ μὲν κληρικοὶ ἀπευθύνουν εὐχὰς καὶ δεήσεις εἰς τὸν Ὑψιστον, εὐλογοῦν τὸν λαὸν καὶ τοῦ συνιστοῦν τι ὀφείλει νὰ πράττῃ. Ὁ λαὸς ἀπαντᾷ διὰ τῶν ψαλτῶν εἰς τὰς παλαιώσεις καὶ εὐλογίας τῶν κληρικῶν καὶ ὕμνεϊ καὶ δοξάζει τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀγάπην του καὶ τὴν θυσίαν τοῦ μονογενοῦς του υἱοῦ. Κατὰ καιροὺς ἐπεβλήθησαν εἰς τὰς κατὰ τόπους ἐκκλησίας διάφοροι τύποι λατρείας. Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τύπους, δηλαδὴ τοὺς τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους τελεῖται ἡ θεία λειτουργία, εἶναι οἱ ἐξῆς :

Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου

Ἡ λειτουργία τοῦ υἱοῦ τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου εἶναι πολὺ ἀρχαία καὶ πολὺ μεγάλη. Διὰ τοῦτο τελεῖται μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του, ἤτοι τὴν 23ην Ὀκτωβρίου καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπειδὴ οὗτος ἐξημεράτισεν ὡς πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.

Ἡ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ὀνομαστός οὗτος ἐπίσκοπος, ἐσυντόμευσε τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου καὶ ἐπρόσθεσε ἰδικὰς του συντόμους εὐχὰς. Ἡ νέα αὕτη λειτουργία τελεῖται δέκα φορὰς τὸ ἔτος, δηλαδὴ τὰς πέντε πρώτας Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὰς παραμονὰς τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων, τὴν Μεγάλην Πέμπτην, τὸ Μέγα Σάββατον καὶ τὴν 1ην Ἰανουαρίου, ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐορτάζεται ἡ μνήμη του.

Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου

Ὅτι ἔκαμεν ὁ Βασίλειος διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου τὸ αὐτὸ ἔκαμεν ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Τὴν ἐσυντόμευσε καὶ τὴν διερῦθμισεν. Αὕτη τελεῖται σήμερον καθ' ὅλας τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τοῦ ἔτους. Ἡ ἐρμηνεία τῆς λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Λειτουργικὴν.

Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων

Ἡ λειτουργία αὕτη, τῆς ὁποίας τὸν συγγραφέα ἀγνοοῦμεν, τελεῖται κατὰ τὰς πενθίμους ἡμέρας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, δηλαδὴ κάθε Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν. Ἡ Τετάρτη ἐνθυμίζει τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ Παρασκευὴ τὴν σταύρωσίν του. Τελεῖται ἐπίσης τὴν Μεγάλην Δευτέραν, τὴν Μεγάλην Τρίτην καὶ τὴν Μεγάλην Τετάρτην. Ὄνομάζεται λειτουργία τῶν προηγιασμένων (δηλαδὴ δώρων), διότι τὰ τίμια δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἔχουν ἁγιασθῆ, δηλαδὴ ἔχουν μετουσιωθῆ εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν προηγουμένην συνήθη λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς. Ἡ ἀκολουθία τῆς λειτουργίας αὐτῆς ἔχει ὁμοιότητος μὲ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἑσπερινοῦ, ἐπειδὴ ἄλλοτε ἐτελεῖτο τὸ ἐσπέ-

ρας. Τὰς ἡμέρας τῆς τελέσεως τῆς λειτουργίας αὐτῆς οἱ Χριστιανοὶ ἐνήστευαν καὶ τὸ ἑσπέρασ μετέβαινον καὶ ἐκοινωνοῦσαν. Ἀργότεροι ὁμως, ὅπως καὶ τώρα, ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο τὴν πρωΐαν.

Ἡ θεία λειτουργία

Διαιρέσεις καὶ ἐρμηνεῖα αὐτῆς

Ἐδῶ θὰ πραγματευθῶμεν τὴν διαιρέσιν καὶ ἐρμηνεῖαν τῆς λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου, ἡ ὁποία εἶναι σήμερον ἐν χρήσει. Ἡ θεία λοιπὸν αὕτη λειτουργία διαιρεῖται εἰς τρία μέρη :

1ον) Τὴν προσκομιδὴν ἢ πρόθεσιν.

2ον) Τὴν λειτουργίαν τῶν κατηχουμένων.

3ον) Τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν.

Ἡ προσκομιδὴ ἢ πρόθεσις τελεῖται ἐπὶ τῆς προθέσεως ἢ προσκομιδῆς, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ Ἱεροῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔχει πάρει καὶ τὸ ὄνομα. Ἐκεῖ προσεκόμεζαν καὶ ἔθεταν οἱ χριστιανοὶ τὰ τίμια δῶρα, δηλαδὴ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ἵνα χρησιμεύσουν διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας.

Ἡ λειτουργία τῶν κατηχουμένων ἀρχίζει ἀπὸ τὴν προσκομιδὴν καὶ φθάνει εἰς τὸ σημεῖον κατὰ τὸ ὅποιον ὁ λειτουργὸς κληρικὸς ἐκφωνεῖ: «*Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε*». Τὸ ὄνομά της τὸ ἔχει πάρει ἀπὸ τοὺς κατηχουμένους τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν βαπτισθῆ. Ὡς ἀβάπτιστοι λοιπὸν διετάσσοντο νὰ ἐξέλθουν τοῦ ναοῦ, ἐπειδὴ ἀπηγορεύετο εἰς αὐτοὺς νὰ μεταλάβουν. Ὄταν ὁμως εἰσῆχθη ὁ νηπιοβαπτισμὸς, ἤρχισαν νὰ ἐκλείπουν οἱ κατηχούμενοι. Σήμερον ἤμποροῦσε νὰ λείψῃ αὐτὸ τὸ μέρος τῆς λειτουργίας διότι δὲν ὑπάρχουν κατηχούμενοι. Δὲν ἐσυντομεύθη ὁμως διὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἔργον θεοφωτίστων ἀνδρῶν. Τὴν λειτουργίαν τῶν κατηχουμένων ἀκολουθεῖ ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Μεγάλην Εἴσοδον τῶν δώρων καὶ ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Κοινωνίαν καὶ τὴν μετὰληψιν. Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ἐπειδὴ τελεῖται τὸ ὑπερφυῆς μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας.

Προσκομιδὴ ἢ πρόθεσις

Ἡ προσκομιδὴ εἶναι τὸ προπαρασκευαστικὸν μέρος διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Τελεῖται δὲ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁρθρου.

Ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος στέκονται μπροστὰ εἰς τὴν ὥρα' αὖν πύλην τοῦ ἁγίου Βήματος. Εἰς τὸ μεταξύ ἀσπάζονται τὰς εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ ἱκετεύουν τὸν Ὑψιστον νὰ τοὺς καταστήσῃ ἱκανοὺς διὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. Ἀμέσως ἔπειτα ἀφοῦ ὑποκλιθοῦν εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ ζητήσουν συγχώρησιν διὰ τὰς ἁμαρτίας των εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα. Ἐκεῖ φοροῦν τὰ ἄμφιά των λέγοντες διαφόρους εὐχὰς σύμφωνα μὲ τὴν συμβολικὴν σημασίαν ἐνὸς ἐκάστου ἀμφίου. Ἀκολουθεῖ τὸ νίψιμον τῶν χειρῶν, τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας. Μετὰ τὸ νίψιμον πλῆσιάζουν εἰς τὴν προσκομιδῆν. Ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς κόπτει ἀπὸ τὴν προσφοράν, τὸ τετράγωνον τεμάχιον, ποὺ ἔχει τὴν σφραγίδα Σ—ΧΣ—ΝΙ—ΚΑ. Τοῦτο κόπτεται μὲ τὴν ἁγίαν λόγχην. Ἡ προσφορά εἶναι εἰδικὸς καλοζυμωμένος ἄρτος, τὸν ὁποῖον προσφέρουν οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας. Ἐπειτα ἐξάγει τὸ κομμάτι αὐτὸ ποὺ ἔκοψε καὶ τὸ τοποθετεῖ εἰς τὸν ἅγιον δίσκον. Αὐτὸ ὀνομάζεται ἄμνος, διότι παριστάνει τὸν Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος δίκην ἄμνου ἔθυσιάσθη χάριν ἡμῶν. Ὅταν ἐβύθισε τὴν λόγχην εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ὁ ἱεραργὸς ἱερεὺς ἔψαλλε: «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη». Ὅταν τὴν ἐβύθισε εἰς τὸ ἀριστερὸν ἔψαλλε: «Καὶ ὡς ἄμνος ἄμωμος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωτος, οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ» Κεντῶν ὁ ἱερεὺς διὰ τῆς λόγχης τὰ γράμματα ΙΣ λέγει: «Καὶ εἰς τῶν σιραιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἐνυξε (ἐκέντησε) καὶ ἀμέσως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ. Καὶ ὁ εωρακὼς (ἐκεῖνος ποὺ εἶδε) μευαρτύρηκε καὶ ἀληθινῆ ἔστιν (εἶναι) ἡ μαρτυρία αὐτοῦ». Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ χύνει μέσα εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον οἶνον καὶ ὕδωρ. Κόπτει ἐξακολουθητικὰ ἓνα τριγωνικὸν κομμάτι ἀπὸ τὸ πρόσφορον εἰς μνήμην τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὸν Θεόν, ὅπως δεχθῆ τὴν θυσίαν. Τὸ κομμάτι αὐτὸ τοποθετεῖ εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ ἄμνου. Ἀφαιρεῖ ἔπειτα καὶ τὰ 9 τρίγωνα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται μερίδες καὶ τὰ τοποθετεῖ ἀριστερὰ τοῦ ἄμνου. Κόπτει ἐπίσης καὶ ἄλλας μερίδας ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν χάριν τῶν ὁποίων τελεῖται ἡ ἀκολουθία καὶ τὰς τοποθετεῖ κάτωθεν τοῦ ἁγίου ἄρτου καὶ ἄμνου. Ἐπειτα, ἀφοῦ τὰς θυμιάσει, τοποθετεῖ τὸν ἀστερίσκον ἐπάνω εἰς τὸν δίσκον ψάλλων: «Καὶ ἐλθὼν ὁ ἀσὶτῆρ ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον» (Ματθ. Β'. 9). Ἐπειτα σκεπάζει τὸ δισκάριον καὶ τὸ ποτήριον καὶ καλύπτει τὰ δύο μαζί μὲ τὸν ἀέρα. Κατὰ τὴν κάλυψιν δέεται ὑπὲρ τῆς εὐλογίας τῶν θείων δώρων καὶ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, πρεσβείαις ὄλων τῶν ἀγίων καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τελειώνει ἡ προσκομιδὴ.

Ἡ λειτουργία τῶν κατηχομένων

Αὕτη διαιρεῖται α) εἰς τὸ προοίμιον, β) τὴν μικρὰν Εἰσοδὸν καὶ γ) τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἑκτενὴ δέησιν.

Τὸ προοίμιον

Ὁ διάκονος βγαίνει ἀπὸ τὸ Ἱερὸν καὶ στεκόμενος ἔμπρὸς εἰς τὴν ὠραίαν Πύλην καλεῖ τὸν ἱερέα νὰ ἀρχίσῃ τὴν θείαν λειτουργίαν μὲ τὴν ἐκφώνησιν : «*εὐλόγησον Δέσποτα*». Ὁ ἱερεὺς τὴν ἀρχίζει μὲ τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν : «*Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων*». Ἐπειτα ὁ διάκονος—ἢ ἂν δὲν ὑπάρχη—ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τὰ καλούμενα εἰρηνικά, δηλαδὴ τὴν Μεγάλην Συναπτήν καλῶν τὸν λαόν, ὅπως ἐνώσῃ μαζί του τὰς δεήσεις του πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου, τοῦ βασιλέως, τοῦ στρατοῦ, τῆς καλῆς θερμοκρασίας τῶν ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ὑπὲρ τῶν πλεόντων, τῶν ὁδοιπορούντων, τῶν νοσοῦντων, τῶν καμνόντων, τῶν αἰχμαλώτων κλπ.

Τὰ εἰρηνικά, ἐπειδὴ περιέχουν πολλὰς δεήσεις, λέγονται «*Μεγάλη Συναπτή*». Αὐτὰ ἀρχίζουν μὲ τὰς λέξεις : «*Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*». Ἐπειτα ψάλλονται τὰ δύο ἀντίφωνα. Λέγονται ἀντίφωνα, ἐπειδὴ οἱ στίχοι των ψάλλονται ἀντιφώνως (διαδοχικὰ) ἀπὸ τοὺς δύο χοροὺς τῶν ψαλτῶν. Τὸ κάθε ἀντίφωνον ἐπισφραγίζει μία μικρὰ δέησις τοῦ διακόνου : «*Ἐτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*». Εἰς τὴν θέσιν τῶν δύο τούτων ἀντιφώνων συνήθως οἱ ψάλται ψάλλουν τρὶς ἢ τετράκις τὰ ἀκόλουθα :

Ἀντίφωνον α'. «*Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου Σῶτερ σῶσον ἡμᾶς*»

Ἀντίφωνον β'. «*Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς σοι ἀλληλούϊα*».

Ἡ λέξις ἀλληλούϊα εἶναι Ἑβραϊκὴ καὶ ἐρμηνεύεται ὑμνεῖτε τὸν Θεόν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ δεύτερον ἀντίφωνον ψάλλεται ὁ ὄνομαζόμενος

ὕμνος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπειδὴ φέρεται ὡς ποιηθεὶς ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανόν. Ὁ ὕμνος αὐτὸς εἶναι χριστολογικὸς. Ἴδου τί λέγει : «*Μονογενῆ Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατε, ἐξὸ πού κατεδέχθης χάριν τῆς σωτηρίας μας νὰ λάβῃς σάρκα ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν καὶ νὰ γίνῃς τέλειος ἄνθρωπος, ἐξὸ πού ἐσταυρώθης καὶ ἐνίκησες διὰ τοῦ θανάτου σου τὸν θάνατον, εἶσαι ἐν ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ δοξάζουσαι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα*». Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μικρὰν Συναπτὴν ψάλλονται «οἱ Μακαρισμοὶ» μὲ ὀλίγα τροπάρια. Τοὺς στίχους αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου (Κεφ. Ε' 3—12), πού λέγονται Μακαρισμοὶ τοὺς ἀντικαθιστᾷ κάποτε τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές.

Ἡ μικρὰ εἴσοδος

Ταυτόχρονα μὲ τὸ ψαλλόμενον ἀπολυτίκιον τελεῖται ἡ μικρὰ Εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν Γῆν. Ὁ ἱερεὺς μαζί μὲ τὸν διάκονον, ὁ ὁποῖος κρατεῖ τὸ Εὐαγγέλιον ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν Πύλην, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν πρόθεσιν καὶ σταματοῦν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν εἴσοδόν τῶν προηγούμενων λαμπάδες. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ διάκονος ὑψώνει τὸ Εὐαγγέλιον ψάλλον μεγαλοφώνως : «*Σοφία ὁρθοί*». Δηλαδή : «ἐγερθῆτε ὅλοι». Τὸ περιεχόμενον τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ὑψίστη σοφία. Οἱ ἱερεῖς ἢ ψάλλται ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν πιστῶν ἀπαντοῦν : «*Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ. Σῶσον ἡμᾶς, νιὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν (ἢ ὁ ἐν ἁγίοις θανασιασὸς) ψάλλοντάς σοι, Ἀλληλοῦϊα*». Ὅταν ψάλλεται τοῦτο εἰσέρχονται οἱ λειτουργοὶ εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα καὶ ὁ διάκονος τοποθετεῖ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Εἰς τὸ μεταξύ ψάλλονται μερικὰ τροπάρια καὶ ἐπακολουθεῖ ὁ τρισάγιος ὕμνος : «*Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς*». Κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως ὁ τρισάγιος ὕμνος ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸν ὕμνον : «*Τὸν Σταυρόν σου προσκυνούμεν Δέσποτα . . .*». Κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων, Θεοφανείων, Πάσχα, Πεντηκοστῆς καὶ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου ἀντικαθιστᾷ τὸ τρισάγιον τὸ «*Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε*» κλπ. Ὅταν χοροστατῆ ἐπίσκοπος, ἐξέρχεται εἰς τὴν ὠραίαν Πύλην καὶ παρακαλεῖ τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ὅπως ἐπισκεφθῆ

τὴν Ἐκκλησίαν του λέγων: «*Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεπον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην καὶ κατάρτισαι αὐτήν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου*». Ὁ ἐπίσκοπος στεκόμενος εἰς τὴν σολέαν κρατεῖ εἰς τὴν μίαν χεῖρα ἐν κηροπήγιον μὲ δύο λαμπάδας (δίκηρον), ποῦ φανερώνει τὰς δύο φύσεις τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἄλλο μὲ τρεῖς λαμπάδας (τρίκηρον), ποῦ φανερώνει τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Ἐδῶ ἄμπελος εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ κλήματα οἱ πιστοί. Ζητεῖται λοιπὸν ἡ προστασία του.

Τὰ ἀναγνώσματα

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ Τρισάγιον ψάλλεται ἀπὸ τὸν χορὸν τὸ «*Πολυχρόνιον τῶν Βασιλέων*». Ὁ διάκονος ἀπαγγέλλει ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πύλην τὸ «*Πρόσχωμεν. Σοφία πρόσχωμε*». Δηλαδή ἄς ἔχωμεν τὸν νοῦν μας, διότι θὰ ἀναγνωσθῇ ἡ περικοπή, ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη ἀπὸ σοφίαν. Ἐπειτα ἕνας ἀπὸ τοὺς ψάλτας ἀναγιγνώσκει περικοπὴν ἀπὸ τὰς Πράξεις ἢ Ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων. Τὴν περικοπὴν αὐτὴν ὀνομάζομεν «*Ἀπόστολον*». Ἐν συνεχείᾳ ὁ διάκονος ἀναγιγνώσκει περικοπὴν ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν «*Εὐαγγέλιον*» καὶ ἀκολουθεῖ ἡ διδασκαλία, δηλαδή ἡ ἐρμηνεία τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ἢ τὸ κήρυγμα ὁ διάκονος στέκεται ἔμπρὸς εἰς τὴν ὠραίαν Πύλην καὶ ἀπαγγέλλει τὴν λεγομένην ἐκτενῆ δέησιν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ὡς ἑξῆς: «*Εἶπαμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ἡμῶν εἶπαμεν*». Ἡ ἔκτενης περιλαμβάνει πολλὰς δεήσεις ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, τοῦ κλήρου κλπ. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ διάκονος ἀπαγγέλλει τὴν ἐκτενῆ ὁ ἱερεὺς ἀπλώνει ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τὸ Εἰλητὸν διὰ νὰ τελεσθῇ ἐπ' αὐτοῦ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Ὄταν τελειώσῃ ἡ ἔκτενης ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς προσεύχονται εἰς τὸν Θεὸν χάριν τῶν κατηχουμένων καὶ εἰς τὸ τέλος ὁ διάκονος τοὺς παρακαλεῖ νὰ προέλθουν (νὰ ἐξέλθουν) ἀπὸ τὸν ναόν, ἐπειδὴ ἀπαγορεύεται νὰ παραστοῦν κατὰ τὸ διάστημα τῆς τελεσεως τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἡ ἐντολὴ εἶναι αὕτη: «*Ὅσοι Κατηχούμενοι προέλθετε*» Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς μυστικῶς καὶ ὁ διάκονος μεγαλοφώνως δέονται ὑπὲρ τῶν πιστῶν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τελειώνει ἡ λειτουργία τῶν κατηχουμένων μὲ τὴν ἑξῆς ἐκφώνησιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως: «*Ὅπως ὑπὸ τοῦ Κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι,*

Σοὶ δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτον μέρος τῆς λειτουργίας, τὸ ὀνομαζόμενον λειτουργία τῶν κατηχομένων.

Ἡ Λειτουργία τῶν πιστῶν

Ἡ σειρὰ τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν εἶναι ἡ ἐξῆς :

- 1ον) Ἡ μεγάλη εἴσοδος. 2ον) Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως.
3ον) Ὁ ἀγιασμός τῶν τιμίων δώρων. 4ον) Ἡ θεία κοινωνία καὶ
5ον) Ἡ ἀπόλυσις.

Ἡ μεγάλη εἴσοδος

Μὲ τὸ «ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» ἀρχίζει ἡ μεγάλη εἴσοδος. Ἀκολουθεῖ τό: «Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι. Σοφία». Κατανυκτικὴ εἶναι ἡ μυστικὴ εὐχή τοῦ ἱερέως: «Σὲ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, ποῦ μᾶς κατέστησες ἀξίους νὰ παρασιτῶμεν ἐδῶ καὶ νὰ προσπέσωμεν εἰς σὲ χάριν τῶν ἰδικῶν μας ἁμαρτιῶν καὶ τῶν ἀγνωμάτων τῶν πιστῶν σου. Κανένας θνητὸς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ Σὲ πλησιάσῃ καὶ νὰ Σὲ ὑπηρετήῃ. Ἀλλὰ Σὺ ὡς φιλόνητος ἔλαβες σάρκα καὶ μᾶς ἐδούσησες νὰ κάμνωμεν τὴν λειτουργίαν αὐτὴν τῆς ἀναμάκτου θυσίας. Δέομαι λοιπὸν εἰς Σὲ νὰ καθαρῶσις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν μου ἀπὸ κάθε κρῖμα καὶ νὰ με ἀξιῶσις νὰ προσφέρω αὐτὴν τὴν θυσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν Σὺ εἶσαι ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσφερόμενος». Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ τῆς ἀναπομπῆς τῆς μυστικῆς αὐτῆς εὐχῆς ὁ χορὸς ψάλλει μὲ εὐλάβειαν τὸν «Χερουβικὸν ὕμνον». Οὗτος εἶναι ὁ ἐξῆς: «Οἱ τὰ Χερουβίμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν. Ὡ: τὸν βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλουῖα», δηλαδὴ «οἱ πιστοί, οἱ ὅποιοι εἰκονίζομεν τὰ Χερουβίμ, ποῦ ψάλλουν τὸν τρισάγιον ὕμνον, ἄς ἀποβάλωμεν πᾶσαν γῆϊνὴν σκέψιν καὶ ἄς ὑποδεχθῶμεν τὸν βασιλέα τοῦ κόσμου, ποῦ τὸν συνοδεύουν ὅλαι αἱ ἀγγελικαὶ τάξεις». Εἰς τὰς λέξεις «τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι» ὁ ὕμνος διακόπτεται. Οἱ κληρικοὶ λειτουργοὶ παίρνουν ἀπὸ τὴν πρόθεσιν τὰ ἑτοιμασμένα τίμια δῶρα, βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἱερόν καὶ προχωροῦν. Ἐμπρὸς ἀπὸ τοὺς ἱερουροῦντας προπορεύονται θυμιάμα, λαμπάδες

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ ἑξαπτέρυγα. Οἱ λειτουργοὶ προχωροῦντες στέκονται εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ. Οἱ πιστοὶ ὑποκλίνονται βαθύτατα ἢ γονατίζουν. Ἐκτρα σιωπὴ βασιλεύει εἰς τὸν ναόν. Ὁ διάκονος τότε ἐκφωνεῖ : «*Πάντων ἡμῶν μνησθεῖν Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*», δηλαδή : «*Ἄς μᾶς θυμηθῆ ὁ Θεὸς ὅλους εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν του καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰώνως*». Ἐπειτα εὐχεται ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τοῦ κλήρου, τοῦ στρατοῦ καὶ ὄλων τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν.

Ἐπειτα οἱ λειτουργοὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα καὶ θέτουν τὰ Ἅγια ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἐπάνω εἰς τὸ εἰλητόν. Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν τελειώνει τὸν διακοπέντα χερουβικὸν ὕμνον.

Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως

Μετὰ τὴν μεγάλην εἰσοδον, ἀφοῦ ἐξέλθει ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βῆμα ὁ διάκονος, στέκεται ἐμπρὸς εἰς τὴν ὠραίαν Πύλην καὶ βλέπων πρὸς αὐτὴν συμπληρώνει τὰς ἰκεσίας ὑπὲρ τῶν πιστῶν. Παρακαλεῖ τὸν ὕψιστον νὰ τοὺς φυλάτῃ ἀπὸ κάθε κακόν, νὰ τοὺς προστατεύῃ διὰ νὰ περνοῦν τὰς ἡμέρας των εἰρηνικά, νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας των καὶ νὰ τοὺς χαρίζῃ τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα εἰς τὰς ψυχὰς των. Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν εἰς κάθε δέησιν ψάλλει τὸ «*Κύριε ἐλέησον*» καὶ εἰς τὰς τελευταίας δέησεις τὸ «*Παράσχου Κύριε*». Ἡ ἀρχὴ τῶν δεήσεων αὐτῶν τοῦ διακόνου εἶναι : «*Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ*». Τὴν ἐπισφράγισιν τῶν δεήσεων αὐτῶν κάμνει ὁ ἱερεὺς ἐκφράζων τὴν πίστιν, ὅτι «*ἠμποροῦμεν νὰ λάβωμεν τὰ ζητούμενα αὐτὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ μᾶς εὐσπλαχνίζεται ὁ υἱὸς του μαζί με τὸν ὅποιον τὸν δοξάζομεν, καθὼς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα*». Ἐπειτα ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πύλην καὶ λέγει : «*Εἰρήνη πᾶσιν*». Ὁ διάκονος συνιστᾷ εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ ἀγαπῶνται μεταξύ των, διὰ νὰ ὁμολογήσουν ὁμοουῶντες τὴν πίστιν των. Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν δίδει τὴν διαβεβαίωσιν διὰ λογαριασμὸν τῶν Χριστιανῶν : «*Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα θεοῦ καὶ ἀχώριστον*». Εἰς τὸ μεταξύ ἐνῶ ὁ ἱερεὺς ἀποκαλύπτει τὰ ἅγια προετοιμάζων τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, ὁ διάκονος συνιστᾷ νὰ προσέχουν τὰς θύρας, διὰ νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν κανένας ἄπιστος λέγων : «*Τὰς θύρας. τὰς θύρας, ἐν σοφίᾳ προ*

σχωμεν». Μετά την έντολην αὐτήν εἰς ἕκ τῶν ψαλτῶν ἢ τῶν κληρικῶν ἀπαγγέλλει τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως : «*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν*» κλπ. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀπαγγελίας τοῦ συμβόλου ὁ ἱερούργος ἱερεὺς κινεῖ τὸν *ἀέθρα* ἄνωθεν τῶν τιμίων δώρων. Μὲ τὴν κίνησιν αὐτὴν παριστάται τὸ μέλλον νὰ κατέλθῃ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ μεταβάλῃ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἁγιασμός τῶν τιμίων δώρων

Εὐρισκόμεθα πλέον εἰς τὸ κρισιμώτερον καὶ ἱερώτερον σημεῖον τῆς θείας λειτουργίας. Εὐρισκόμεθα δηλαδή εἰς τὸ σημεῖον τῆς λεγομένης μετουσιώσεως. Τὸ μέρος τοῦτο ἀρχίζει μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ διακόνου : «*Σιῶμεν καλῶς, σιῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφοράν, ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν*». δηλαδή : «*Ἄς σταθῶμεν μὲ προσοχὴν καὶ φόβον Θεοῦ, ἄς προσέξωμεν νὰ προσφέρωμεν τὴν θυσίαν μὲ ψυχὴν εἰρηνικήν*». Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ἀπαντᾷ : «*Ἐλεον εἰρήνης θυσίαν αἰνέσεως*», δηλαδή : «*Προσφέρομεν εἰρήνευσιν καὶ θυσίαν εὐγνώμονος δοξολογίας*». Ἀρχίζει ἔπειτα ἡ ἐξῆς στιχομυθία μεταξὺ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν πιστῶν, ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν ψαλτῶν.

Ἱερεὺς : «*Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ... εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν*». Χορὸς ψαλτῶν : «*Καὶ μετὰ τοῦ πνευματός σου*». Ὁ ἱερεὺς : «*Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας*» δηλαδή, ἄς ὑψώσωμεν εἰς τὸν Ὑψιστον τὰς καρδίας. Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν : «*Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον*», δηλαδή : «*Ἐχομεν ὑψώσει τὰς καρδίας μας πρὸς τὸν Κύριον*». Ἱερεὺς : «*Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ*». Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν : «*Ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστὶ*» δηλαδή, εἶναι ἄξιον καὶ δίκαιον νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον. Ἀκολούθως ὁ ἱερεὺς ἀναγιγνώσκει μυστικὰ εὐχαριστήριον εὐχήν. Εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν πού τὸν ἀξιώνει νὰ δεχθῆ ἀπὸ τὰ χέρια του τὴν λειτουργίαν αὐτήν, παρ' ὅλον ὅτι περιστοιχίζεται ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ καὶ Σεραφεῖμ, τὰ ὅποια ψάλλουν τὸν Ἐπινίκιον ὕμνον : «*Ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαββαθάθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Ὡσαννὰ ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις*» Δηλαδή : «*Εἶσαι ἅγιος Σὺ ὁ Κύριος ὅλων τῶν δυνάμεων, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὴν δόξαν Σου καὶ τὴν ἀναγγέλλουν. Σῶσέ μας ὁ κατοικῶν εἰς τὰ ὑψιστα. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος μὲ τὸ ὄνομα*

του Κυρίου ἵνα μᾶς χαρίσῃ τὴν σωτηρίαν. Σῶσον μας ὑψίστε Κύριε». Κατὰ τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν ψάλλεται ὁ ἐπινίκιος ὕμνος ὁ ἱερεὺς συνεχίζει μυστικά τὴν εὐχὴν δοξάζων καὶ εὐχαριστῶν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐφανερώσεν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του. Ὁ μονογενὴς υἱὸς του κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραδόσεώς του ἔλαβεν ἄρτον καὶ ἀφοῦ τὸν ἠύλογησε τὸν ἔδωσεν εἰς τοὺς ἀγίους αὐτοῦ Ἀποστόλους καὶ Μαθητὰς εἰπὼν: *«Λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλωμεινον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»*, δηλαδὴ: *«Λάβετε φαγετε ἀπὸ τοῦ ἄρτου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ σῶμά μου, ποῦ κόπτεται διὰ σᾶς, διὰ νὰ λάβετε ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»*. Ὁμοίως ἔλαβε τὸ ποτήριον καὶ εἶπε *«Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»*, δηλαδὴ: *«Πίετε ἀπὸ αὐτοῦ ὅλοι, διότι ὁ οἶνος αὐτὸς εἶναι τὸ αἷμά μου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπισφραγίζεται ἡ νέα συμφωνία τοῦ πατρὸς μου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ ὁποῖον χύνεται πρὸς χάριν σας καὶ πρὸς χάριν ὄλων ὅσοι θὰ πιστεύσουν, διὰ νὰ λάβουν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»*. Ἀκολούθως ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ: *«Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα»*, δηλαδὴ: *«Τὰ ἴδια τὰ ἰδικά του δῶρα προσφέρωμεν, αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα του, τὰ ὁποῖα αὐτὸς προσέφερε διὰ τὴν σωτηρίαν μας»*. Τὴν στιγμήν αὐτὴν οἱ πιστοὶ γεμᾶτοι φόβον καὶ εὐγνωμοσύνην γονατίζουν, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πλέον ἱερὰ στιγμή τῆς θείας λειτουργίας, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ κατέβῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ νὰ μεταβάλλῃ τὸν ἄρτον εἰς σῶμα καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ἀπαντῶν ψάλλει: *«Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν. Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν»*. Κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ὕμνου αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς δέεται μυστικά ὑψώνων τὰ χέρια του εἰς τὸν οὐρανὸν ὅπως στείλῃ ὁ ἐπουράνιος πατήρ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ νὰ μεταβάλλῃ τὰ ἅγια δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος. Τὴν στιγμήν αὐτὴν εὐλογῶν σταυροειδῶς τὸν ἄρτον λέγει: *«Καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου»* Ἐπειτα εὐλογῶν τὸν οἶνον λέγει: *«Τὸ δὲ ἐν τῷ ποιηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου»*. Τέλος εὐλογῶν καὶ τὰ δύο λέγει: *«Μεταβάλων τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ»*. Μὲ τὰς λέξεις αὐτὰς γίνεται διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ ἀγιασμός τῶν τιμίων δῶρων, δηλαδὴ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν μετουσίωσιν ὁ ἱερούργος

κληρικός επικαλεῖται πάντας τοὺς ἁγίους καὶ κατ' ἐξαιρέσειν τὴν Θεοτόκον. Εἰς ταύτην ἀπευθυνόμενος λέγει εἰς ὑψηλὸν τόνον φωνῆς : « *Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας* ». Εἰς ἀπάντησιν ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει τὸν ὕμνον πρὸς τὴν Θεοτόκον. Ὁ ὥραιος αὐτὸς ὕμνος, μὲ τοὺς ὑψηλοὺς ποιητικoὺς στίχους εἶναι ὡς ἑξῆς :

*« Ἄξιον ἐστὶν ὡς ἀληθῶς
μακαρίζειν Σε τὴν Θεοτόκον,
τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον
καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ
καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεὶμ,
τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν,
τὴν ὄντως Θεοτόκον,
Σέ Μεγαλύνομεν ! »*

Ἐπὶ τὴν Θεοτόκον ἔρχονται κατὰ τὰς ὁποίας ψάλλονται ἄλλοι ὕμνοι εἰς τὴν Θεοτόκον. Ἡ ἔρμηνεία τοῦ ὕμνου αὐτοῦ εἶναι ἡ ἑξῆς : « Εἶναι ἄξιον ἀληθινὰ νὰ μακαρίζωμεν τὴν Θεοτόκον τὴν πάντοτε μακαριζομένην καὶ ἁγιωτάτην μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὴν τιμιωτέραν ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως ἀπὸ τὰ Σεραφεὶμ, ἡ ὁποία ἐγέννησεν ὡς Παρθένος τὸν Θεὸν λόγον καὶ εἶναι πραγματικὴ μητέρα τοῦ Θεοῦ », Τὴν ἴδιαν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος μνημονεύουν τοὺς ζῶντας καὶ ἀποθανόντας. Ἀκολουθῶν ὁ ἱερεὺς μνημονεὺει μεγαλοφώνως τὸν ἀρχιερέα, ὁ δὲ διάκονος ἀπαγγέλλει : « *Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει καὶ πάντων καὶ πασῶν* ». Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἀξιώσῃ μὲ ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην νὰ δοξολογοῦμεν καὶ νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Θεόν : « *Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μὴ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ κλπ.* ». Ἐπειτα ἀφοῦ ἐξέλθει εἰς τὴν σολέα ἐὺλογεῖ τὸν λαὸν καὶ εὐχεται νὰ εἶναι πάντοτε μαζί του τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, μὲ τὰς ἑξῆς λέξεις : « *Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν* ». Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἀντεῦχεται εἰς τὸν λειτουργὸν νὰ συνοδεύῃ καὶ αὐτὸν ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ : « *Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου* ». Μὲ τὴν εὐλογίαν αὐτὴν ἄγεται εἰς πέρας ὁ ἁγιασμὸς τῶν τιμίων δώρων, δηλαδὴ ἡ μετουσίωσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ θεία κοινωνία

Ὁ διάκονος ἱστάμενος ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Πύλης ἀπαγγέλλει ἐκτεταμένην δέησιν. Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἱστάμενος εὐλαβῶς ἔμπροσθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἢ θεία κοινωνία νὰ φέρῃ εἰς ὅσους θὰ μεταλάβουν τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐπιβαρύνῃ, ἐὰν δὲν εἶναι ἐντελῶς παρεσκευασμένοι διὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας μετανοίας. Ὁ διάκονος λέγει: *«Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν»*. Μετὰ τὴν δέησιν, τὴν ὁποῖαν λέγει ὁ διάκονος, ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ: *«Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς Δέσποτα μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι Σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν πατέρα καὶ λέγειν»*. Κάποιος τότε ἀπὸ τοὺς ψάλτας ἢ τοὺς πιστοὺς ἀπαγγέλλει τὴν Κυριακὴν προσευχήν, τὸ Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δηλαδή, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὁ ἱερεὺς εὐλογῶν τοὺς πιστοὺς λέγει: *«Εἰρήνη πᾶσιν»*. Ἀκολουθῶς ὁ διάκονος παραγγέλλει: *«Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν»*. Ἐνῶ ὁ λαὸς κλίνει τὴν κεφαλὴν, ὁ χορὸς ψάλλει βραδέως: *«Σοὶ Κύριε»*. Κατὰ τὴν ἱερὰν αὐτὴν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἱκετεύει μυστικᾶ τὸν Ὑψιστον νὰ βοηθήσῃ τοὺς σκυμμένους πιστοὺς, λέγων μεγαλοφώνως ὅτι τοῦτο γίνεται μόνον μετὰ τὴν χάριν, τὴν εὐσπλαχνίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος συνδοξάζεται, καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν λέγει: *«Ἀμήν»*. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ λειτουργὸς λαμβάνων μετὰ τὰς δύο χεῖράς του ὑψώνει τὸν ἅγιον ἄρτον. Ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ: *«Πρὸς χωμεν»*. Ὁ ἱερεὺς συμπληρώνει: *«Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις»*. Αἱ ἐκφωνήσεις αὗται ἀποτελοῦν τὴν εἰδοποίησιν ὅτι τὰ ἅγια δῶρα (τὸ σῶμα δηλαδή καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ) μεταδίδονται εἰς μόνους τοὺς ἁγίους, δηλαδή τοὺς ἄγνους καὶ καθαρὸς τὴν καρδίαν Χριστιανούς. Ἐνῶ ἐν τῷ μεταξύ οἱ κληρικοὶ μεταλαμβάνουν εἰς τὸ ἱερόν ὁ χορὸς ψάλλει τὸ λεγόμενον κοινωνικόν, τὸ ὁποῖον συνήθως εἶναι τὸ ἑξῆς: *«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἀλληλουῖα»*. Κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν προηγιασμένων ψάλλεται τὸ ἑξῆς κοινωνικόν: *«Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι ὁ Χριστὸς Κύριος, ἀλληλουῖα»*. Κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων ψάλλεται ὁ ἑξῆς στίχος: *«Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος, ἀλληλουῖα»*. Κατὰ τὰς θεομητορικὰς ἑορτὰς ψάλλεται ἐπίσης τὸ ἑξῆς: *«Ποιήριον σωτηρίου λήψομαι καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι, ἀλληλουῖα»*. Μετὰ τὴν κοινωνίαν ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ ἀφοῦ καλυφθῇ τὸ ἅγιον ποτήριον, ὁ διάκονος ἐξέρχεται εἰς τὴν σολέαν καὶ ἐκφωνεῖ: *«Μετὰ*

φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε». Τὴν στιγμὴν αὐτὴν προχωροῦν πρὸς τὴν μεσαιὴν Πύλνν ὅσοι θέλουσιν νὰ μεταλάβουσιν. Ὁ ἱερεὺς μεταδίδουσιν εἰς ἕκαστον τὴν θείαν κοινωσίαν λέγει : «Μεταλαμβάνει ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον». Μετὰ τὴν Μετάληψιν ὁ λειτουργὸς εὐλογῶν τὸ ἔκκλησίασμα ἐκφωνεῖ : «Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου». Ἀπαντᾷ ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλον τὸ τροπάριον τῆς πεντηκοστῆς : «*Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον, εὐρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα πρόσκυνουντες, αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσε*». Μετὰ ταῦτα ὑψῶνων ὁ λειτουργὸς τὰ ἄχραντα μυστήρια καὶ λέγων μυστικῶς : «*Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν*», ἐκφωνεῖ : «*Πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*». Μετὰ τὴν ἐμφώνησιν αὐτὴν μεταφέρει ταῦτα εἰς τὴν π ρ ό θ ε σ ι ν.

Ἡ ἀπόλυσις

Ἀφοῦ ἀποτεθοῦν τὰ τίμια δῶρα εἰς τὴν θέσιν των ὁ διάκονος προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ εὐχαριστήσουσιν τὸν Θεόν, ὁ δὲ ἱερεὺς τοὺς προτρέπει νὰ ἀποχωρήσουσιν ἀπὸ τὸν ναὸν εἰρηνικῶς μὲ τὴν εὐλογίαν τῆς εἰρήνης εἰς τὰς καρδίας των : «*Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν*». Ἀμέσως ἐξέρχεται εἰς τὴν σολέαν καὶ ἀναγιγνώσκει τὴν ἐξῆς εὐχὴν ἐμπροσθεν τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ : «*Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς Σε, Κύριε, καὶ ἀγιάζων τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. Τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἀγιάσον τοὺς ἀγαπῶντάς τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου*», δηλαδὴ : «*Σὺ Κύριε, ὁ ὁποῖος εὐλογεῖς ὅσους σὲ εὐλογοῦν καὶ ἐξαγνίζεις ὅσους πιστεύουσιν εἰς σέ, σῶσε τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησε τὴν κληρονομίαν σου. Φύλαξε τὸ ἔκκλησίασμα καὶ ἀγίασε ὅσους ἀγαποῦν τὴν εὐπρεπῆ παράστασιν τοῦ ναοῦ σου*». Ὅταν τελειώσῃ ἡ εὐχὴ αὐτὴ, ἡ ὁποία, ἐπειδὴ παλαιότερα ἀνεγιγνώσκετο ὀπίσω ἀπὸ τὸν ἄμβωνα, ἐλέγετο ὀπισθάμβωνος, ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει τὴν λεγομένην εὐλογίαν τοῦ Ἰώβ : «*Ἔφη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος*». Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς πιστοὺς μὲ τὴν ἐξῆς εὐχὴν : «*Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ἡμᾶς τῇ αὐτοῦ Θεῖα χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ*» κλπ. Τέλος ὁ ἱερεὺς ἔπειτα ἀπὸ σύντομον μυστικὴν εὐχὴν εἰς τὸ ἱερόν, ἐκφωνεῖ τὴν ἐξῆς εὐχὴν ἰστάμενος ἐπὶ τῆς σολέας :

«Δόξα Σοι, Χριστέ ὁ Θεός, ἡ ἐλπίς ἡμῶν δόξα σοι. Ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν Χριστός, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου ἁγίας αὐτοῦ μητρὸς, τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἐλεῆσαι καὶ σῶσαι ἡμᾶς, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόνηθρωπος καὶ ἐλεήμων Θεός. Ἀ' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς». Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ἀπαντᾷ: «Ἀ μ ἦ ν». Εἶθε δηλαδὴ νὰ γίνη.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τελειώνει ἡ θεία λειτουργία, μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας ὁ ἱερεὺς μοιράζει εἰς τοὺς πιστοὺς μικρὰ κομμάτια ἄρτου ἀπὸ τὴν προσφοράν, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν. Τὰ τεμάχια αὐτὰ φέρουν τὸ ὄνομα ἀ ν τ ῖ δ ω ρ ο ν. Ἐντίδωρον λέγεται, διότι τὸ δίδει ἀντὶ τοῦ δώρου, τὸ ὁποῖον προσέφερον (δηλαδὴ τῆς προσφορᾶς). Ἐντίδωρον δίδεται καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν μετέλαβον. Κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀντιδώρου ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς ψιθυρίζει: «*Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς*». Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο περατοῦται ἡ θεία λειτουργία, ἡ σπουδαιότατη αὕτη ἐκκλησιαστικὴ ἱεροτελεστία, τῆς ὁποίας τὸ ὕψος εἶναι ἀνάλογον μὲ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ βίου καὶ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐκ τῶν προϊόντων τῆς χριστιανικῆς ὑμολογίας

Ὁ ἐν παντί καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ μακρόθυμος, ὁ πολυέλεος, ὁ πολυεύσπλαγχνος, ὁ τοὺς δικαίους ἀγαπῶν καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν, ὁ πάντας καλῶν πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Αὐτός, Κύριε, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τὰς ἐντεύξεις καὶ ἴθυνον τὴν ζωὴν ἡμῶν πρὸς τὰς ἐντολάς σου. Τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀγίασον, τὰ σώματα ἀγνισον, τοὺς λογισμοὺς διόρθωσον, τὰς ἐννοίας κάθαρσον καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, κακῶν καὶ ὀδύνης. Τείχισον ἡμᾶς ἀγίοις σου ἀγγελίοις, ἵνα, τῇ παρεμβολῇ αὐτῶν φρουρούμενοι καὶ ὀδηγούμενοι, καταστήσωμεν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπροσίτου δόξης· ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἄ μ ἦ ν.

Δέσποτα, πρόσδεξαι τὰς δεήσεις τῶν δούλων σου καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σὲ ἀνατίθην, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπη σου.

Πρεσβεία θερμὴ καὶ τεῖχος ἀπροσμάχητον, ἐλέους πηγὴ, τοῦ κόσμου καταφύγιον, ἐκτενῶς βοῶμέν σοι· Θεοτόκε Δέσποινα, πρόσφθασον καὶ ἐκ κινδύνων λύτρωσαι ἡμᾶς, ἡ μόνη ταχέως προστατεύουσα.

Σκέπη γενοῦ καὶ προστασία καὶ ἀντίληψις καὶ καύχημα, Παρθένε, γυμνωθέντι μοι νῦν ἀπάσης βοηθείας, ἀβοηθήτων δύναμις καὶ ἐλπίς ἀπηλπισμένων.

Εὐφρανὰς ἡμᾶς, Κύριε, ἐν τοῖς ποιήμασί σου, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἡγαλλιασάμεθα. Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε. Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν· ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου ἐνεπλήσθημεν· ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τῷ αὐτῷ κοιμηθησόμεθα καὶ ὑπνώσομεν· ὅτι σύ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπὶ ἐλπίδι κατώκησας ἡμᾶς.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Κ Α Τ Η Χ Η Σ Ι Σ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ Ὁρθοξείας	Σελ.	3
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	
Περὶ Κατηχήσεως	»	9
	ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ	
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ	
Περὶ Θεοῦ	»	16
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	
Χριστολογία	»	28
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ	
Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα	»	34
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ	
Ἡ Ἐκκλησία	»	35
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ	
Τὰ Μυστήρια	»	40
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ	
Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν	»	48
	ἨΘΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ	
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ	
Ὁ Δεκάλογος	»	51
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	
Ἡ Προσευχὴ	»	59
	ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	
	Δ Ε Ι Τ Ο Υ Ρ Γ Ι Κ Η	
Εἰσαγωγή	»	67
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ	
Περὶ τοῦ Ναοῦ	»	70
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	
Χριστιανικαὶ ἑορταὶ	»	87
	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ	
Τρόπος λατρείας — Ἱεραὶ ἀκολουθίαι	»	102

0020560973
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ειμᾶται Δοχ. 13

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας & Μεταλλουργίας Πολιτικής